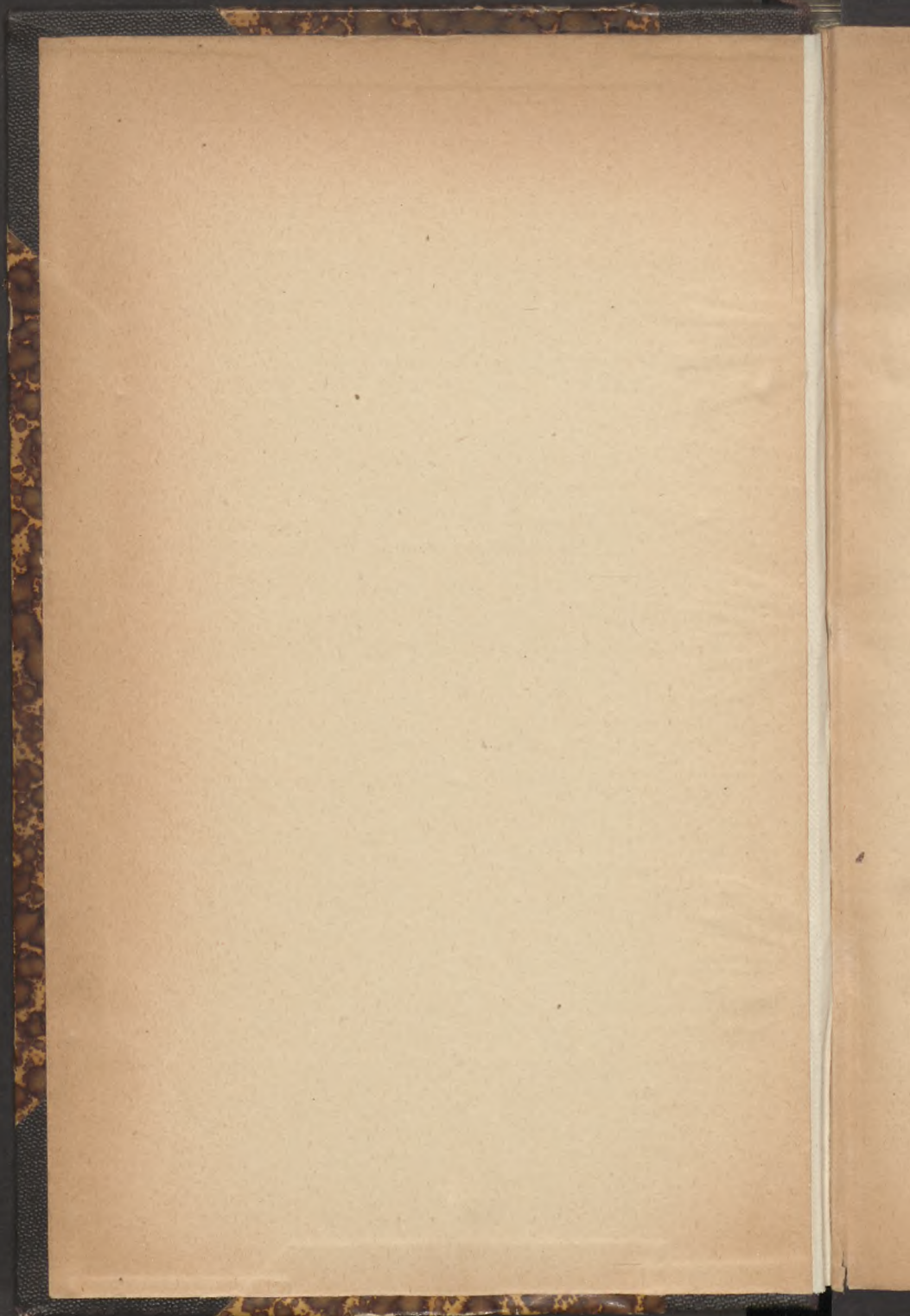
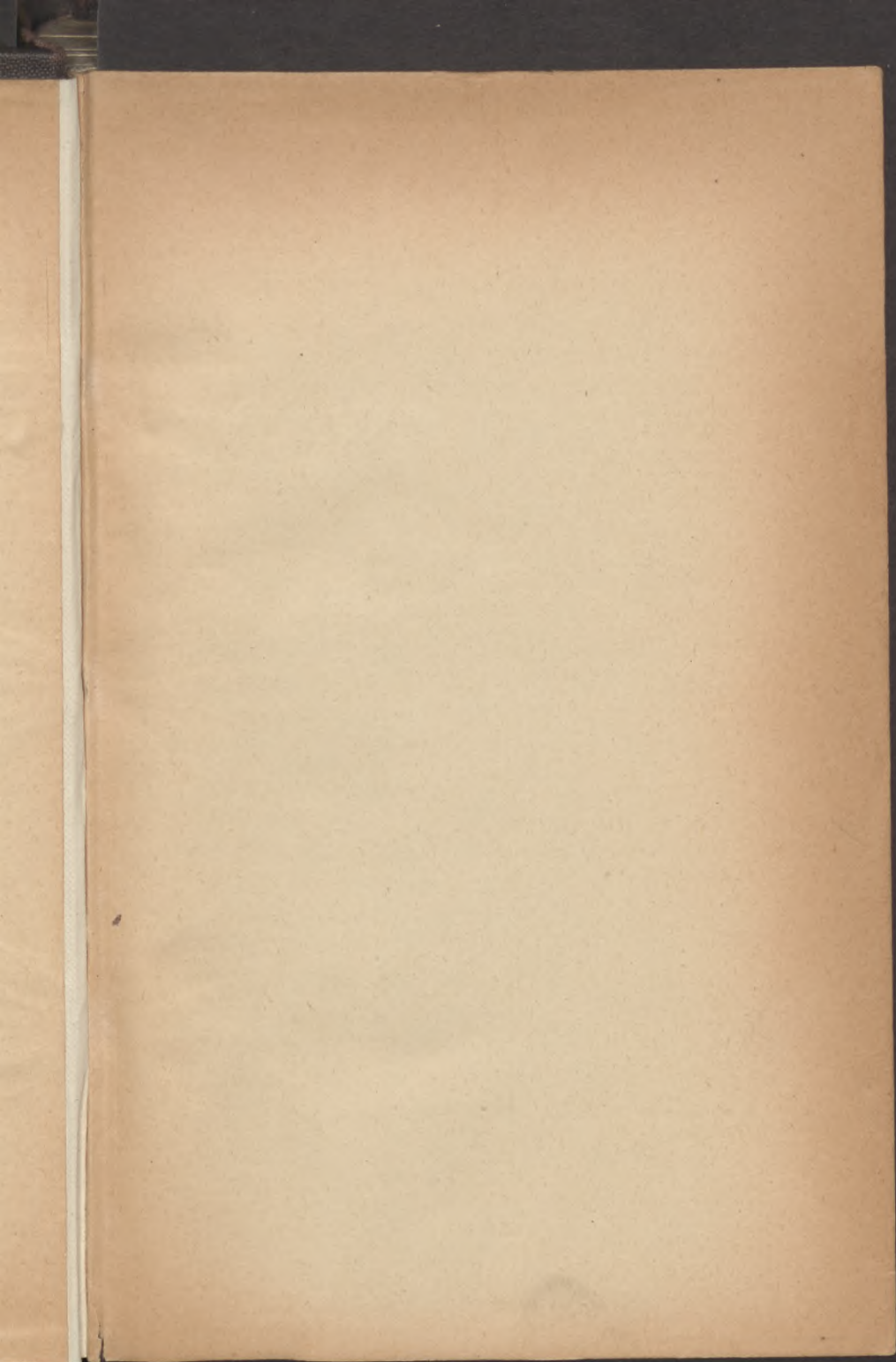

AS
vized
yo

Handwritten blue ink scribbles or markings at the top right edge of the page.

A small, dark blue handwritten mark or symbol, possibly a letter or a checkmark, located on the right edge of the page.

65
BARABÁS ÁBEL

*

A JÖVŐ ÉVTIZED
REGÉNYE

KÖZELI PÉLDÁNY
FRANKLIN-TÁRSULAT

BUDAPEST

FRANKLIN-TÁRSULAT

magyar irod. intézet és könyvnyomda

1910

Ara 4 korona

A Franklin-Társulat kiadásában **Budapest**en (IV., Egyetem-u. 4. sz.)
megjelent és minden könyvkereskedésben kapható:

Baksay Sándor. Szeder-indák. Elbeszélések. Második kiadás	K 4.—
Vászonkötésben	„ 5.60
— Gyalog ösvény. Elbeszélések. Három kötet. Vászonkötésben	„ 6.—
Bálint Imre. Keleti képek. (Utirajzok.)	„ 3.20
Bársony István. Visszhang. Elbeszélések. <i>Neogrády</i> Antal és <i>Goró</i> Lajos rajzaival	„ 3.—
— A szerelem könyve	„ 3.—
Beniczkyné Bajza Lenke. A fátyol titka. Regény. Második kiadás	„ 2.—
Diszes kötésben	„ 3.—
— Végzetes tévedés. Regény két kötetben K 4.—, diszes kötésben	„ 6.—
— Az élet könyve. Regény K 2.40, diszes kötésben	„ 3.40
— Hiuság. Regény két kötetben K 3.20, diszkötésben	„ 5.20
— Késő szerelem. Regény. <i>Richter</i> A. rajzaival K 3.—, diszes köt.	„ 4.—
— Berczik Árpád. A figyelmes férj és más elbeszélések	„ 3.—
Cholnoky Viktor. Tammúz. Elbeszélések	„ 4.—
Csiky Gergely. Az Atlasz-család. Regény	„ 4.—
Dóczi Lajos. Carmela. — Kis Murányvár. — Penum.	„ 4.—
Diszkötésben	„ 7.—
— Beszélyek és vázlatok K 4.—, diszkötésben	„ 7.—
Gabányi Árpád. A művészet nyomorultjai. Regény. 2 kötetben	„ 4.80
Gyarmathy Zsigáné. Zúdorék. Reg. <i>Neogrády</i> A. 26 eredeti rajzával	„ 4.—
— Az új hajtások. Regény. <i>Goró</i> Lajos eredeti rajzaival	„ 2.40
Gyulai Pál. Egy régi udvarház utolsó gazdája. <i>Dörre</i> <i>Tivadar</i> rajzaival. IV. kiadás K 2.80, diszkötésben	„ 4.—
— Nők a tükör előtt. <i>Feszty</i> Árpád rajzaival. Harmadik kiadás	„ 3.—
Diszkötésben	„ 5.—
— Vázlatok és képek. Második kiadás K 5.—, diszkötésben	„ 7.—
Hegedüs Sándor ifj. Ős szerelem	„ 2.—
Herman Ottóné. Ember volt... és egyéb elbeszélések	„ 2.80
Isaák Mártha. Bilincsek. Regény	„ 3.20
Iványi Ödön. A püspök atyafisága. Regény. 2 kötet. 3. kiadás	„ 6.—
Jakab Ödön. Élet. Elbeszélések	„ 2.—
— Falu. Elbeszélések. <i>Kimnach</i> László rajzaival	„ 4.—
Diszes kötésben	„ 5.60

A
JÖVŐ ÉVTIZED REGÉNYE

IRTA
BARABÁS ÁBEL

BUDAPEST
FRANKLIN-TÁRSULAT
MAGYAR IRODALMI INTÉZET ÉS KÖNYVNYOMDA
1910

P. o. könyv.
357 k

186097

M. N. MÚZEUM KÖNYVTÁRA
I. Nyomt. Követéskönyv.
1910 .év. 402 .sz.

FRANKLIN-TÁRSULAT NYOMDÁJA.

I. FEJEZET.

A hármas szövetség.

Ködös, barátságtalan este volt. Fáradtan, kimerülten igyekeztem haza az országházból. Gyalog mentem, mert levegőre és mozgásra volt szükségem. A mai naphól kijutott. Ma tartottam meg beszédemet a delegáció hadügyi bizottságában külügyi politikánk ellen. Már régen készültem rá s igyekeztek is lebeszélni róla. Ezuttal nem sikerült. Valakinek csak meg kellett mondania az igazságot. Évről-évre hangoztatják, hogy a hármas szövetség szilárdabban áll, mint valaha, pedig senki sem bízik benne. Hát most megmondtam, hogy mit várhatunk tőle. Olaszország csak alkalomra vár, hogy Montenegrón át betörjön és leszámoljon velünk a Balkánon. Ezt még csak elhallgatták. De milyen nagy volt a felzúdulás, mikor kijelentettem, hogy Németországtól sem várhatunk semmi jót. Ha a Bal-

kánon újabb zavar támad, teljesen magunkra leszünk hagyatva. Németország nem fogja megismételni azt, a mit 1909-ben megtett, mikor az annexió után Szerbia követelőzni kezdett. Ki ne venné észre, hogy Németország terjeszkedni vágyik Bécs felé. A beszéd, úgy veszem észre, nagy szenzációt keltett. A miniszterelnök bosszankodik, hogy épen most hangzott el. De titokban, úgy veszem észre, maga is igazat ad nekem. Kíváncsi vagyok: hogyan fogadják beszédemet az ujságok?

Ilyen gondolatokkal foglalkoztam, mikor a Váci-körutra értem. Az óra hatot ütött. Sietnem kellett hazafelé. Megmondtam, hogy ma én is elmegyek az operába, hát várjanak meg. Igaz, hogy most már nincs kedvem, mert a főfájás nagyon elgyötört. De ők megvárnak s ha idejében nem leszek ott és mégsem megyek el, bosszankodni fognak. Felültem hát egy kocsira, hogy előbb legyek otthon.

Otthon nagy dolog volt. Szekrények nyitogatása és csapkodása; szaladgálás egyik szobából a másikba; boák, kalapok, kabátok széken, asztalon, divánon jelentették, hogy öltözködés foly. Bementem hát szobámba, hogy kissé lepihentessem fejemet.

Nemsokára beront a feleségem.

— Még nem vagy készen? Mi már régen elkészültünk s folyton rád vártunk.

— Jól van, jól.

— De készülj hamar.

— A fejem fáj, nem megyek színházba. A delegációban nagy beszédet tartottam s ki vagyok merülve; ma nem vagyok olyan kedvemben, hogy telekornykáltassam a fületemet.

— Pedig úgy illett volna, hogy velünk jőjj, mert ma tölti velünk Pista az utolsó estét elutazása előtt. A te makacskodásod miatt kell egy évre eltávoznia, hát ne gondolja, hogy azért nem jössz, mintha nem törődnél vele. Elég baj, hogy szegény fiunak Boszniába kell mennie. De hát ez a te bölcseséged!

— Édesem, Pistának van annyi esze, hogy megértsen engem. Elégyszer kijelentettem, hogy tizenöt éves korában nem adom hozzá a leányomat. Azt sem akarom, hogy itt mindennap gyötörjék egymást, mikor még olyan messze van az esküvő. Az volt a legjobb, a mit mindkettőjük érdekében tehettem, hogy Pistát jó messze helyeztettem el. Aztán baj is az, hogy éppen Boszniába megy! Most béke van, nincs

mitől félteni. Egy katonának soha sem árt, ha egy kis világot lát.

— Papa, nincs még készen? — hangzott a szomszéd szobából.

— Nem vagyok, Margit. Nagyon fáj a fejem. Ti csak menjetek el a színházba, én pedig itt-hon maradok. Inkább adjatok valamit főfájás ellen, mert már tűrhetetlen.

Margit nemsokára valami porral jön be. Beveszem.

— Ti csak mulassatok jól, egy keveset a vendéglőbe is elmehettek Pistával, meg Bélával, ha cigányt akartok hallgatni. Itt vagy, Béla?

— Itt vagyok, papa.

— No, csak menjetek hát! Előbb adjátok ide az esti lapokat, hadd lássam mit irnak mai beszédemről.

Nagy nehezen előteremtették, aztán ledültem és neki kezdtem olvasni. Nemsokára minden zaj elült. Csend lett a házban. Ugy látszik, már el is mentek a színházba. Felállok, beteszem a szobám ajtaját és rá is fordítom a kulcsot. Nem tudok nyugodtan szundítani, ha cselédek járkálnak a szobában.

Olvasni kezdtem a lapokat. Hát persze, vala-

mennyi beszédemről ír vezércikket. A hármasszövetség ellen. Külpolitikánk kritikája. A bujkáló Olaszország. Vihar a delegációban. Elég hangzatos czimek. Lássuk.

«A kirohanás indokolatlannak látszik, de gondolkodóba ejtette azokat is, kik nem helyeselték. Ha jól mélyére nézünk ennek a beszédnek, nem tagadhatjuk, hogy messzelátó politikus gondolatai ezek, ki jó előre megadja az irányt, melyet külügyi politikánknak követnie kell. A szónok, ki néhány év előtt még aktiv tábornok volt a hadseregben, egyike volt azoknak, kik 1909-ben a háborut szükségesnek tartották, hogy a Balkánon végleg megerősítsük positionkat. A háboru veszedelme elmúlt, de a jövő új veszedelmek csiráját rejti, mely sokkal nagyobb próbára fogja tenni a monarchiát, mint a mekkora előtt az annexio idején állott. A beszéd pesszimiztikus volt ugyan, de az intő szót jó lesz följegyezni és emlékezetben tartani. Ez a beszéd emlékezetünkbe idézi Andrassy Gyula azon állítását, hogy a magyar embernek a külpolitika iránti teljes érzéketlensége a legnagyobb hibája.»

— No, lám! Ez a lap közel áll a kormányhoz és mégis egyetért!

Másik lapot vettem kezembe.

«A szónok megdöbbenő képet rajzolt arról, hogy külügyi dolgokkal való nemtörődésünk milyen nagy kárára van az országnak. Sőt tovább megy: mi még azzal sem törődünk, a mi a mienk, ha még oly sok vér és pénzáldozatba került is. Maholnap tiz éve, hogy a monarchia Boszniát és Hercegovinát annectálta s mi tétlenül néztük végig, hogy abból is osztrák tartományt csináljanak, melyhez semmi közünk nincs. Mikor az annexio után Szerbia és Montenegro mozgolódása miatt katonasággal raktuk meg a két tartományt: csupa magyar katona volt kiszemelve a vérontásra. Alig mult el a háborus veszedelem, az osztrák kormány tette rá kezét, nehogy az annexióból Magyarországnak is valami haszna legyen. A magyar képviselőház ezt ép úgy elnézte, mint a hogy harmincz éven át nem vett tudomást arról, hogy Dalmáciához nekünk is közünk van. Volt egy tudósunk, ki folyton agitált, hogy Dalmáciára való jogunkat érvényesítsük, de akcióját csak az élczlapok méltányolták, a mennyiben rossz vicczeket gyártottak róla. Most ott állunk, hogy a monarchiának két országa van, melyet a magyar korona jogán szerzett meg s melyet tőlünk

teljesen elidegenítettek. A szónok állításai súlyos igazságként hatottak, mely nem is türt ellentmondást. Íme, Bosznia sorsa eléggé mutatja, hogy mily végzetes mulasztás volt Dalmáciáról hallgatólagosan lemondanunk. Ha Dalmácia mienk lett volna az annexio alkalmával, egész természetszerűleg következett volna be, hogy Bosznia és Hercegovina a magyar szent korona országaihoz csatoltassék. Ez mind igaz, csak azt nem értjük, miért dörög a szónok Németország ellen, mikor épen ez a nagyhatalom távoztatta el tőlünk az annexio után a háboru veszedelmét.»

Kezdett bosszantani a dolog. Hát ennek is Németország feje fáj! Milyen becsületesen nainak vagyunk mi, magyarok. Nem vesszük észre, hogy csak véletlenül jutunk hozzá mindenféle szimpátiához. Pedig rég rájöhettünk volna, hogy minden két nagyhatalom versengésétől függ. Ha Németország pártol, Anglia ellenünk agitál; ha Anglia pártol, Németország fog ellenünk agitálni. Ez így fog tartani mindaddig, míg ez a két hatalom meg nem mérkőzik egymással.

Egy harmadik lapot vettem kezembe. Ez is igazat ad, de Németországra nézve ugyanazt a

nótát fujja. Hát már soha sem nyilik ki a szemünk? Soha sem nézünk egy kissé előre?

Így tünődtem, gondolkoztam a cikkek felett. Kezdttem álmos lenni. Vajjon mi lehet, hogy olyan nehezek a szempilláim? Csak nem vettem be tévedésből valami egyebet. A fejem sem fáj már. Fel akartam állani, hogy íróasztalomhoz menjek. Annyi levélre kellene válaszolni! De mintha lábaim ólomból lettek volna. S olyan jól esett a heverés. Nagyon nyújtóztam hát s aztán lassankint elnyomott az álom.

Alig pihentem egy negyedórát, ajtócsapkodás és hangos beszélgetés zavart föl álmomból.

— Ki az? — kiáltottam türelmetlenül.

Tudtam, hogy csak egyedül vagyok otthon, mert valamennyien színházban vannak. Vajjon ki jöhet be minden előzetes csengetés nélkül?

— Papa, papa! — hangzott az előszobából.

Erre berontott a szobába leányom, utána a vőlegénye, meg a feleségem. Valamennyien izgatottan, úgy, hogy el sem tudtam képzelni, mi lelte őket?

— Mi az? Mi történt? Hát nem a színházba indultatok?

— Igen, papa. De alig értünk a színházhoz, ismerőseink azt ujságolták, hogy háboru lesz.

— Lári-fári! — feleltem.

— De papa, egészen bizonyos.

— Ugyan ki ültetett fel titeket! Hát nem szoktatok még hozzá? Csak kell valami szenzációt ujságotlani a lapoknak, hiszen abból élnek!

— Oh, szegény Pista! Miért is kell neki épen most menni Boszniába! siránkozott a leányom.

— Ugyan, ne nyafogj. Felültök minden hírlapi kacsának. De hát így járnak az asszonyok, ha beleleegyednek a politikába, a mihez nem értenek.

A feleségem türelmetlenül szólt bele.

— No, ugyan te is jól csinálod. Mindig csufolódol, hogy mi asszonyok örökké fölösleges szószaporítással vesztegetjük a szót s most te ugyancsak tulteszel rajtunk. Pista, add oda azt az ujságot, hogy olvassa el!

Pista egy lapot adott a kezembe.

— Külön kiadás — szólt — most az imént jelent meg. A lap elküldte egy munkatársát Montenegróba, mióta újból gyanus mozgolódásoknak ment a híre. Sikerült megtudnia, hogy Olaszország seregeket fog partra szállítani Montenegróban s a hónap végén már meg is kezdik a háborút. A lap részletesen leír mindent, most már bizonyos a dolog!

— Az olaszok? Teringettét! Ennek fele sem tréfa! Épen ma jóoltam meg a delegációban!

— És Pistának épen most kell Boszniába mennie — szólt szemrehányóan a feleségem.

— Hiszen, ha háboru lesz, úgysis elvitték volna!

— Meglátod, te leszel az oka, ha baja lesz — folytatta a feleségem.

— Oh, papa, mi lesz belőlem!

— Legfőlebb még egy darabig kurta lesz a szoknyád.

— De papa, ha Pista elesik a háborúban?

— Hát miért lett katona! Valakinek csak mennie kell a háboruba. Különben is, ne gondoljatok a legrosszabbra. Most pedig menjetek csak vissza az operába. A második felvonásra még odaértek. Én pedig elolvasom az ujságot s aztán a pártkörbe is felmegyek, hogy biztosabb híreket halljak.

A családom felzaklatott kedélylyel visszament a színházba, én pedig lázas érdeklődéssel olvastam végig az ujságíró elbeszélését, melyet a következő fejezetben szószerint közlök.

II. FEJEZET.

Montenegró készül.

«Néhány hónap óta ismét gyanus hírek érkeznek Montenegróból. Az annektált tartományokban szélteben beszélnek, hogy a kis fejedelemség ismét fegyverkezik, forrong és háborúra készül. Az annexio óta teljes nyugalom uralkodik a Balkánon s ezért a hírek kissé hihetetleneknek hangzottak. Mégis, hogy valami biztosat tudjunk, szerkesztőnknek az a gondolata támadt, hogy egy munkatársát Montenegróba küldi utazásra, hátha sikerül valamit kikémleni. Reám esett a választás, mint a ki jól beszél a balkáni népek nyelvét.

Márczius 5-én érkeztem Cattaróba. Mikor a megbízatást elvállaltam, azt hittem, hogy ez könnyű feladat lesz. Ebben a feltevésemben csalódtam, s kevés híjja, hogy étellel nem fizettem meg merészségemet. A montenegróiak

gyanakodó és ravasz emberek, kiket nem igen lehet félrevezetni s hogy sok viszontagság után mégis épkezláb menekültem karmaik közül, azt igazán csak a jó szerencsének köszönhetem.

Cattaroból akartam Montenegróba indulni, de ott hamar beláttam, hogy kész veszedelembé rohanok. A montenegróiak éber figyelemmel kísérik minden embert, ki Dalmácia felől az országba akar jutni. Nem is tanácsolta senki, hogy ezt az utat válasszam. Arra gondoltam, hogy Antivariba megyek s vasuton teszem meg az utat Virpazárba, a Scutari-tó partjáig, honnan rövid uton Cetinjébe juthatok. De Cattaróban arra is figyelmeztettek, hogy ezen az uton még nagyobb az ellenőrzés és legtanácsosabb, ha Törökország felől igyekszem az ország belsejébe jutni, még pedig montenegrói viseletben. Szereztem tehát egy montenegrói ruhát s fölültem Cattaronál egy Lloyd-hajóra, melynek S. Giovanni di Meduánál kellett kikötnie. Délben meg is érkeztünk oda s a hajóról már montenegrói ruhában szállottam ki. A kikötőben fölfogadtam egy szekeret, hogy nyomban Scutariba vigyen, mert úgy gondoltam, hogy a Scutari-tavon át gyanutlanul átjuthatok Montenegróba.

Nyomorult sáros út volt, fárasztó és unalmas. Kellemetlenségem sehol sem támadt. Este érkezünk Scutariba. Hogy gyanut ne keltsék, egy rongyos csapszékben szállottam meg. Bementem a füstös nagyterembe, hol néhány vendég üldögélt s kávé szűröcsölt. Magam is letelepedtem egy szögletbe és kávé kértem. A vendégek végignézték, de úgy látszik, semmi gyanusát nem találtak rajtam, mert nyugodtan folytatták a beszélgetést. Erősen figyeltem, bár tettem magamat, mintha egyáltalán nem érdekelne.

— Utast nem vesznek fel? — kérdi az egyik.

— Csak az estéli hajóhoz, az utolsó járat-hoz. Holnap háromszor fog közlekedni. Az elsővel ágyut visznek, a másodikon töltenyeket és fegyvereket, s a harmadik járattal élelmiszereket. Este aztán még egyszer indítják a hajót, hogy a ki Montenegróba akar menni, mehessen.

— Akkor, ha át is mentünk, nem juthatunk haza. Üssön bele a menykő!

— Pszt! Az atyuska parancsára történik. Néhány napig így lesz. Az atyuska megkapta az olasz királytól az ágyukat, puskákat és egyéb segítséget a háborúra.

— Hát aztán? Miért viszik kerülő uton?

— Hiszen épen ez a! Csak nem vihetik Cattaro felé! Nem engedik át az osztrákok, mert gyanút keltene. Antivari felé közelebb, de ott nem akarják bevinni, mert még hamarább észrevennék. Csak a taven át lehet vinni. Ezért hozták Scutariba. Törökország nem is veszi észre, mi történik. Mire észrevenné, már minden be lesz szállítva Montenegróba.

— Tyü, teremtettét! De okos ember is az atyuska, hogy ilyen jól kigondolta.

— Okos biz a! Husvétra már szabdaljuk az osztrákot a herczegóczok földjén!

— De nem jó lesz ám, ha kimegyünk a hegyeink közül.

— Az ám. De Szerbia jön s az olasz sógor küldi a sereget . . .

Ujabb vendégek jöttek, zajos beszélgetés közben s a beszéd fonala megszakadt. Annyit lehetett kivenni, hogy valamennyien montenegrói lakósok, kik azért jöttek Scutariba, hogy a nagy bazárban bevásároljanak. Ezt jól megjegyeztem magamnak s elhatároztam, hogy bejárom a bazárt, a hol bizonyára sok érdekes hirt sikerül megtudnom.

Másnap korán ott ácsorogtam már a bazár bódéinak végtelen sorai között. Minden, a mit

ki lehet gondolni, fel volt ott halmozva nagy tömegben. A hány balkáni nyelv és nyelvjárás van, ott zümmögött, zajgott fülem körül. Képviselve volt minden ország áruja, csak épen magyar árut nem láttam. Mintha nem is léteznék ez az ország a világon. De emlegetni annál többet emlegették. A háboruról úgy beszéltek egymás közt, mint valami nagy jótéteményről, melyre a népnek szüksége van.

Lementem a tó partjára, hogy meggyőződjem arról, a mit tegnap a korcsmában hallottam. A nap melegen tűzött a földre, a házak közt elnyuló kertekben rügyeztek a fák, s egy-egy ág csúcsán már ki is bontották leveleiket. Enyhe tavaszi szellő lengedezett, mikor a tó partjára értem, a víz csöndes volt s tükrén millió kis fodor ragyogott a napsugárban. Gyönyörű kép volt, mely elém tárult, s alig tudtam betelni vele. Egy darabig el is feledkeztem arról, hogy miért is vagyok itt. Csak néztem a messzeségbe, a hol meredek lejtővel buknak bele a vízbe a tavat körülzáró hegyek, a Trabos, Rumija és Otovan, mögöttük a még magasabb montenegrói hegyekkel. A levegő olyan tiszta volt, hogy éles körvonalakban váltak ki az egyes hegységek, északkeleten egész jól lát-

szottak a hármezer méter magas Prokleta-hegység hóval borított gerincei. Minden ott tükröződött, rezgett, incselkedett a fodrozó vizű tó tükrében s felejthetlen képet hagyott lelkemben.

De a zaj, mozgalom, az emberek tolongása magamhoz térített. Ládákkal terhelt szekerek döcögtek a hajóállomáshoz, teherhordók futkostak ide oda s az induló gőzhajó hosszan, panaszosan dudált s lassan indult éjszak felé. Fedélzetén ágyuk voltak egymásra halmozva, ládák egymás hátán, rendetlenül s néhány szuronyos montenegrói katona. Ugyanez volt a parton is. Hevenyészett fabodékban különféle nagyságu ládák fegyverekkel, töltényekkel, konzervekkel. A ládák vasuti és hajó pecséteiből lehetett tudni, hogy honnan jött. Ancona, Róma, Napoli, Bari felírások voltak a különböző ládákon. Tehát olaszországi küldemények. Az estéli beszélgetőknek igazuk volt.

Türelmetlenül töltöttem a napot s alig vártam, hogy az este beálljon, mikor a hajó utasokat is visz. Délután öt órára már egész sereg ember gyült össze a parton, kik mind Montenegroba igyekeztek. Vásárosok, parasztok s előkelőbb czernagorcok. A hajó csak hat óraker

érkezett vissza; senkit sem hozott. A pallót föl-tették s az egész várakozó népség betódult a hajóra. Jó hosszú dudálás figyelmeztette a késedelmezőket az indulásra, egy második és harmadik s a hajó fél hétkor elindult. Elég gyors járatu hajó volt és mégis sokáig tartott az út, belenyult a késő éjszakába. Nem is csoda, hiszen csaknem oly hosszú út ez, mintha a Balatonon Siófoktól Badacsonyig utazunk. De az út érdekes volt. Ragyogó holdfény világította meg a tavat és gyönyörű hegypanorámáját. Aztán izgalmas is volt hallgatni ezeket a bátor czernagorczoikat, hogy milyen félelem nélkül, milyen bizalommal néztek a háboru elébe, mintha valami érdekes mulatságról volna szó.

Beszélgetésükből kivettem, hogy többen vannak, kik az adriai tengerpart mentén kikötőszolgálatban vannak s a kik most a háboru hírére hazajönnek, mert be akarnak állani katonának. Ez épen jó volt nekem. Így sikerül becsempésznem magamat a hadseregbe, hogy minden készülődést kikémleljek. Megszólítottam őket s megkináltam zsebbeli butykosomból maraschinóval. Elmondtam, hogy Dulcignoból jövők s én is a hadseregbe akarok beállani. Megráztuk egymás kezét s jó barátságban foly-

tattuk utunkat. Az éjszaki hegyek mind jobban közeledtek. Az éjszaknyugati hegységek ott meredeztek fölöttünk, elvették a hold világát s homályba borították a tavat. A rejtelmes félhomály, a marczona czernagorcok, kikkel barátságot kötöttem, az éjszakai utazás ezen a regényes környezetü tavon egy bizonytalan vállalkozás felé, mind olyan színezetet adtak a dolognak, mintha nem is volna igaz, mintha valamely regény érdekes fejezetét olvasnám s annyira leköt, hogy minden megelevenül szemem előtt.

De nemsokára mozgás támadt a fődélzeten. A sötét hegyek lábánál pislákoló lámpák fénye tünt fel s mutatta, hogy közeledünk. A lámpák mind jobban közeledtek s éjfél után lehetett, mire Rijekába értünk. Egy montenegrói tiszt álldogált a parton, hogy a hadseregbe jelentkező montenegróiakat elszállásolja. Engem új barátaimmal egy alacsony földszintes házhoz vezettek, a hol szalmazsákok állottak sorjában a földön, kemény párnával és pokrócczal. A tiszt megmutatta, hogy ez a szállás. Másnap értünk jönnek a fejedelmi sorozó bizottságtól. A szoba nem volt fűtve s majd megvett a hideg. Scutariban szép tavaszi idő volt, itt már

dideregtem. Alig vártam a reggelt. Kilenczkor valamennyiünket elvittek a sorozó bizottság épületébe, a hol egyenként vezettek be egy terembe, melyben hosszú asztal mellett néhány tiszt állott. Engem negyediknek vittek be.

— Neved?

— Hrabanics Mirkó! — szóltam határozottan.

— Gyöngge legény vagy öcsém! — szólt az egyik tiszt vállamra ütve.

— Csak látszom gyöngének! — feleltem némi ellenvetéssel.

— Jól van jól. A kiejtésed egy kicsit idegen-szerű.

— Tíz évig olaszországi kikötőben szolgáltam.

— Ugy? Akkor jó! Irni, olvasni tudsz?

— Igen. Nyelveket is tudok.

— Mehetsz. A cetinjei csapathoz lész beosztva, belső szolgálatra. Ha jó az írásod és fogalmazni tudsz, a hadügyi irodába osztunk be.

Szívem dobogott az örömtől. Hát sikerülni fog végre a terv, melyért erre a kockázatos utra adtam magamat. Mindent meg fogok tudni, előbb, mintsem a világ sejtené. Ha a háboru csakugyan kitör, mi már előre fogjuk tudni, hol és mikor? El leszünk készülve reá.

Montenegrói fogalmakhoz képest elég jó uton ér-

keztünk meg Cetinjébe. Engem különös figyelemmel kérdeztek ki, miféle nyelveken beszélek s nagyon örültek, hogy ilyen tanult czernagoreczra akadtak. Csak épen a montenegrói geografiával nem voltam tisztában s ez már-már elárult, ha nincs segítségemre az a hazugság, hogy gyermekkorom óta Olaszországban szolgáltam. Ezért viszont becsültek s nem firtatták, hogy hol van itt Montenegróban az én atyafiságom. Kipróbálták irásomat is. Meg voltak vele elégedve. Nehány ujságot olvastattak velem. Mikor látták, hogy olasz, szerb, horvát, német ujságot egyaránt értek, nagyon meg voltak velem elégedve. Beosztottak a hadügyi irodába és jó fizetést adtak.

Az irodában pár napig csak szállítmányokról volt szó. Hány ágyu érkezett. Hány fegyver. Hány ezer töltény. A konzervek, melyeket beszerettek. A katonáknak beszerzett ruhák. Irtokat másoltam, melyekben az volt, hogy mit hova szállítottak. Kinevezéseket írtam le szép irással, melyeket a fejedelem irt alá. Engem nem ezek érdekeltek. A készületekre voltam kíváncsi.

A hadügyi tanács jegyzőkönyveit én írtam le. Márczius 12-én éjjel volt haditanács, me-

lyen jegyezni kellett. Fejvesztés terhe alatt es-
kettek meg mindenkit, hogy a szobában hal-
lottakról még a legközelebbi hozzátartozóknak
sem szabad beszélni. Ezen az éjjeli ülésen,
melyről senkinek sem volt tudomása, még Ce-
tinjében sem, tudtam meg a legfontosabb dol-
gokat. Nem részletezem a tanácskozásokat,
csak a lényeges dolgokat jegyzem fel.

Az első tárgy Olaszország értesítése volt,
melyben befejezett tényként tudatja, hogy már-
czius 20-án Antivarinál tizenkét ezred hegyi-
katonaságot szállít partra. Ugyanennyit szállít
partra a Bojana folyó montenegrói partján, ez
tartalék sereg lesz, melyet a Scutari-tavon át
fognak Montenegro belsejébe szállítani. Az olasz
irat határozott kívánságát fejezi ki, hogy a tá-
madás Cattaronál már április elsején kezdődjék.
Az olasz hadügyi kormány készen tartja sere-
geit, hogy bármely perczen Cattaronál, Gra-
voznánál és Metkovicsnál újabb csapatokat szál-
lítson partra.

A haditanács erre elhatározta, hogy márczius
utolsó napján az egyesült olasz és montenegrói
sereggel beront Cattaroba, előbb megpróbálja
elfoglalni s csak, ha nem sikerül, akkor kezdi
meg a bombázást a Lovcen-hegyen elhelyezett

ágyukból. A hadvezetőség szeretné Cattarot lehetőleg jó állapotban elfoglalni, mert összehombázva kevesebb hasznát veszi. Ezt a határozatot közölni fogják az olasz hadvezetőséggel, valamint azt, hogy ha Cattaro bevétele esetén Montenegro serege szárazföldön betör Herzegovinába, az olasz igyekezzék Herzegovinába Dalmácián át behatolni.

Égett alattam a föld, mikor ezeket megtudtam. Hát mégis igaz, hogy az olasz kezdi meg a háborút. Most 12-ike s a csapatok partraszállásáig csak nyolcz nap van, a támadásig mindössze egy félhónap. De hátha előbb támadnak ellenünk. Szerettem volna menekülni, hogy valamikép eljuttassam a hirt Budapestre? De hogyan? Reggelig nem bocsátottak el. Nappal pedig nem lehetett menekülni, mert szűkségük volt rám és így szem előtt voltam. Az irodában folyton Montenegro térképét tanulmányoztam, hogy ha meg akárnék szökni, ne tévesszem el az utat. De ki tudna ezeken a rettentő, járatlan hegyekben eligazodni, hacsak nem idevalól!

Elhatároztam, hogy a következő éjjel kiosonok a laktanyából, a hol a lakásom volt és igyekezem dalmát földre jutni, hogy ott hirei-

met föladhassam. Cattaro felé nem is próbáltam. Ez az út meg volt rakva őrséggel egész addig, hol a dalmát határ kezdődik. Legtanácsosabbnak látszott, ha Budua vagy Spizza irányában menekülök, hol legkevésbé vigyáztak, mert ez a része Montenegrónak legjárhatatlabb. Nehéz út lesz, gondoltam, de más menekvés úgy sincs.

Vigyázatlanságból szinte dugába dőlt a tervem s én pedig akasztófára kerültem volna. Ugy gondoltam, hogy éjjel lopózom ki lakásomból, észrevétlenül. De budapesti lévén, dehogy is mulasztottam el, hogy be ne térjek egy kávémérésbe, hogy a kávéházat ezzel pótoljam. Ott katona ismerőseimmel beszélgettem s mikor fizetni akartam, nagy izgatottságomban kihullattam zsebemből arczképes vasuti igazolványomat, melyet jól elrejtve tartottam mindig. Egy katona ismerősöm utánanyult, de mert az igazolvány szétnyilt a földön, felismerte arczképemet, melyen fekete ruhában vagyok látható s rajta a magyar czimer, a dátumban Budapest. El voltam árulva. A katona lármát csapott. Én védekeztem. Végre az lett belőle, hogy elmentek jelentést tenni a fejedelemnek. Én ezalatt kereket oldottam s a mily gyorsan

csak lehetett, menekültem. Nyugat felé vettem utamat és nagy erőfeszítéssel igyekeztem átjutni a magaslaton, mely a város fölé emelkedik. Úgy gondolkoztam, hogy ha itt keresztüljutok, egéruat vehetek és ha üldöznek is, valamely szakadékban vagy bűvópatak barlangjában meghúzhatom magamat.

Ezt jól sejtettem. Mert igaz ugyan, hogy egy fél óra múlva az egész őrség talpon volt üldözésekre, leginkább a Cattaro és a Scutari-tó felé vivő utakon kerestek. A fejedelem toporzékolt, mikor megtudta az esetet és azonnali főbelövésemet rendelte el, ha rámtalálnak. A város fel volt lármázva, az öröket megkettőztették. Mikor sehol sem találtak a közeli utakon, a városban házkutatást rendeztek. Végre akadt egy ember, ki látott engem az Orlovkos magaslat irányában. Az üldözők erre vették utjokat. Épen egy völgybe értem, mikor a hegyoldalon zajt hallottam és egész csapat fegyveres közeledését. Káromkodás, ordítás hallszott s időnként egy-egy fegyvert sütöttek el. Távolság még, nem talált. Igyekeztem gyorsítani lépteimet, de erőm apadni kezdett. Éreztem, hogy már nem sokáig birom. Bakancsom összeszakadozott. Lábam reszkettek s a szédü-

léshez voltam közel. A fegyveresek mind közelebb értek. A fegyverropogás egymást érte. Hol jobbra, hol balra csapott le egy-egy golyó. Egyszer a hónom alatt ért, de csak a bőrt horzsolta. Ujra egy golyó, ez meg a fülem mögött füttyölt el. Halálom bizonyos, már nincs erőm, hogy tovább mehessek.

Előttem jobbról egy tölcsérszerű üreg állott, melynek mélyéből vízbugyborékolás hallatszott. Nehány elkényszeredett bokor állott a tölcséreg belső oldalán. Hogy milyen mély, nem tudtam a holdvilágban kivenni. De éreztem, hogy nyomomban vannak s mindjárt utólérnek. Isten neki, belebocsátkozom! Ha nem teszem, agyonlőnek; ha az üregben zúzódok agyon, akkor is mindegy. De hátha még megmenekülhetek. Bemásztam tehát az üregbe, szélein megragadtam a bokrokat, a kiálló gyökereket és gyorsan locsátkoztam le a mélybe. Kiálló kövek segítettek, hogy lefelé kapaszkodjam, így jutottam mind lejjebb, egyszerre csak megcsusztam és nagyot zuhantam. Nem tudom hány métert eshettem, csak annyit tudtam, hogy a vízben vagyok. Tudok ugyan úszni, de azért jó, hogy lábammal értem a víz fenekét. Tapogatózva haladtam benne, míg parthoz értem. Főlkapasz-

kodtam s egészen száraz talajt értem. Bizonyos voltam, hogy ide nem fognak követni. De hogy fogok kikerülni innen? A hol jöttem, ott kimenni lehetetlen, mert ki tudja, milyen meredekből zuhantam alá. Tapogatóztam előre. Oldalt sziklafalak, előttem üreg. Földalatti barlangban vagyok tehát. Talán egy buvópatak barlangjában? Akkor mégis lehet reményem, hogy valahol kijutok, ha ugyan éhen nem pusztulok el.

Szerencse, hogy a barlangban nem volt hideg s így nedves ruháim miatt még nem kerülhettem halálos veszedelembe. Előkerestem zsebemből villamos lámpámat és megvilágítottam magam körül a helyet. Gyöngé kis fényt adott a zseblámpa, de mégis fölismertem a helyzetet. Előttem egy tóyszerű medence, melybe oldalüregből ömlött a víz. A medence szélén erősen habzott és bugyborékolott a víz, úgy látszik, egy lyukon folyt le mélyebb üregbe. Fölöttem sziklabeton és bányaszerű folyosó, melyen az látszott, hogy néha víz foly át rajta. De most száraz. Talán mikor a patak vize megdagad, erre is utat vesz magának. Fenn, a vízmedence felett, egy nagy ablakszerű nyílás, melyen át a vízbe zuhantam.

A mint így vizsgálódtam, a felső nyílás fő-

lött lábdobogás, zaj, lárma hatolt be. Alig tartott ez egy perczig, újra csend lett. Tova rohantak tehát. Senki sem gondolta, hogy egy kétségbeesett ember ilyen veszélyes menedékhez folyamodjék.

Most már meg kellett kísérelnem, hogy ha belekerültem ebbe a földalatti üregbe, ki jussak belőle. Lassan haladtam az üregben előre. A nagy óvatosság miatt hosszú ideig tartott ez a földalatti út. Egyszer csak újra vízugás ütötte meg fületem. Alig mentem még pár lépést, mély üreg tátongott előttem, melynek fenekén patak folyt. Az üreg menedékesen mélyült s én hátamra fekvé lassan csúsztam be a mélybe, míg a patakhoz értem. A patak nem volt mély, középen mélyebb sodra volt, oldalt sekélyebb, néhol be sem lepte a víz a folyosó útját. Így haladtam előre, hol gázolva a sekély vízben, hol száraz medren járva. A barlang felső része szeszélyes alakulásokat mutatott. Lefüggő cseppkövek, oldalnyílások, falból előbugygyanó források állítottak meg s a nyomorult helyzetet, melyben voltam, nem egyszer feledtették a természet ezen csodás látványai.

Éhesen, fáradtan haladtam tova a végére mehetetlen folyosón. Azt hittem, nincs kivezető

út ebből a labirintusból. Ki tudja, hova, merre vezet ez az út? S ha ki is vezet, vajjon nem vezet-e az üldöző ellenség kezébe? Így gondolkoztam, mikor egyszerre megszakadt az út. A barlang bezárult. A víz egy helyen erős bugyborékolással egy szűk nyílásba hatolt. Fogva voltam tehát. De a kétségbeesett ember mindenre vállalkozik. Meghánytam-vettem minden lehetőséget s úgy gondolkoztam, hogy a pataknak valahova csak ki kell folynia. Ha máshova nem, egy másik barlangba. Elszántan belevetettem magam a patak sodrába. Hátrafeködtem a vízben, úgy, hogy lábaim legyenek előre s engedtem, hogy vigyen a víz. És a víz vitt. Füleim megteltek vízzel, lélegzetemet visszafafojtottam, kezeimmel és lábaimmal kormányoztam magamat, hogy oda ne surlódjam a sziklához. Fűlsiketítő zugás, csobogás hangzott körülöttem, pár pillanatig kétségbeesett reménységgel küzdöttem életemért, mert elfogyott a levegő tüdőmben s éreztem, hogy innom kell. Mikor már lemondtam minden reményről, szabad ég alatt találtam magamat. A patak kiömlött egy szabadon álló karsztmélyedésre s engem egy tószerű medencébe lökött. A friss levegő visszaadta erőmet s egy pillanat alatt

kimásztam a vízből. Önkéntelenül odanéztem, hogy honnan kerültem elő. A hegy nyílásából patak ömlött egy szabad medenczébe, melyben forgott, zajgott a víz és újra lefolyt valamely barlangba. Én pedig ott álltam isten szabad ege alatt. A nap melegen sütött reám s úgy tudtam örülni az életnek. Egy darabig kiültem egy kőpárkányra; egy óra alatt fölszáradtak ruháim.

Tovább mentem. A völgyben betértem egy parasztházba, hogy adjanak valamit ennem. Öreg anyó ült a tűzhelynél és mogorván fogadott. Bámult különös ruházatomon. Megkérdezte, honnan jövök? Mikor megmagyaráztam, összecsapta kezeit és sikoltozni kezdett. Egy aranyat nyomtam markába és enni kértem. Juh-sajlott tett élém, melyet jóízűen kezdtem enni. Az anyó elbeszélte, hogy katonák jártak erre, kik fölkutattak minden házat. Egy szökevényt keresnek. Erre jobbnak láttam odébb állani. Alig mentem száz lépést, a völgy sarkánál üldözőimet láttam jönni. Még egyszer megfeszítettem erőmet és rohantam, a mint csak birtam. Ösztönszerűleg nekivágtam egy hegyi hágnak. Üldözőim is minden erejüket megfeszítették. De én föl voltam frissülve és remény-

kedtem a menekülésben, ennyi viszontagság után. A golyók egymás után csapódtak le körülöttem, de egyik sem talált. Már-már elértem a magaslatot, de az üldözők is már sarkomban voltak. A tetőt mégis elértem, mire bámuló szemeimet az új látványra szegezve, önként kiáltottam fel: «Thalatta! Thalatta!»

A tenger volt előttem. Ott ragyogott átható kékjében, derüs képpel tekintve rám, mintha azt mondta volna: «Megmenekültél!» De én még mindig féltem. Vajjon miféle part ez itt: montenegrói vagy dalmát tengerpart? Mert ha montenegrói, akkor veszve vagyok. Mig ezeket gondoltam, lefelé rohantam a hegyen. A tengerpart egy távoli pontján, éjszak felé keskeny földnyelven kis városkát láttam, melynek ház-csoportja közepette karcsu torony emelkedik. A város körül régi falak. Fellélegzettem. Ráismertem, hogy ez egy dalmát város: Budua. Az üldözőim még egy-két lövést tettek rám és nem üldöztek tovább: dalmát földön voltam tehát. Azonnal a kikötőbe siettem. Hajó nem volt sehol. De délután kellett érkeznie Korfu felől egy Lloyd hajónak. Addig is kipihentem magamat s délután vigan haladtam Cattaro felé. Le sem feküdtem, míg sürgönyt nem adtam fel

Budapestre, hogy küldetésemben eljártam s a tudósítást a reggeli posta viszi.

Ime, ez az eredmény. A míg Európa találgatja, hogy lesz-e háboru, addig mi biztosan mondhatjuk, hogy *a háboru márczius 31-én kezdődik* s nemcsak a balkáni országokkal, hanem Olaszországgal is meg kell küzdenünk. Nehéz küzdelem lesz ez. Talpra magyar!»

III. FEJEZET.

A pártkörben.

— Az én jóslékem! — kiáltottam föl, mikor a cikk végére értem.

Lerohantam az utcára és kocsiba vetettem magamat.

— A pártkörbe!

Megelevenült előttem az egész annexiós komédia, melyet 1909-ben éltünk át. A mozgósítás, a csapatok elhelyezése, a háborus készület, a nagy izgalom, mely azért ért véget háboru nélkül, mert a szerb trónörökös meg rugdosott egy lakájt. Akkor én is a háboru mellett foglaltam állást, hogy egyszer s mindenkorra leszámoljunk a feszengő kis balkáni államokkal. Erősen megtámadtak és esztelenségnek mondták állásfoglalásomat. Most, ime, újra benne vagyunk a bajban. De most sokkal több vér és pénzáldozat árán fogjuk elérni azt, a

mit akkor könnyü szerrel hajthattunk volna végre. Egy erős ellenfelünk van most: Olaszország! Hiszen ezt tudni lehetett. Nem hiába fektette bele pénzét balkáni vállalatokba. Ez czéltudatos munka volt, melynek most hasznát akarja látni.

Így töprengtem magamban, a míg kocsim gyorsan vágatott az utczákon át. Nem is figyeltem, hol vagyunk s gondolataimból csak akkor tértem magamhoz, mikor a kocsi a pártkör kapuja előtt megállott.

Az előszobák tömve voltak felöltőkkel. Szokatlan élénkség van tehát. A montenegrói czikk olyan izgalmat keltett, hogy a pártkör egy felbolygatott méhkashoz hasonlított. Az újságíró kalandját tárgyalta mindenki. Sokan kétségbe vonták, mások meg teljesen hitelt adtak neki. Teljes bizonytalanság uralkodott. Mindenki a hír megerősítését várta. Lesz-e csakugyan háboru? S ha lesz, milyen háboru lesz? Rövid csetepaté vagy hosszú hadjárat?

Odamentem egy csoporthoz, hol jó barátaimat láttam.

— Mit szóltok az olasz készülődéshez? Nem megjósoltam!?

— Előrelátható volt, hogy az olasz háborut

akar. Csak azt nem lehetett tudni, hogyan fog hozzá?

— Az bizonyos — feleltem — hogy az annexio óta mindenre el lehattünk készülvé. Igaz, hogy annak a néhány gyanus olasznak kiutasítása Dalmáciából olaj volt a tüzre; de hát jogos volt. Izgattak ellenünk. Hanem az is igaz, hogy a külügyminiszter tapintatosabb is lehetett volna.

— Most már mindegy, a következményekkel számolni kell.

A pártelnök lépett be s mindenfelől meghanták.

— A miniszterelnök feljön?

— Nem jön, a király sürgönyileg hívta Bécsbe. A délutáni gyorssal indult s már este kihallgatásra megy. Bizonyosan történt valami, a miről még semmit sem tudunk.

Egyik képviselő zsebében egy csomó újsággal állított be. Most jött Olaszországból és onnan hozta.

— Ezeket Velenczében szedtem össze — szólt — és egyenként magyarázta a cikkek tartalmát, melyeket útközben volt ideje tanulmányozni.

— Idejüket múlták már — vetem oda —

mi már többet tudunk. A montenegrói cikk teljesen leleplezi Olaszországot.

— Épen azért mutatom — feleli a képviselő — hogy a montenegrói cikk hitelességét bizonyítsam. Ezek a lapok tele vannak szidalmakkal ellenünk. Valamennyi hangoztatja, hogy Olaszország az annexio után be volt csapva. Az egyik azt mondja, hogy Olaszország rekompenciációképen kikötőt várt a balkáni tengerparton és semmit sem kapott. Most meg fogja szerezni fegyverrel.

Félbeszakítottam a magyarázatot.

— Már régen tisztában voltam, hogy Olaszország nem nyugszik bele az annexióba. Már akkor tudtam, mikor mindenki bizott benne. Tudtam, hogy csak türelemmel vár néhány évig a jó alkalomra.

— Igen ám — folytatja a képviselő — de most megfordítják a dolgot. Németországot is lázítják azzal, hogy be volt csapva 1909-ben az annexio által. És milyen furfangosan teszik! A *Tribuna* megcsipkedi Angliát, hogy Törökországban annak idején bojkottot rendezett.

— Ezen már rég túlvagyunk.

— De az olasz lapok úgy magyarázzák, hogy Anglia tulajdonképpen nem Ausztriának akart

ártani, hanem Németországnak, melynek kelet felé való terjeszkedése régen szálka szemében. Anglia tehát protektornak tolta fel magát s az osztrák áru elleni bojkott czimén kiszorította a német meg az olasz árut is s most neki van csak piacza Törökországban. A Tribuna így végzi: «Hogy mi a Balkánon 1909-ben kiját-szattunk, nem panaszoljuk fel. A mi késik, nem mulik. Az annexiónak Ausztria-Magyarország most fogja meginni a levét.»

Mikor épen a czikk fölött vitatkoztunk, a honvédelmi miniszter közeledett. Egy sürgönyt tartott kezében, melyet az imént kézbesítettek neki.

— Mi az? Mi hír? — kíváncsiskodtak körülötte a képviselők.

— A montenegrói czikknek igaza volt. Minden úgy történik, a hogy ott meg van írva.

— Mi van a sürgönyben? — kérdeztem.

A miniszter kezembe adta a sürgönyt. Gyorsan átfutottam szemeimmel s ámulva láttam, hogy a montenegrói ujságczikk mennyire hiteles.

«*Gravosa*, márcz. 20. Egy Korfuból ide érkezett Lloyd-hajó gyanus dolgokat észlelt Montenegro tengerpartján. A Bojana folyó tor-kolata közelében több hajót látott vesztgelni,

Antivari előtt szintén több hajó állott. A Lloyd-hajó kapitányának feltűnt a dolog s megfelelő közelségből messzelátóval szemügyre vette a hajókat. Csakhamar kitűnt, hogy olasz hajók, melyek katonákat szállítanak partra. A partra szállított katonák száma meghaladja a tizezret. A cattaroi parancsnokságot innen táviratban értesítették a dologról.»

— Ha ennyi igaz a cikkből, akkor a többi is igaz lesz. Április elsejére már dörögni fognak az ágyuk Cattaro fölött.

— Az valószínű — felelte a miniszter. — De hát egyszer már a katonaságnak is hasznát vesszük. Úgyis eleget obégnak a véresebb száju honatyák, hogy a hadügyi kiadás hiábavaló költség. Most aztán nem lesz hiábavaló. Örülhetnek neki.

Mindnyájan elmosolyodtunk a honvédelmi miniszter kesernyés kifakadására.

— Bizony, még reád is szükség lehet — szólt hozzám fordulva — és előre látom, hogy leteszed a mandátumot. A penzioba tett egyenruha nem sokáig fog pihenni. A katona ember nem fér meg civilizált háboru idején. Te pedig jó katona voltál. Mi jó hasznát vesszük az ilyen képviselővé vedlett tábornoknak.

— Hát hiszen, ha a sors úgy hozná magával, én nem is sokáig fogok gondolkozni.

A lapok szerkesztősegeiből is telefonoztak be újabb híreket. Valósággal villamos feszültség uralkodott a teremben. A miniszterek is csaknem mind fenn voltak. Beszélgetés, vitatkozás folyt minden sarokban. Tizenegy felé már kezdtek a képviselők hazafelé szállingózni. A termek egymásután ürültek ki. Új hír már alig jöhetett s ha jön is, benne lesz a reggeli lapokban. De vajjon mit hoz a holnapi nap?

Végre magam is felvettem kabátomat s lefelé indultam a lépcsőn. Egyik jó barátom ment épen előttem, ki nagy szerepet játszott, mikor Polában az új Dreadnought-tipusu hajókat bemutatatták a delegáció tagjainak. Az én delegátus barátom nagy vitéz volt elméletben, de az ágyuszót nem szerette. Vállára ütöttem.

— Remélem, ebben a válságos időben beállasz a haditengerészethez? Abban te nagy szakértő vagy s a hazának szüksége van reád.

Delegátus barátom kedvetlenül dörmögött valamit s nem nagy hajlamot mutatott a beszélgetésre. Nemsokára magamra maradtam s gondolatokba mélyedve sétáltam hazafelé, felüdvélve az éjszaka hűvös levegőjétől.

IV. FEJEZET.

Olasz hadüzenet.

Az éjszakát nyugtalanul töltöttem. Nem is csoda. Ha valaki katona volt, mint én s hozzá még magasrangu is, úgy érzi magát a háborus hírek hallatára, mint a kimustrált csataló, mikor megszólal a trombita. Bizony nagy elhatározás kellett hozzá néhány évvel ezelőtt, hogy feleségem örökös kéréseire nyugdíjaztattam magam s mandátumot vállaltam.

Lassankint mégis beletörődtem. Mennyire örültem, hogy legalább a fiamat nem adtam más pályára. A haditengerészethez volt kedve s most ott van Polában. Aztán a leányomat is egy katonához adom feleségül. Ők kárpótolnak, ha nekem ott is kellett hagynom a katonai pályát.

Hanem ilyenkor, ha bármiféle háborus hír van a lapokban, folyton azokkal foglalkozom. Kombinálok, tervelek és várom az új híreket.

Most is alig győztem bevárni a reggelt. Alig virradt, a lapokat kértem. Az első, a mi szemembe ötlött, egy vezércikk volt: *Olasz hadüzenet*. Tehát már hadüzenet? Vagy csak formalitás a czim? Olvasni kezdtem:

«A mitől tartani lehetett, a mit beavatott politikai körökben szinte bizonyosnak vettek, bekövetkezett. Bosznia és Hercegovina annexiója, mely Magyarország-Ausztriának biztosított a Balkánon sok befolyást és előnyt, meghozta a maga gyümölcsét: a háborút. Alig telt bele néhány év s most már vérrel és pénzáldozattal fizethetjük meg azt a befolyást, melyet még alig is gyakorolhattunk s azt az előnyt, melyet még alig is élvezhattünk.

Ki mondhatná, hogy a diplomáciában van következetesség? Bizonyára minden van benne, csak ez nincs. Az annexio megtörténte után Anglia és Oroszország játszották az intrikus szerepet, Németország és Olaszország pedig vállveregető jóakarattal biztosítottak barátságukról. Ime, ma már ott állunk, hogy az államok szerepet cseréltek. A hármas szövetség más két tagja keresve-keresi az ellentéteket. Németország duzzog, Olaszország

pedig agyarkodik. Az olasz lapok pedig hetek, sőt hónapok óta egyebet sem tesznek, mint ellenünk izgatnak. És minő hangon!

Nem sokat adtunk ezen hirlapi fenyegetésekre. Egy temperamentumos népnek temperamentumosak a lapjai is, gondoltuk. Később már diplomáciai kulisszatitkokból sejtettük, hogy Olaszország valamire készül. A gyanus olaszok Dalmáciából való kiutasítása mindjobban növelte a szenvedelmeket, mig tegnap meghozta a hirt a táviró, hogy az olaszok Montenegrónál seregeket szállítottak partra.

Háboru vagy demonstráció? Ez volt tegnap még a kérdés. Ma már megadhatjuk a feleletet is: háboru. Olaszország bécsi nagykövetét tegnap táviratilag visszahívták, jelétül annak, hogy minden diplomáciai összekötetést megszakítanak . . .»

Felugrottam ágyamból és gyorsan öltözködni kezdtem.

— Mi az? — kérdi a feleségem.

— Háboru.

— Űgye, mondtuk. Nem hiába jöttünk tegnap az újsággal. A mi asszony-eszünk is kitalálta, hogy ebből nem lehet más.

Most az egyszer megadtam az asszonyi észnek, hogy igazuk volt. S ha aggodalom fogta el őket, azon sem csodálkozom. Végre is a fiam a haditengerészetnél van, míg a leányom vőlegénye most utazott Boszniába és így legközelebb van a veszélyhez. Az én apai szívemben is megmozdult valami, talán én is megremegtem a gondolatra, hogy mind a kettőt elveszthetem. De a férfi felül kerekedett bennem s nyugodtan mondtam feleségemnek:

— Én is katoná voltam, mégis hozzám jöttél. A fiunkat is katonának neveltük. A leányunkat te akarod katonához adni. A katona pedig katona. Azért van, hogy háboruba küldjék. És ki tehet arról, hogy épen most tör ki a háboru?

V. FEJEZET.

A cattarói ütközet.

Különös napokat éltem, minőben eddig nem volt részem. A katona és az apa folytonosan perben állottak egymással. Gyakran elmentem hazulról, hogy feleségem és leányom örökös jajveszékéseit ne hallgassam. De aztán nem sokára visszatértem, hogy aggodalmaikat mérsékeljem.

Nem volt nyugtom egy helyen. A képviselőház üléseit sohasem tudtam végigvárni. Legtöbbször a folyosókon tartózkodtam s újságíró ismerőseimtől kérdezősködtem az újabb hírek felől. Az utcán minden rikkancson megakadt a szemem s a mit eddig sohasem tettem, rendszeren vásároltam a krajczáros ujságokat. Esténként el-el látogattam egy-egy szerkesztőségbe is, hogy valami újabb hírt halljak. Reggel pedig átolvastam az összes vezércikkeket, táviratokat.

Mikor ezen tul voltam, kikönyököltem az ablakon és várva-vártam, hogy mikor fordul be a kapun a levélhordó. Nem hoz-e levelet Boszniából?

Első napokon különösebb hírek nem érkeztek. A lapok külön tudósítokat indítottak utnak Gravosába, Cattaroba. A dalmáciai, hercegovinai és boszniai vasutak pontosan közlekedtek. Az Ungáro-Kroata hajói is pontosan megtették utjokat a dalmáciai kikötőkbe. A kikötővárosok lakossága szorongva várta az ellenség mozdulatait. Szerbiából is nyugtalanító hírek érkeztek.

Március 30-ikán reggel a leányom befut a szobába, kezében a reggeli lapokkal, melyeket már végig olvasott.

— Papa, a háboru kitört Cattarónál. Az egyesült olasz és montenegrói sereget visszaverték.

— Vizen, szárazon vagy hogyan?

— Itt vannak a lapok!

Nagyon hiányos tudósítások voltak, Castelnovóból keltezve. Az volt bennük, hogy az olaszok Montenegro belsejében ütötték fel hadiszállásukat s a montenegrói sereggel egyesülve, reggel átlépték a dalmát határt. Bizonyos tehát,

hogy fölülről akarták Cattarót elpusztítani, hogy aztán a hegyekről lebocsátkozva, hatalmukba kerítsék az öblöt. Az egész kurta és furcsa tudósítás. Egy másik lap hire szerint az olaszok a Sutorina mentén Castelnovoba vezető vasutat akarták elfoglalni. Hol, merre jutottak oda? Arról semmi hír.

Most már kétszeres izgalommal vártuk a postát, mert a táviratok semmit sem tudnak arról, vajjon sebesülés, halál történt-e? Talán jön valami tudósítás Pistától, a leányom vőlegényétől.

Április 3-ikán csakugyan levél érkezett. A bélyegzőn: Castelnovo. Ez az.

— A Pista írása! — kiáltja Margit.

Kúsza, rossz írás. Látszott, hogy sietve kellett megírni.

Cattaro, ápr. 1.

Édes Margitkám!

Sietve, fáradtan és rossz tollal írom ezen sorokat. De elhiheti, alig lehetséges ezt is megírnom; ezért hát, a mint lehet, úgy írom, mert tudom, hogy aggódik értem, édes kicsi menyasszonyom.

A sors csakugyan kegyetlen irántunk, hogy

épen most szakított el és épen elsőnek hozott ide, hogy a halállal szembenézzek. Katona vagyok és mégis fellázadok a sors ellen, hogy ezt a háborút épen most küldte ránk. Egy buta golyó, egy kardcsapás kell s mi sohasem fogunk abban a boldogságban részesülni, melyhez minden embernek joga van. Oh, miért? Miért van ez?

Ne higgye, hogy gyáva vagyok; de mégis közel vagyok a kétségbeeséshez, ha arra gondolok, hogy talán sohasem fogom szívemhez ölelni. Ma láttam először ilyen közel a halált, mikor jó pajtásaim, kikkel tegnap még együtt örültünk az életnek, ma már örök álmukat alusszák s ki tudja, ki hullat érettük keserű könyeket?

Csaknem két hete, hogy elhoztak Sarajevóból. Még nemrégén, mikor oda helyeztek át, örülni tudtam a sok új tapasztalatnak, a mit ott szerezni fogok. A szép fekvésű város nagyszámu mecsetjével, karsu minaretjeivel, élénk bazárjaival, tarka lakosságával megannyi új dolog volt nekem. Bezzeg más szemmel néztem most, hogy egyenesen a háboruba hoztak. Mikor a Castelnuovo felé induló vonatra felültünk, minden gyászos színt öltött.

Máskor egész fiatal szívemmel örülni tudtam volna a festői tájnak, melyen átvonultunk, a gyönyörű hegyi patakoknak, a nagyszerű víz-eséseknek, a szédületes viaduktoknak. Most mindez nem érdekelt, csak magát láttam képzeletben és sokszor elszorult a szívem, mikor arra gondoltam, hogy talán nincs is innen visszatérés.

Castelnuovonál néhány gőzhajó várt. A mi ezredünket másik kettővel feltették a gőzhajókra. Czikezakos öblökön, szeszélyes csatornákon át haladtunk, óriás hegyek között. Oh, be szép is lett volna, ha ezt mi ketten, békés időben láttuk volna. Én bizony nem is tudom, mennyi ideig tartott az út. Egyszer csak elérkeztünk egy helyre, a hol három felé ágazott az öböl s aztán innen nemsokára megérkeztünk Cattaroba.

Nem sokat nézelődünk, indulni kellett. Sok alföldi fiu elkeseredett, mikor megtudta, hogy azon a kanyargós uton kell fölfelé menni, melyet a hajóról láttunk. No, az igaz, hogy rettenetes út. Sokan alig bírták a gyaloglást. Egy szegedi volt osztálytársam erősen panaszolt, hogy ő ezt ki nem állja. Azért mégsem dőlt ki.

Sivár, kietlen ország ez, a hova felértünk. Mire jó? Kinek kell? Igazán nem tudom. De a kilátás csakugyan szép volt. A nagy hegyek között a lenyugvó nap világításában úgy nézett ki a víz, mintha olvasztott ércz lett volna; a mint a nap lement, mind más és más szint váltott, míg végre olyan volt, mintha az öböl tintával volna teleöntve, melyen itt-ott fénycsikokat voltak az öböl partjain kigyuló lámpák.

No hát itt helyeztek el minket a magasan, a montenegrói határ közelében. Bizonyos távolságban előőrsöket állítottak fel, míg mi rögtönzött táborban pihenni tértünk. Köd volt s csipős hideg vágott felénk a fensíkről. Védett helyünk nem volt, mert akkor át kellett volna lépnünk a határt. Reggel felé, a nap még nem kelt fel, a cetinjei országút felől puskaropogás hallatszott. Utána a másik, harmadik. Az előőrsök észrevették, hogy a montenegrói csapatokkal egyesült olasz sereg közeledik. Meg akartak lepni. A legénység azonnal talpon volt és védelmi állásba helyezkedett. Arra kellett vigyáznunk, nehogy az ellenséges sereg

áttörjön vonalunkon és megkísérelje Cattarót szárazföldről harczképtelenné tenni.

Rövid idő múlva az ellenség tüzelni kezdett. Sok kárt nem tehetek, mert a köd miatt nem voltak biztosak. A tüzelésre megadtuk mi is a viszhangot. Az ellenség, úgy látszik, el volt szánva, hogy a Cattaro fölötti magaslatot elfoglalja. Sűrűn tüzeltek, majd teljes erővel rohantak meg. Nem vall taktikára, de így történt. Iszonyu kavarodás támadt, a szó szoros értelmében közénk rohantak és különösen ezek a vad montenegróiak puskatussal, meg minden lehető módon igyekeztek utat törni. Sok sebesülés történt így, de halál kevés, mert tüzelni nem lehetett.

A mieink derekasan megállották helyüket, úgy, hogy az olaszok minden erőfeszítése kárba veszett. Ekkor újabb csapattal törtek ránk, de vesztükre. Mi látszólag engedtük őket előre nyomulni, mintha nem bírnánk ellenállani. De a mi csapatunk két részre volt osztva. Egyik a Budua felé lejtő hegyoldalon volt. Ezt az ellenség nem láthatta. Mikor már kellő közelségben voltak, hátulról támadtunk. Az ellenségnek nem maradt más hátra, mint futással menekülni, míg egészen

be nem keritjük. Hát futottak is. Mi pedig tüzeltünk utánuk és meglehetősen kárt tettünk bennük. A mi legnagyobb győzelemben, az, hogy a Lovcen-hegyet is elfoglaltuk s az ott felállított ágyukat levontattuk a cattarói partra. Talán ez fáj legjobban a montenegróiaknak.

Bár veszteségünk nem nagy, sok jó pajtásunk lelte itt halálát. De mi ez az olaszok és montenegróiak vesztesége mellett. Jóval nagyobb számban voltak s isten csodája, hogy oly szerencsés volt az ütközet kimenetele. A sereg most csapatokra felosztva fogja az őrséget a Lovcen-hegyen és a határ mentén teljesíteni, a többi Cattaroban szállásolja el. Én is lenn vagyok most s egy vendéglő asztalánál írom ezt a levelet.

Nem sebesültem meg, csak egy vak ütést kaptam a vállamra s egy lövést a hónom alatt. Közel járt, de csak a ruhámat lőtte át. Látja, édes Margitkám, mégis kegyelmes a sors, hogy még most életben hagyott. De erős szívemnek kell lennie, hogy mind elviselhesse azt a sok izgalmat, talán fájdalmat, a mivel ez a háború jár, hogy a halálról ne is beszéljek, mely mindörökké megfoszthat attól a boldogságtól, hogy

egymáséi legyünk. Édes kicsi menyasszonyom, reméljük, hátha mégis az van a sors könyvébe írva, hogy én életben maradjak.

Be kell fejeznem ezt a levelet, hogy egy pajtásomnak adjam, ki Castelnuovoba indul. Onnan hamarább érkezik meg vasuttal, mintha a cattarói hajóposta viszi el.

Üdvözlöm édes jó mamáját és tatáját, sok-sok csókot küld a maga szerető

Pistája.

VI. FEJEZET.

Olaszok Dalmáciában.

Az olasz és montenegrói sereg vereségének hírére nemsokára bő tudósításokban hozták a lapok. A helyszíni tudósítók jobban kiszínezték és nagyobb jelentőségűnek tüntették fel az eseményt, mint a minő volt. Az országgyűlésen különösen nagy élénkséggel tárgyalták a cattarói győzelmet. Bosszankodva hallottam egy pár képviselő szájából, hogy most már nyugodtak lehetünk: az olasz behuzza csápjait, Montenegro pedig nem számít. Csak tapasztalatlan, tudatlan emberek ápolhatnak ilyen reményeket. A katona tudja, hogy ez az első kudarc még jobban fogja fokozni szenvedélyüket.

Ebben nem is csalódtam. Az olaszok hamar belátták, hogy a cattaroi öbölbe bejutni sokkal több áldozattal jár, mint a mennyit általa nyerne. Igyekeztek tehát más úton vágni el az

öböl vasúti vonalát. Ragusavecchián alól egy éjjel partra szálltak, megmászták a hegyes partot és a Sutorina mentén vivő vasuti sineket akarták felszedni. Ez a kísérlet sem sikerült. Castelnuovoból azonnal utnak indultak az ott állomásozó ezredek s vasuttal idejében elérték a veszélyeztetett helyet. Az olaszok itt is vere-séget szenvedtek. A hír valóságos mámort okozott. Engem inkább aggodalomba ejtett az öröm, mert attól tartottam, hogy a nagyobb veszedelemre készületlenek lesznek.

Egyszerre, mint a bomba csapott le a hír, április 15-én, hogy az olasz flotta Gravosát minden ellenállás nélkül elfoglalta. A pánczélos hajók bevonultak a kikötőbe s az olasz flotta parancsnoka kiáltványt bocsátott ki, hogy a legesekélyebb ellenállásra halomra löveti Ragusát. Egy pár lövést tett ijesztésül a városra, ez is elég kárt okozott, hogy az ellenállástól elmenjen a kedvük. A vasúti állomást, mozdonyokat, kocsikat mind birtokukba vették és megkezdték a csapatok szállítását Herczegovina belsejébe.

Még magukhoz sem tértek ámulatukból az emberek, újabb vészhir jött. Az olaszok megszállották Metkovicsot s a vasúti vonalat itt is

hatalmukba kerítették. Most már mind a két ut nyitva volt számukra Mostar és Sarajevo felé.

Budapesten is nagy izgalmat okozott a hír. A tőzsdén nagy árhanyatlás állott be. A ház másnapi ülésén egyetlen képviselő sem maradt el. A folyosón egyik miniszter kijelentette, hogy a hadvezetőséget képtelennek tartja Dalmácia megvédésére. Ha Dalmácia elvész, csak két oka lesz: az, hogy nem csatolták vissza Magyarországhoz. Másodsor, hogy még mindig nincs önálló magyar hadsereg.

— Ime, most ott állunk, hogy nyitott út van adva az olaszoknak Bosznián át Magyarország felé. Mindenki haditengerészetünket hibáztatta. A szenvedélyes kifakadások egymást érték.

— Tengeri puhányok — szólott egyik szenvedélyes honatya, mire nagy derűtség támadt.

A lapok éles hangon tárgyaltak a kudarczot s kiméletlen hangú czikkekből támadták a hadvezetőséget. A minisztereknek a folyosón tett nyilatkozatai kiszínezve láttak napvilágot s este benne voltak a bécsi lapokban is.

A vereség még nagyobb pánikot keltett Bécsben. Az ottani tőzsdén még nagyobb volt az árhanyatlás, mint Budapesten. A bécsi lapok mind a magyar politikások nyilatkozataival baj-

lódta. Egyes lapok azt is megírták, hogy a király teljesen le van sújtva. A királyi család egyik-másik tagja a király előtt szenvedélyesen kelt ki a hadvezetőség ellen és teljesen jogosnak tartotta a magyar miniszterek kifakadásait.

A következő napokon is csupa nyugtalanító hírt hozott a táviró. Az olaszok előnyomultak Gabeláig és a vasuti vonalat biztosították maguknak. Az utóbbi három nap alatt Gravosán át tízezer embert szállítottak vasuton Gabelába s ott állomást tartanak. Valószínű, hogy innen nemsokára a Narenta mentén bevonulnak Mostárba, ha nagyobb ellenállásra nem találnak. Még nagyobb szenzációt okozott az a hír, hogy a szerb hadsereg egész váratlanul átlépte a Drina folyót és betört Boszniába, hogy a montenegrói és olasz seregekkel egyesüljön.

A tengerpart összes városai félelemmel várták, hogy mit hoz a jövő. Az Ungaro-Kroata beszüntette hajójáratait Zárán alul, mert senki sem utazott, sem árut nem szállított tovább. A vasút és hajóközlekedés nélküli városok teljesen el voltak szigetelve a világtól.

Ezen bizonytalan állapot közepette Fiume képviselője interpellációt intézett a miniszterelnökhöz, hogy a kormány megtett-e minden

intézkedést, nehogy Magyarország egyetlen kereskedelmi kikötővárosa a dalmát városokéhoz hasonló sorsra jusson. A miniszterelnök megnyugtatta a képviselőt s feleletét ezen szavakkal végezte.

— Biztosíthatom a képviselő urat, hogy a fiumeiek nyugodtan hajthatják le álmra fejüket. A magyar szent korona országainak tengerpartja épségben fog maradni még akkor is, ha Ausztria minden kikötője ellenség kezébe is kerül!

VII. FEJEZET.

Németország haragszik.

Mindenki izgalommal várta a külföldi lapokat. Most fog kitűnni : vajjon melyik nemzet minő érzelmekkel viseltetik irántunk? Vajjon közönyösen nézik romlásunkat? Vagy pedig tudunk-e értékes szimpátiákat kiváltani, ha veszélyben vagyunk?

Az olasz lapok ujjongva fogadták a híreket s megjósolták, hogy Olaszország rövid idő alatt ura lesz az Adriának Korfutól Triesztig. A velenceiek új világhatalomról álmodtak s most beteljesülni látták Gabrielle d'Annunzio jóslatát, melyet néhány évvel ezelőtt tett egy tiszteletére rendezett lakomán. A francia lapok közönyösen tárgyalták az esetet; de Olaszország fellépését nem tartották indokoltnak. És ime, az angol lapok, nem úgy, mint az annexio alkalmával, felénk fordultak rokonszenvűkkel, elitél-

ték az «okvetetlenkedő» támadást s azon nézetüknek adtak kifejezést, hogy az olaszok remélhetőleg még megadják az árát. Az orosz lapok pedig csodás Pálfordulással azt irták, hogy Montenegro az olaszok bebocsátásával eljászotta Oroszország rokonszenvét és támogatását, melyet oly sokszor igénybe vett. E váratlan fordulatot arra magyarázták, hogy Kelet-Ázsiában újabb orosz-japán konfliktus ütött ki s a czár birodalma megint háboru előtt állott.

Engem nem sokat érdekeltek ezek a vélemények. Azt vártam, hogy Németország hivatalosan foglaljon állást. Mert a német lapok az olasz hecsapás óta lassanként hangot változtattak, feltűnő hangon követelöztek s kértek Németország számára jogot a Balkánon. Mikor Bosznia annexiója megtörtént, Németország pártfogó szerepet játszott, bár titokban rossz szemmel nézte az eseményeket. Most azután nyíltan elárulta érzelmeit. A lapok egyhanguan támadó álláspontot foglaltak el. Mikor Gravosa elfoglalásának hírét szétvitte a táviró, a *Vossische Zeitung* kárörömmel jelentette, hogy az az ország, mely jogtalanul rátette kezét Boszniára és mintegy vállalkozott a Balkán rendbentartására, ime, régi területét sem birja rendben tartani.

A *Frankfurter Zeitung* támadása ép oly erős volt, mert a Balkán piacainak elvesztése miatt tört ki belőle az ellenszenv. A németországi lapok általános véleménye az volt, hogy a monarchia teljesen rászolgált arra a veszedelemre, a melybe most belekerült. Okulás lesz ez ránézve, hogy ne vállaljon olyan szerepet, melyhez nincsen képessége. A császár sугalmazott lapjai is ezt a nótát fújták.

A sors gondoskodni szokott, hogy a kire csapásokat szánt, egyszerre zúduljanak rá. Így történt, hogy épen akkor egy kellemetlen diplomáciai konfliktus támadt Németország és a monarchia között. Az egész ügy titokban volt, de még nem lehetett tudni, hogyan intézik el.

A hírt a miniszterelnök hozta Bécsből, a hova épen e miatt hívták fel. Németország egy vezérkari tisztje, a német császár bizalmasa, Salzburgban tartózkodott. A hotelben nem saját nevén szerepelt és czivilben járt. Mikor az olaszok támadásának híre elérkezett, egy étteremben becsmérőleg nyilatkozott a monarchia hadseregéről, sőt a királyi családra is oly megjegyzéseket tett, melyek általános megbotránkozást keltettek. A dolog fülébe ment az udvarnak, az

illetőt letartóztatták s mikor igazolta magát, a rendőrség kiutasította Ausztria-Magyarország területéről. A vezérkari tiszt meg sem állott Berlinig. Két nap mulva Németország bécsi nagykövete orvoslást kért, de nem kaphatott, mert a király személyéről volt szó. A dolog békés elintézését a német császár előtt a berlini nagykövetre bízta.

Másnap már alig vártam, hogy a miniszterelnökkel találkozzam az országházban.

— Mi hir Berlinből?

— Még mindig semmi. De semmi jót nem várok.

Egyéb dolgokról beszélgettünk még, mikor a folyosó végéről a sajtóiroda főnöke közeledett. A sajtóiroda táviratot kapott, mely értesíti, hogy a berlini lapok megszimatozták az eddig titokban tartott konfliktust s most az egészzet feltálalták, kiszinezve és ellenséges indulattal. A dolog nagy feltűnést keltett Berlinben, az udvari körökben is kíváncsian várják, hogy mit fog tenni a német császár?

A miniszterelnök bosszusan csak ennyit mondott:

— Kofalapok! Ezt sem nálunk, sem Bécsben nem tették volna meg.

Este már teljes volt a zavar. A lapok már este 8 órakor táviratot kaptak, hogy a berlini lapokban nagykövetünk kudarczáról van szó. Több lap szószerint közölte a *Berliner Tageblatt* azon hírét, hogy déli 1 órakor nagykövetünk a császárnál kihallgatásra jelentkezett. Ott azt a feleletet kapta, hogy az osztrák-magyar nagykövetet a császár nem fogadja. A kabinetiroda ezt az utasítást már reggel megkapta.

Az esemény nagy hullámokat vert fel a világsajtóban. Nem sok rokonszenvvel tárgyalták s különösen a *Matin* hajánál fogva előrangatott konfliktusnak nevezte. Az angol lapok el nem titkolható animozitással tárgyalták az esetet s kiméletlen hangon kritizálták a német császár politikáját. Most látszott csak, hogy milyen gyűlölet uralkodik Angliában a németek ellen. A *Times* egy nagynevű magyar politikust szólított fel, hogy a konfliktusról cikket írjon számára. A cikk pár nap múlva meg is jelent s különösen nagy feltűnést keltett utolsó részével.

«Nem hiába neveztem egyik békekonferencián a Balkánt Aeolus barlangjának, melybe be vannak zárva mindenféle szelek s ha egyszer kiszabadulnak, felkorbácsolják

a tengereket s pusztulást hoznak az emberiségre: mert valóban a Balkán Európa politikai Aeolus-barlangja. Ha visszafordítunk a történelem lapjaira, azt látjuk, hogy alig van földdarabja Európának, mely annyi viszálynak, vérontásnak és nyomoruságnak lett volna okozója s a sors úgy akarta, hogy Magyarország legyen az a hely, a melyen ebből a politikai barlangból kiinduló szelek először végigszágdjanak. Csak mi tudjuk, hogy Hunyadi János óta hányszor sinylettük meg ennek a viharfészeknek szomszédságát; de a sors gondoskodott róla, hogy az általa okozott bajok létünk alapját meg ne ingassák.

De a sors kegyesen gondoskodott arról is, hogy a míg a Balkán okozta viharok csak nekünk okoztak kárt, addig minden haszon, melyet onnan húzni lehetett, más országoké legyen. Harmincz éven át hoztunk vér és pénzáldozatot Bosznia és Herzegovináért s ime, mikor ezen sok áldozat ellenértékeképen 1908-ban a két tartományt annektáltuk, mindenki részt követelt abból, a miért semmi áldozatot nem hozott s hogy az igazságtalanság teljes legyen, alig telt el néhány év az annexió után, Olaszország haddal indult

Magyarország-Ausztria ellen és seregeit partra szállítja az az állam, mely abból él, hogy adósságait a szomszédos országok által fizeteti ki. Mert jól jegyezzük meg, hogy a háboru kezdésére Montenegro adta meg a lehetőséget.

De most jön csak a java. Németország megirigyli Olaszországtól a háborut s kapva kap egy konfliktuson, melynek semmi jelentősége nincs. Mert mi köze a berlini udvarnak egy körébe tartozó ember véleményéhez? Lehet-e ebből okot kovácsolni arra, hogy a jó viszony két államhatalom között megszűnjék. Ezt józan ésszel felfognunk nem lehet. Ha csakugyan ok lesz ez a béke feloldására, nem mondhatunk egyebet, mint hogy Németország ezt az egész konfliktust mondvá csinálta, szándékosan scenirozta. A német császár komolysága nem türheti el, hogy ilyesmit tételezzenek fel róla s hisszük, hogy rövid idő alatt el fogja oszlatni azt a hiedelmet, mely a világsajtóban általánosan kifejezésre jutott.»

Alig jelent meg a cikk, harmadnap már azt a hirt hozták a budapesti lapok, hogy a *Times* az angol király egy nyilatkozatát közli.

Udvari körökből kiszivárgott, hogy az angol király elolvasta a *Times* cikkét. Az angol miniszterelnök megkérdezte, hogy mi a véleménye. A király így felelt:

— Teljesen megegyezik a felfogásom, örülök, hogy ez a cikk angol lapban jelent meg.

A nyilatkozat szenzáció számba ment. A berlini lapok találgatásokat fűztek hozzá, a bécsi lapok nagy elégtételt találtak benne. El lehet mondani, hogy Európa szeme Berlinre volt függesztve. Mindenki várta, minő visszhangot ad erre a német császár?

VIII. FEJEZET.

Mozgósítás mindenfelé.

A világ hamar tisztába jött a szándékkal. A német császár megadta a visszhangot. De nem azt, a mit vártak. Visszahívta Németország bécsi nagykövetét. A mi nagykövetünk pedig elhagyta Berlint. A koczka tehát el volt vetve. Most már senki sem kételkedett, hogy háboru készül.

A közös hadügyminiszterium lázas készülődéshez fogott. Most, hogy két felől is fenyegetett a veszély, egyszerre megkezdődött a mozgósítás. Csapatokat vontak össze. Hadtesteket mozgósítottak a határszéli városokba. Nem lehetett tudni, honnan jöhet a támadás, ezért Bregenz-től Troppauig minden jelentékenyebb határszéli várost megraktak csapatokkal. A szerb határszéleken a katonaságot még jobban megerősítették. Sarajevoba és Mostarba újabb és újabb

csapatokat mozgósítottak. A Cattaroban levő katonaság egy részét Hercegovina hegyein keresztül néhány napig tartó meneteléssel Mostárba vitték. Ezt onnan tudom, mert a leányom vőlegényétől már Mostarból kapott levelet, a hol mindennap várják a közelben táborozó olasz-montenegrói sereg támadását.

A hadi tengerészet is megkezezte védelmi elhelyezkedését az egész partvidéken. Dalmácia partvidékeit Spalatóig czirkáló hajók járnak be. A pánczélos hajók egy része Trieszt előtt horgonyoz, a többi Pólában s néhány torpedónaszád a fiumei öbölben és a Quarnero szigetein tart őrszolgálatot. A dunai monitorok szakadatlanul czirkálnak a szerb part mentén.

Végre megtudtam valamit Béla fiamról is. Quarnero egyik hadihajóján van, örömmel tudatja, hogy hadnagynak léptették elő. Szegény fiu, ha tudná, mi vár reá!

A mint ezt a sok háborus hirt olvasom, úgy érzem, hogy szűk nekem a civilizruha. A honvédelmi miniszter csak tréfált, mikor azt mondta, hogy még felveszem a penzióba tett egyenruhát. Hiába, unalmas itt a képviselőház folyosóján várni a híreket, kombinálni az eshetőségeket, mikor az ember ott lehetne a helyszínén.

Kezdek már foglalkozni azzal a gondolattal, hogy visszalépjek a hadseregbe.

Ez a gondolat mindinkább foglalkoztat, mióta a lapok híreit olvasom Németország hadi készülődéseiről. Most olvastam épen egy porosz tábornok gőgös nyilatkozatát, melyet egy berlini újságíró előtt tett. Bizony azok nem tréfálnak. A porosz katonaságban rettentő nagy az önérzet. Rideg, goromba emberek, de szívósak. Félek, hogy a mieinkben nem lesz ekkora energia. De hát hogy is legyen? Az osztrák nem nemzet, nem lehet tehát benne igazi tetterő; a magyar, az aztán nemzet, de mihaszna, ha nincs, a mi lelkesítse. Bizony jó hasznát venné a király most az önálló magyar hadseregnek. Mert a közös hadsereghez nem fűzök sok reményt. Csak legalább a vezetők volnának magyarok, hogy volna a legénységnek kikért lelkesülni.

Hiába igyekeztem jó reményeket táplálni a háboru kimenetele iránt, aggodalmaim mind növekedtek. A feleségem és a leányom már azt vetik szememre, hogy én sem a fiammal, sem a leendő vőmmel nem törődöm. Nem tudják felfogni, hogy a mért valaki szereti a családját, szeretheti egy kissé a hazáját is. Már

pedig most a hazának többre is szüksége van, mint szeretetre.

Megvallom, én most a németet tartom a legveszedelmesebb ellenségnek. Ez az egyetlen ország, melynek léghajó flottája van. Mikor ez előtt öt évvel az a hír járta be a lapokat, hogy Zeppelin-féle léghajókból flottát szerveznek, boldogombának tartottam! És a német szívósság ezt is megvalósította. Ez a léghajó flotta most már félelmes erő Németország kezében. Ha valamit nem sikerül megközelíteni vizen vagy szárazon, akkor ott van a flotta. Igaz, hogy még sohasem volt háboruban kipróbálva, mert azóta nem is volt háboru. De a gyakorlataiból; Fridrichshafentől Berlinig, Stettinig és Hamburgig tett utjaiból azt lehet következtetni, hogy beválik. De még ki tudja, fogják-e használni? Lehet. Egy képviselő a multkor a folyosón azt a vicczet csinálta, hogy a német császár azért szeretné a háborut, mert szeretné a Zeppelin-flottát rajtunk kipróbálni, mielőtt Angolország ellen vinné. Tréfának jó, de felesem tréfa.

A fejem is belefájdul ebbe a sok töprengésbe. Az utczáról felhangzik a kocsizaj, az automobilok tőf-tőfölése, a villamos csilingelése. Va-

lamennyit tulkiáltják a rikkancsok, kik most mennek szét a városba a friss lapokkal.

— Külön kiadás! Nagy vereség! 2800 sebesült, 1500 halott!

A szívem megdobban. Lemegyek a kapu elé s veszek egy számot. Gyorsan átfutom a táviratokat.

Mostar, május 2.

Az olaszok a montenegrói csapatokkal egyesülve Bunáig nyomultak előre a Narenta-folyó mentén. A mi seregeink épen a Bacracusa régi hídjá mellett tartottak pihenőt. Az ellenséges csapatok azonnal tüzelni kezdtek, s erős pusztítást vittek véghez sorainkban. A tüzelés több, mint másfél óráig tartott. Az ellenségnek sikerült a sereget a védettebb helyről kiszorítani, hol aztán maguk foglaltak állást. A harc délután 4 óráig tartott, s oly nagy veszteséggel járt, hogy vissza kellett vonulni Mostar felé.

Mostar, május 2.

A lakosságot nagy félelem fogta el. A nők és gyermekek szekereken menekültek el a városból Grabovica felé.

Mostar, május 2.

Ma szemlét tartottak a seregben. Több tiszt megsebesült, néhány elesett. A sebesültek száma 2800, a halottaké 1800. A halottak névsorát csak holnap teszik közzé.

Mikor felmentem a lakásunkra, nem tudtam visszatartani felindulásomat. Feleségem és leányom észrevették s kikapták kezemből a lapot. Mikor átfutották, Margit sirva fakadt.

— Meglásd, papa, holnap nagy szomorúság ér bennünket.

— A jó isten tudja! Reméljük csak minden jót!

IX. FEJEZET.

Jajgat Ausztria.

Nehéz volna a következő napok eseményeit úgy adni elő, hogy valaki hű képet nyerjen belőle. Minden nap történt valami új s minden nagy eseményt egy még nagyobb esemény felejtetett el. Ha ma azt hittük, hogy ennél nagyobb baj nem érheti az országot, holnap a apok bizonyára még nagyobb veszedelemről hoztak hírt.

Az enyéimek nem lelték helyüket az örömtől, hogy Pista a vérontásból szerencsésen megmenekült. Levelezőlapot kaptak tőle s ez vigasztalta meg őket. Tegnap már meg is siratták, ma már úgy örülnek, mintha több baj nem is érhetné. Különös is az asszonyi lélek. Alig van percz, mikor józanul tudja felfogni azt, a mit hall vagy lát.

A Mostar melletti vereség hírére alig vitték

szét a lapok, már újabb vereségtől számoltak be. A német hadsereg május 3-án Schärding táján átlépte Felső-Ausztria határát és a Pram mentén Taufkirchennél meg is ütközött már a sereggel. Az osztrák készületlen volt s teljes vereséget szenvedett a németek háromszor akkora seregével szemben. Harcztéri tudósítók nem voltak, de a *Neue Freie Presse* szemtanuk hiteles leírásából borzasztó képet festett az ütközetről. A bécsi esti lapok már azt jelentették, hogy a német sereg akadálytalanul nyomult előre s nincs messze Wellstől. Linzben általános a rémület. A vagyonosabb családok tömegesen menekülnek Bécs felé.

Ez csütörtökön volt. A szombati lapok már azt írták, hogy a német sereg Freilassing közelében elhagyta a határt és Salzburg felé vonul. Az osztrák sereg teljes készülettel állott szemben, hogy az előnyomulást megakadályozza, a mi mégsem sikerült. A németek teljes erővel tüzelni kezdtek s az osztrák sereget a Mönch-hegyig szorították vissza. A német sereg körülbelül kétakkora volt mint az osztrák, úgy, hogy a legénység minden bátorságát elvesztette s az ütközet a németek teljes győzelmével végződött. A városban tartózkodó idegenek, míg a

csata folyt, az összes vonatokat felhasználva, részint Bischofshofen felé, részint a salzkammerguti vasúttal elmenekültek a városból. A lapok éjjeli táviratai jelentették, hogy a németek bevonultak Salzburgba.

Oh, milyen kétségbeesés vett erőt a bécsi lapokon. A ki ezeket olvasta, csak az látta, hová lesz a nagyzolás, a hetvenkedés háboru idején. Ezek a lapok, a melyek eddig csak arra voltak jók, hogy minket ócsároljanak s hogy minden engedmény megtagadására buzdítsák az uralkodóházat: most minden bizalmukat a testvérországba kezdték helyezni, a lovagias magyar nemzetbe, mely egyedül képes a monarchia feldult békéjét helyreállítani. Igen, Magyarország volt reményük horgonya, az a Magyarország, melynek sem önálló magyar hadsereget, sem magyar vezényszót, sem önálló vámterületet, sem önálló bankot nem akartak adni. Magyarországtól vártak mindent, attól a Magyarországtól, melytől eltulajdonították Dalmáciát s melytől nemrégén Boszniát és Hercegovinát is maguk számára foglalták le. Békében minden jót Ausztria élvezett s mikor most a vész az ajtón kopog, sőt be is tört, a magyar csodálatosképen egyszerre nagy, vitéz nemzet lett s a

bécsi lapok egymásra licizáltak a magyar nemzet dicsőítésében. Óh, dicső, nagy magyar nemzet! De jó is vagy arra, hogy fát vágjanak hátadon!

Arra, hogy délről is jön a veszély és hogy ez a veszély Szerbia felől Magyarországot közvetlenül fenyegeti, már nem is gondoltak. Csak a saját bőrük épségének veszélye mozgatta meg lelkiismeretüket. Pedig most már délről is nagy veszély híre érkezett. A délelőtti ülés alatt hozták a képviselők azt a hírt, hogy az olasz és montenegrói seregek nem maradtak meg elfoglalt állásukban, hanem nyomultak előre, feltartóztatlanul. Mostar előtt még egy kísérletet tettek seregeink, de hiába. Az olaszok teljes győzelmet arattak és elfoglalták Mostart. Más hír szerint a szerbek Zvornik közelében győzelmet arattak a mi seregeinken.

Egész nap jöttek a táviratok a mostari ütközet részleteiről. A harcztéri tudósítók részleteken számoltak be az ütközet minden mozzanatáról. Már kezdetben látható volt, hogy csak vereséggel végződhetik s talán jobb is lett volna feladni. De magyar fiúk voltak s utolsó lehelletökig védték pozíciójukat. A vérontás borzasztó volt, a mint a tudósítások leírják. A tiszt-

tek nagy része halva maradt a csatatéren. Az elesettek számát meg sem lehetett állapítani. A zborniki ütközetről azonban semmi bizonyos hír nem jött.

Istenemre, inkább érjen bármi rossz hír, mint-hogy bizonytalanságban legyek. A mit ez a két nő kiállott az éjszaka, azt nem akarnám még egyszer végignézni. Ha tegnap biztos halálhírt kapunk, akkor talán nyugodtabbak lettek volna. De még azt sem lehetett tudni: ki esett el, ki él? A katonai hivatalos lap másnap közzétette a halott és sebesült tisztek névsorát. Lélegzetünket visszafojtva olvastuk végig. A szerencsétlen fiu is köztük volt. Előre megláttam, de azért mégis végigbetűztem, hogy később kerüljön rá a sor. Egyszerre csak megállok. A sebesültek közt ott volt: Iványi István, főhadnagy.

Margitot vigasztalni nem lehetett.

— Hiszen él! — bizonygattam.

— Él, Margit, s jobb, hogy megsebesült, legalább több ütközetben nem vehet részt — mondja a feleségem.

Ez még lecsillapította. Nyomban elküldtek, hogy adjak fel sürgönyt az ottani parancsnokságnak, hogy tudassák velem állapotát. Megtettem. Egész nap vértünk, vártunk, hiába. Éjfél

felé felcsengették a cselédséget. Távirat érkezett. Mostarban volt feladva. Röviden csak ennyi:

«Iványi állapota reménytelen.»

Igyekeztem nyugodt lenni. A leányom és feleségem ép az imént szundított el a sok izgalomtól kimerülve. Felköltsem? Istenem, hogy fogom nekik tudomásukra hozni!

X. FEJEZET.

Vész hírek.

A mozdony füttyentett s a vonat elrobogott Bosznia felé. Rajta volt a feleségem és leányom. Leányom reménytelenül, de erős szívvel indult útnak, hogy ha még nem késő, vőlegényét megmentse az életnek; ha pedig hiába minden, legalább utolsó perceiben legyen mellette annak, a ki benne találta fel élete boldogságát s a kit a sors most durva kézzel szakít el tőle.

Ott állottam a keleti pályaudvar nagy csarnokában és sokáig néztem a vonat után. Olyan időket élünk, mikor semmiben sem bízhatunk. Hátha már őket sem látom többé. Elmentek egy olyan tartományba, a hol a mi fiainknak a halált osztogatják. De el kellett menniök, ezt súgta az én szívem is, hogy annak a szegény fiunak utolsó perceit megédesítsék. Nekem pedig itt kellett maradnom, mert a kormány értesülései szerint

úgy alakulnak a dolgok, hogy minden kipróbált emberre szükség van s rám fontos feladat vár.

Ezt sejtem a tegnapi hírből, a mit egy vezérkari tiszt közölt velem. Ujabb veszedelem előtt állunk. A hadügyminiszter azt a hirt kapta Innsbruckból, hogy egy olasz származású osztrák tiszt százezer liráért eladta az alai erődítés terveit s most minden nap attól lehet tartani, hogy az olaszok Tirolba törnek be és felhasználják Ausztria szorongatott helyzetét Tirol megszállására.

Ez a hiedelem csakugyan valóra vált. Az alai erősséget kettőzött éberséggel őrizték ugyan és mégis bekövetkezett, a mitől előre féltek. Az alai erődítés legkényesebb részét az olaszok levegőbe röptették. Ezért kellett nekik a terv. A robbanás annyira megrongálta az egészet, hogy föntartásáról szó sem lehet. A védelmet megpróbálták, de három napi küzdelem után az erősség olasz kézbe került. Későbbi táviratok már azt jelentették, hogy az olaszok már nem találván ellenállásra, egy kisebb csapatot küldöttek Mori felé, hogy a Rivába vezető vasúti vonalat elfoglalják vagy pedig ellenállás esetén felszaggassák.

Május 15-én Triesztből keltezett sürgönyök

tudatják, hogy Riva már olasz kézben van. Nem szárazföldről, hanem a Garda-tó felől szállották meg. Az olaszok már régóta kísérleteznek Peschiera körül két-három pánczélos hajóval, mely a déli partok védelmére szolgál. A három pánczélos Ala bevétele utáni harmadnap megjelent Riva előtt. Nehány lövést tett a városra. A nagy rémület és zavar közepette senki sem tudta, mihez kezdjen. Időközben Mori felől beérkeztek az előrenyomult olasz csapatok s a várost két felől megszállották.

Az emberek ezután már babonás félelemmel vették kezükbe a lapokat, melyekben csak vész-híreket lehetett olvasni. Május 20-án a reggeli lapok ugyanegy oldalon hozták az alább következő táviratokat:

«*Prága*, május 20. Egy zugnyomdában ma 300,000 kiáltványt foglaltak le, melyek felszólítják a cseh népet, hogy a kedvező alkalmat felhasználva, rázza le az osztrák igát és vívja ki önállóságát. Különösen a cseh katonáknak beszél lelkére, hogy tagadják meg az engedelmességet és használják fegyverüket a szabadság kivívására.»

«*Budweis*, május 20. A városban zendülés ütött ki. Többeket letartóztattak. A gyanus egyéneknek házkutatást tartottak és hasonló tartalmu kiáltványokat foglaltak le.»

«*Trieszt*, május 20. Ma éjjel a Trieszt előtt horgonyozó *Habsburg* csatahajó ismeretlen okból felrobbant. Azt gyanítják, hogy egy olasz tengeralattjáró torpedó-hajó robbantotta fel, mert Pola körül fényszóróval több ilyen láttak czirkálni. A felrobbant hajó egész legénysége odaveszett.»

«*Zágráb*, május 20. Tegnap a Fiume felé haladó gyorsvonat Károlyváros közelében nyílt pályán megakadt, mert a síneket felszedték. A városban az a hír, hogy zendülés fog kitörni. Az ujonnan alakult horvát radikális párt a monarchia szorongatott helyzetét fel akarja használni, hogy önállóságot biztosítson magának. A Zágrábban élő magyarok közül többeket az utcán inzultáltak. Egy ismert magyarbarát-horvát ablakait betörték s a lakásába belövéldöztek.»

Az utolsó hír nagy elkedvetlenedést okozott a képviselőházban. A miniszterelnök úgy nyilatkozott, hogy a horvát lázadás előkészületeinél alig jöhetett kellemetlenebb hír. Magyarország nyugalmára szükség volt, hogy megmenthessük, a mit még lehet. Ha az olaszok kezét fognak a horvátokkal, akkor a magyar tengerpartnak is vége. A folyosókon nagy élénkség uralkodott. Ekkor érkezett a képviselőház elnöke. Mindenki hozzá sietett, hogy híreket halljon.

— A miniszterek Bécsben vannak. A király az éjszaka felrendelte őket. A miniszterelnök azt mondta, hogy rövid idő alatt nagy meglepetések lesznek. A miniszterek már este itthon lesznek s valószínű, hogy fontos dolgok kerülnek a házban napirendre.

Az ülést elnapolták s valamennyien nagy várakozással tekintettünk a következő nap eseményei elé.

XI. FEJEZET.

A Zeppelin-flotta.

A következő nap csak annyit tudtunk meg, hogy a király néhány nap múlva lejön Budapestre és megjelenik az országgyűlésen. A miniszterek addig fontos javaslatokat terjesztenek elő, melyek sürgős elintézésre várnak.

A sürgős javaslatokon nem volt okunk sokat töprengeni, mert a Németországból jövő hírek egész lázt idéztek elő a fővárosban. A bécsi lapok azt a hírt vették, hogy a léghajó flottát csakugyan alkalmazni fogják a háboruban és ettől várják a legnagyobb eredményt. Az időközben megérkezett müncheni lapok május 18-án már azt is irták, hogy a német császár ott átutazott Lindau felé, honnan Fridrichshafenbe megy, hogy a léghajó-flotta indulásánál jelen legyen. A vonatnál megjelent az udvar több tagja, kik

előtt a német császár, a lap tudósítása szerint, így nyilatkozott:

— Nem kételkedem a háboru kimenetelén. Németország hatalmát a léghajó-flotta van hivatva kiterjeszteni. Az az óriási áldozat, melyet a 12 hajóból álló flottáért hoztunk, meghozza a maga gyümölcsét. A Balkánról kiszorítottak ugyan, de nemsokára az összes német nyelvet beszélő népek egy birodalomhoz fognak tartozni.

Ezt a nyilatkozatot a bécsi lapok is hozták. Valószínű volt tehát, hogy a flotta ma reggel indulhatott. A budapesti lapok külön kiadásra készültek és minden perczen várták a sürgönyöket. Az első külön kiadás május 30-án délben jelent meg. Két tudósítás volt benne. Az egyik, hogy a flotta csakugyan elindult Fridrichshafenből, hajnali négy órakor. A szép idő láttára a német császár is rászánta magát, hogy a vezető léghajón helyet foglaljon. Kora reggel már az egész város talpon volt az indulásnál. Mikor a léghajó-flotta admirálisa a német császárral helyet foglalt a zászlós léghajó csolnakában, a közönség harsogó éljenzésben tört ki. A léghajók ekkor lassan és biztosan emelkedtek fel és alig tettek egy-két kilométernyi utat a Bo-

den-tó fölött, éjszak felé kanyarodtak. Minden városban tengernyi nép nézte az égboltot, hogy mikor jelennek meg rajta a hatalmas aluminium óriások.

A másik tudósítás Ulmból érkezett. A léghajó flotta szerencsésen megérkezett Ulmba. A német császár kiszállott, mert nem bírta a légnyomást. A nép összezsúrdult és hatalmas óvációban részesítette a császárt. A német császár kiszállásakor pár perczig élénken beszélgetett az admirálissal s azután kezét fogott vele. A léghajók ekkor tovább repültek a magasban. Az összesereglett nép sokáig bámulta a messziségbe vesző fényes látományt.

Az este érkező táviratok jelentették, hogy a flotta állandóan a Duna mentét követi, mert így nem kell sokat föl és leszállania a hegyek különböző nagysága miatt. Donauwörth, Ingolstadt, Regensburg fölött látták elvonulni a flottát. Az útát éjszaka is folytatták, hogy reggelre átjőjenek a határon és a német hadsereg állomáshelyére érjenek.

Reggelre csakugyan ott is voltak. A német hadsereg már indulóban volt Linz felé, mikor a levegőben feltűntek a flotta napsugárban ragyogó léghajói. A hadsereg üdvriadalommal fogadta,

az admirális pedig leszállott, hogy a hadtest vezetőjével értekezzék. Rövid ideig tartott. Hogy mit értekeztek, senki sem tudja. Az admirális hajója azonnal magasba szökkent és az egész flotta Linz irányában röpült, körülbelül 800 méter magasságban.

Mindezt a *Neue Freie Presse* írja és megjegyzi, hogy a lakosságra a levegőszörnyetegek olyan hatást gyakoroltak, mint a minót az automobil tesz az olyan állatokra, melyek sohasem láttak benzinmotoros kocsit. Mikor Linz fölött voltak, a városra néhány robbanó gömböt dobtak le. Néhány ház a levegőbe röpült, hogy még nagyobb rémületet okozzon.

A linzi események híre délután érkezett Bécsbe. A város pár óra alatt fel volt fordulva. Az emberek átkozódva, jajveszékelve futkostak az utcákon. Mindenki szomszédját ostromolta, hogy mit tegyen. A legtöbben összeszedték értékeesebb tárgyaikat s igyekeztek menekülni. A bécs-pozsonyi villamos vasuti kocsikat megrohanták. A Staatsbahn állomásán tolongott a tömeg. Mindenki Magyarország felé igyekezett. Mikor már minden vonat elindult, az emberek megostromolták a Dunagőzhajózási Társaság állomását, hogy indítsanak külön hajót Pozsony felé. Az üzletek

zárva voltak, a színházakba senki sem ment, csak a kávéházak voltak tele, ott bátorították egymást azok, kiknek nem állott módjában elutazni.

Mindezt a bécsi lapok tudósításaiból lehetett tudni, de másnap a budapesti lapok már jelentették, hogy a sok bécsi vendéget nem lehet elhelyezni, járnak-kelnek az utcákon tétova, czél nélkül, lakás nélkül, de mintegy megkönynyebbülve, hogy már itt vannak.

Egyik lap mulattató esetről emlékezik meg. Egy budapesti kereskedő találkozik bécsi ismerősével, ki Budapestet örökké becsmérelte s állandó szójárása volt, hogy csak egy város van a világon s az Bécs, a császárváros. A budapesti ember gúnyos hangon szólítja meg a bécsit:

— Nicht wahr, Vetter, es gibt nur a' Kaiserstadt, es gibt nur a' Wien!

A bécsi dühösen összevonja szemöldökét és így felel:

— Es gibt nur a' Teufel!

Mig a polgárság így segített magán, az arisztokrácia szeme a Burg ablakain függött. Mindenki onnan várt buzdítást, bátorítást. De a Burg sötét falaival és lefüggönyözött ablakaival némán meredt rá a kíváncsiakra, mint egy szifksz, mely nem akar megszólalni.

XII. FEJEZET.

Levél Mostarból.

Napok óta elszakadtam az enyéimtől, s ma vettem tőlük az első levelet. Kibontom. A leányom írása. Ez jó hír. Ha Pista állapota teljesen reménytelen lenne, akkor a feleségem írt volna.

Mostar, máj. 30.

Édes Papa!

Harmadnapja, hogy itt vagyunk, de csak ma jutottam hozzá, hogy levelet írjak, mert Pista mellett virrasztunk éjjel-nappal. Fáradt vagyok most is, szemeim majd leragadnak az álomtól, de mégis összeszedem magam, hogy leírjak mindent, a mi elutazásunk óta történt.

Bizony sohasem hittem volna, hogy az út, melyet vőlegényemért teszek, ilyen szo-

moru lesz, de mégis hálát kell adnom istennek, hogy ez az út nem volt egyszersmind nászutam is. Nem is emlékszem az egészből semmi egyébre, csak egy csomó hegyre, melyek előttünk elsuhantak, meg egy csomó hídra, melyeken dübörögve átrogtunk. A mama azt mondja, hogy ennél érdekesebb vidéket nem igen látott. Lehet, én nem tudtam semmire se figyelni, csak Pistát láttam mindig magam előtt, a mint halálra váltan fekszik egy durva szalmazsákon és senki sincs mellette, a ki gondját viselné vagy valami kívánságát teljesítené. Csak azért imádkoztam egész úton, hogy bár addig tartaná meg az Isten, míg odaérkezünk, hogy lássa, milyen igazán szeretem őt. Talán azért is kegyelmezett neki a halál, mert olyan nagyon könyörögtem.

Az út rettentő hosszú volt. Sarajevóban már-már azt hittük, hogy nem is indítanak vonatot. Azt mondták, a pálya már Hercegovinában idegen kézben van, Mostarig ugysem mehetünk, azon innen pedig a hegyek közt senkinek sincs dolga. Később mégis rendelet érkezett, hogy vonatot indítsanak, mert a hercegovinai határra katonaságot

szállítanak. Így aztán elindultunk éjfél után, nem is tudom, hány óra lehetett.

Szép napfényes reggel volt, mikor a vonat Mostarba érkezett. A kopár hegyoldalak csak úgy verték vissza a nap sugarait. A vasútnál mikor kiszállottunk, két olasz katona kikérdezett: honnan jövünk, miért jöttünk? Megmondtuk neki, mire megmutattak egy közelben levő házat, hogy ott kérdezősködjünk. Bementünk. Egy tiszt ült a szobában s valami írásokkal foglalkozott. Elmondtuk, mi járatban vagyunk, mire egy katonát adott kísérről s megmagyarázta, hogy vigyen bennünket a Narenta-hotelben elrendezett kórházba. Megkérdeztük: miféle kórház az, hogy hotelben van? Erre a katona elbeszélte, hogy a sok sebesült miatt két szállodát is kórházzá kellett átalakítani.

Egy nagy épülethez vezettek, bementünk kapuján és megmondtuk, hogy miért jövünk. Az őr bevezetett az orvos szobájába, kitől megkérdeztük, hogy bemehetünk-e Iványi Istvánhoz? Azért jöttünk ide Budapestről, hogy meglátogassuk. Részvétellel nézett szemembe s azt felelte, hogy óvatosnak kell lennünk, nehogy nagyon felizgassuk, mert

Iványi golyót kapott mellkasába, mely a tüdőt megsértette és ezért állandó vérzése van. Minden nagyobb izgalom bajt idézhet elő.

— Oh, nem, nem, én tudom, hogy jót tesz, ha megtudja, ki van itt!

Az orvos vállat vont s egy ápolónét adott mellénk, hogy vezessen be. Egy folyosón kellett áthaladnunk, melybe a szobák nyiltak. Egy félig nyitva hagyott ajtón borzasztó jajgatás hangzott, az ápolóné megmagyarázta, hogy egy tisztnek lábát amputálják. Sietve haladtunk tovább a folyosón s a 4-es számú szoba előtt a betegápolóné megállított. Magyarázatul elmondta, hogy tegnap még ketten voltak a szobában, de a másik meghalt és most a főhadnagy úr csak egyedül van. Ezzel csöndesen benyitotta az ajtót.

Alig mertem belépni, előbb csak bepillantottam a szobába, hogy hozzászokjam a látványhoz. A szoba baloldalán levő ágyban csukott szemmel, halotthalványan feküdt Pista. Szája kissé nyitva volt, nehezen lélegzett, mint a kinek rossz álmai vannak. Beléptünk a szobába s én egészen közel mentem ágyához. Gyöngéden megérintettem kezét. Erre

felnyitotta szemeit s tétován nézett rám, mint a ki nincsen tisztában, vajjon ébren van-e? Lehajoltam hozzá és megcsókoltam, majd megsimogattam homlokát. Ekkor szemei megteltek könnyekkel s végiggördültek beesett arczán. «Margit» csak ennyit tudott mondani, ezt is nehezen, lihegve ejtette ki. Szájára tapasztottam kezemet és kértem, hogy ha nehezeére esik, ne beszéljen, majd beszélni fogunk mi.

Erre elmondtam, hogyan aggódtunk érte, hogy tudtuk meg a hirt és most eljöttünk, hogy ápoljuk és mellette legyünk, míg jobban lesz. Szeméből annyi boldogság sugárzott, mintha azt mondtam volna, hogy holnap lesz az esküvőnk s csak a részleteket akarjuk megbeszélni. Délután már láthatóan jobban érezte magát, egy kissé beszélgetett is, de este felé újra láza lett.

Megkérdeztük az orvost, hogy mellette lehetünk-e? Az orvos megengedte, csak éjszákára nem volt szabad itt maradnunk. Megkértük hát a szálló tulajdonosát, hogy adjon nekünk valami lakást. Azt mondta, hogy az egészben kórház van, neki is csak a saját lakását hagyták meg. Mikor aztán el-

mondtuk, hogy miért jöttünk, a tulajdonos felesége nagyon megsajnálta és felajánlotta nekünk egyik szobáját.

Pista idejövetelünk után a második éjszaka nyugodtan töltötte, úgy, hogy a doktor ezt jó jelnek látja és reméli, hogy még felgyógyulhat. Úgy megörültem ennek, hogy alig birtam magammal! A mint az ablakon kinéztem a Narenta magas kőpilléreken fekvő hidjára, szerettem volna a hidon járó-kelő tarka népségnek odakiáltani: «Emberek, Pista jobban van!»

De most már befejezem leveletem, mert föl kell mennem Pistához, hátha már fölérte. Mama és én már kipihentük magunkat. Hát papa hogy van? Mit csinál egyedül? Mi a hír otthon, mert itt ugyan semmit sem tudunk, csak azt, hogy ez a város tele van olasz katonával. Irjon papa és czímezze levelét a Narenta-hotel épületébe. Mamával együtt szeretettel öleli és csókolja papát

Margit.

XIII. FEJEZET.

A király az országgyűlésen.

Nem sok időm volt gondolkozásra, mert a képviselőház ülésére kellett sietnem. Kocsiba ültem, hogy korábban érkezzem, legalább megtudok egyetmást. A folyosók tele voltak. A képviselők izgatottan, vitatkozva, hangos szóval sétáltak föl és alá. Alig hiszem, hogy valaki hiányzott volna.

Az első hír, a mit megtudtam, az volt, hogy a király Budapesten van. Az éjjel érkeztek, minden előzetes híradás nélkül, még a miniszterelnök sem tudta, csak ma reggel. A másik hír az volt, hogy az osztrák miniszterelnök, sőt a közös miniszterek is Budapesten vannak. Valamennyien éjjel érkeztek, valószínűleg a bécsi pánik hatása alatt.

Az elnöki szobában a képviselőház elnökét valósággal megostromolták. Mi fog történni?

De ő csak védekezett. Semmit sem tud. A király reggel magához kérte az összes minisztereket. Miért? Nem tudja. A közös miniszterek is ott vannak, az osztrák miniszterelnök is. A miniszterelnök csak annyit izent a titkárja által, hogy a mai ülést délutánra kell kihirdetni. A király 4 órakor fog az ülésen megjelenni.

Délre már sejtettük, mi készül. Az udvart az utóbbi napok eseményei teljesen leverték. Általános vélemény volt, hogy Ausztria bukása bizonyos. Az ellenség előnyomulásából következtetni lehetett, hogy a német hadsereg rövid idő alatt Bécsset is elfoglalja. Csak egy eshetőség van, hogy Ausztria megmentse magát: ha Magyarország teljes lelkesedssel vesz részt a háboruban. Ezt pedig nem lehet remélni. Az osztrák kormány azt a tanácsot adta a királynak, hogy Magyarországnak minden kívánságát teljesíteni kell s az általános lelkesedés, a mit ez kelteni fog, még csodákat idézhet elő a háboruban. De hátha a magyar nem törődik ezzel s jobbnak látja, ha Ausztriát pusztulni hagyja?

A kombináció helyes uton járt. A délutáni országgyűlés valóságos történelmi mozzanat volt. A király megjelent az országgyűlésen, a hol viharos éljenzés fogadta. Minden szem reá

tapadt és várta, hogy mit fog beszélni. A király rövid beszédben azt mondta el, hogy az ország nehéz megpróbáltatás előtt áll, ezért utasította magyar minisztereit, hogy sürgősen olyan javaslatokat készítsenek, a melyek alkalmasak arra, hogy Magyarország a nagy megpróbáltatásokból diadalmasan kerüljön ki.

Mindenki feszült figyelemmel várta a javaslatokat.

A honvédelmi miniszter állott fel először és beszéd kíséretében javaslatot terjesztett elő az önálló magyar hadseregről, melyet elfogadásra ajánl a képviselőháznak. Egyszerű felállással szavaztak, ülve senki sem maradt.

A pénzügyminiszter javaslatot terjesztett elő az önálló bankról, röviden vázolván annak előnyeit s elfogadásra ajánlotta. Ujra általános felállás.

Végül a kereskedelemügyi miniszter állott fel és hosszabb beszéd keretében az önálló magyar vámterületről terjesztett elő javaslatot.

A dolog be volt fejezve. Hatalmas éljen reszkettette meg a levegőt, melyet megkértszereszt a karzati közönség visszhangja.

A főrendiházban ismétlődtek a jelenetek. Estére beteljesültek a nemzet rég óhajtott vágyai,

a melyeket annyi évi küzdelemmel sikertelenül próbált kivívni. Ki tudja, hogyan és mikor léptethetik életbe a háboru miatt? De megvolt. Bár tudtuk, hogy a háboru szorongattatásainak köszönjük, mégis örvendtünk neki. És vajjon örültünk-e jobban, mint az osztrákok, kik mindig ellene harczoltak s most a magyarok lelkesedésétől remélték országuk és vagyonuk megmentését?

A lapok lelkes czikkeiben foglalkoztak a vívmányokkal. Csodálatos, Bécs egész sajtója egyhanguan konstátálta, hogy Magyarország önállóságának kidomborítása csak növelni fogja a monarchia tekintélyét és erejét; ezek a javaslatok megértek arra, hogy megvalósuljanak. De a komikum kedvéért ugyanazon bécsi lapok vész hírekkel voltak telve, melyek Ausztria végveszedelmét hirdették.

Még az országgyűlés napján megérkezett a hír, hogy a német hadsereg Linz mellett szétverte az osztrák sereget és bevonult a városba; a másik része pedig Salzburgot őrséggel megvakva, a Salzach mentén délre nyomult. Másnap reggel az a hír érkezett, hogy az olasz sereg Bozen közelében táboroz. Bécsből telefonozták, hogy a léghajó flotta Bécs fölött két

ezer méternyi magasságban lebegett, majd visszament Linz felé.

A király nehéz gondok közepette töltötte napjait a budai várban. Lenézett a gyönyörű fővárosra, melynek fényes palotasorai között ott hömpölygött méltóságosan a nagy folyam merészen ívelt hidjai alatt. A nap lehanyatlott a nyugoti láthatáron, az este lassanként leszállt s az égboltozaton kezdettek kigyulni a csillagok. Lent, alatta villamos lángok fényében uszott a város, mindenütt élet uralkodott; de ide nem hatolt fel semmi hang. A nyugalom, a béke érzése szállott a király szívébe. Sokáig gondolkodott, egy erkély párkányáhozkönyökölve s talán az is eszébe jutott, hogyha elődjeinek már előbb jutott volna eszébe, a mit ő most tett, talán nyugodtabban hajthatná álmra szeméit ebben a szép, ragyogó királyi palotában.

XIV. FEJEZET.

A diktátorok.

A rossz hírek újabb intézkedésekre serkentették az udvart. A királyi palotába egymásután érkeznek a kocsik. A királyi család minden befolyásos tagja jelen van. A miniszterek jönnek és mennek. A király órák hosszat tárgyal a hadügyminiszterrel és a honvédelmi miniszterrel. A magyar és osztrák miniszterelnökök is állandóan jelen vannak a tárgyalásoknál. Nagy események vannak készülóban.

A lapok külön kiadásai délután arról adtak hírt, hogy a magyar hadsereg különválasztása és összeolvasztása a honvédséggel már most rendeletileg megtörténik s a háboruban már önálló vezénylettel vesz részt. A hivatalos lap már kinevezéseket is fog közölni. Egyik estilap a kormány egy bizalmas embere útján arról ad hírt, hogy a veszélyeztetett pontokra a ki-

rály diktátorokat nevez ki és pedig magyar embereket. A hírt kétségeskedve fogadták az emberek.

Míg az előkészületek folytak, a szorongatott Dalmáciából és Boszniából különös hírek jöttek. A zárai tartománygyűlés határozatot hozott, hogy feliratot intéz a királyhoz, melyben azon óhaját fejezi ki, hogy Dalmácia azonnal csatoltassék Magyarországhoz, mert az olasz invázió ellen való megvédése csak ez uton lehetséges. Ugyanilyen határozatot hozott a sarajevói tartománygyűlés is Bosznia és Hercegovina Magyarországhoz való csatolása érdekében.

Egyes lapok tudni vélték, hogy az illető tartományok a határozatokat a király óhajára hozták. Mi volt igaz belőle: nem lehetett tudni. Annyi bizonyos, hogy a külügyminiszter Zárában és Sarajevóban járt és most érkezett vissza. Visszaérkezése után azonnal fogadta a király s a magyar országgyűlésen a miniszterelnök javaslatot terjesztett elő Dalmácia, Bosznia és Hercegovina Magyarországhoz való csatolásáról. El lehet mondani, hogy ez a váratlan fordulat még az előbbieknél is nagyobb meglepetést keltett. De magyarázatát tatálta azon

nagy veszteségekben, melyeket a két tartományban szenvedtünk s a mit annak tulajdonítottak, hogy a magyar katonaság nem lelkesedett a két osztrák tartomány védelméért. Azt remélték, hogy a visszacsatolás lelkesedést fog önteni a katonaság szívébe s így sikerülni fog a két tartományt megmenteni.

Másnap nyilvánvalóvá lett minden. A hivatalos lap június 1-jén egész sor kinevezést hozott. Egy öreg honatya megjegyezte, hogy ilyen szenzációs hivatalos lapot még nem olvasott s nem is hitte, hogy valaha olvasni fog.

Az első királyi kézirat a honvédelmi miniszterhez volt intézve, melyben kinevezi őt «*magyar hadügyminiszterré.*»

A második királyi kézirat a honvédség főparancsnokához volt intézve, melyben tudatja vele, hogy az «*önálló magyar hadsereg főparancsnokává*» nevezi ki.

A harmadik királyi kézirat Dalmácia helytartójához volt intézve, melyben kinevezi őt «*Dalmácia miniszterévé*»

A negyedik királyi kézirat Bosznia és Hercegovina helytartójához van intézve, melyben kinevezi őt «*Bosznia és Hercegovina miniszterévé.*»

A két kinevezéssel kapcsolatban királyi kéz-

irat jelenti, hogy úgy Dalmácia, mint Bosznia és Hercegovina *a magyar országgyűlésbe* küldik megválasztott képviselőiket.

De a mi ezután következett, az merőben meglepő volt. A király a háboru idejére két diktátort nevezett ki. Kinek agyában született ez a gondolat, nem lehetett tudni. Annyi bizonyos, hogy mindakettő magyar ember. Az egyik *Koháry* honvédségi tábornok, a másik gróf *Abafi* közshadseregbeli altábornagy. A kinevezéseket úgy a magyar, mint az osztrák miniszterelnök ellenjegyezte.

A Koháry tábornokhoz intézett királyi kézirat így szólt:

«Ezennel kinevezem önt magyar és osztrák tengerpartom, valamint balkáni tartományaim diktátorává, fölhatalmazván önt, hogy ezen tartományok védelme érdekében legjobb belátása szerint cselekedjék.»

A gróf Abafi altábornagyhoz intézett királyi kézirat így szólt:

«Ezennel kinevezem önt a német birodalommal határos tartományaim diktátorává, fel-

hatalmazván önt, hogy ezen tartományok védelme érdekében legjobb belátása szerint cselekedjék.»

E kinevezések olyan szenzációt keltettek, minőre talán egész életemben nem emlékszem. A ki 1848-ban élt, az láthatott csak ekkora örömet. A nyomasztó hírek ellenére is kikíváncozott az emberekből a lelkesedés. Az utcák megnépesültek s a polgárság tüntetve járta be a várost. Mindenkinek keble feszült a büszkeségtől, hogy az ország megmentésére két magyar embert nevezett ki a király korlátlan hatalommal. Ez még jobban feszítette a nemzeti önérzetet, mint a magyar hadsereg felállítása. Nem tudom, kinek fejében született meg ez a terv, de kezdtem remélni, hogy ez szerencsésen fogja eldönteni a háboru sorsát.

Az egyetemi hallgatóság felhívást bocsátott ki, melyben felszólította a polgárságot, hogy este fáklyával gyülekezzenek a parlament előtti téren s onnan vonuljon a királyi palotához. A kolozsvári, szegedi és a kassai egyetem óriási küldöttséggel képviseltette magát. Az összes cigányzenekarok, daloskörök felhívást kaptak, hogy jelenjenek meg a parlament előtti téren.

A polgárság tartsa kötelességének kivilágítani ablakait.

Míg odafenn a királyi palotában és a minisztériumokban lázas munka folyt, ügyet sem vettek rá, hogy mi készül. Estefelé csak azt vették észre a királyi palotából, hogy az egész város tüztengerben úszik, még a dunai hajók és a hidak is ki voltak világítva. Bolond nemzet vagyunk, sok mindent meg tudunk csinálni lelkesedésünkben. De isten a megmondhatója, most nem kritizáltam, hanem teljes szivemből örültem a lelkesedésnek, mintha húsz éves ifju lettem volna.

Este 7 órakor már mozogni sem lehetett a parlament előtt. A Dunapart, a Szabadság-tér, a szomszédos utcák is mind tölve voltak. Ha hinni lehet a hirteléseknek, körülbelül 200 ezer ember tolongott egymás mellett. A miniszterek megijedtek a tömegtől és hajón mentek az országházhoz, hogy ott fogadják az üdvözlést, nehogy emberéletben legyen kár. Előbb a miniszterelnök, majd az egyes pártok elnökei beszéltek a néphez s oly taps-orkán tört ki, a minőre sohasem emlékszem. Magam is ott voltam az erkélyen és félelemmel néztem erre a tömegre, mely ott összeverődött.

— Fel Budára! — hangzott ezer torokból.

— Fel a királyhoz!

Ötvennél több cigányzenekar zendített rá a Rákóczi-indulóra s a menet megindult a Duna parton. Egy része átment a Lánchidon, a másik része az Erzsébet-hidon, mialatt pár ezer ember harsogta a Kossuth-nótát. A tömeg mind jobban szaporodott, már annyian voltak, hogy körülözönlötték a várat még a tulsó oldalról is, felhatoltak a várkertbe, a terraszokra, egészen a feljárókig. Senki sem akadályozta meg őket, hadd örüljenek. Az erkélyen egyszerre csak megjelenik a király alakja. A tömeg egyszerre rázendítette: «Isten áldd meg a magyart!» És zengett oly hatalmasan, hogy a Gellérthegy vén czitadellája megremegett belé és visszhangoztak a budai hegyek. Közömbös embernek is lehetetlen volt megilletődés nélkül nézni ezt a tömeget és hallgatni ezt a hatalmas éneket. A király is megilletődötten vette le sapkáját s szemében könnyek csillogtak. A tömeg egyszerre kiáltotta: «Éljen a király!» A király integetve köszönte meg az ovációzt s a tömeg lassankint oszlani kezdett, folyton a Kossuth-nótát énekelve, míg a nóta beleveszett a város felhangzó morájába.

Lent égtek a mécsek, lobogtak a fáklyák, szikráztak a villamos gömbök s ezer fénycsíkok vontak a Duna tükrén. A király soká nézte a látományt. Egyszer csak megjelent mögötte egy női alak s kezével gyöngéden megérintve vállát, így szólt a városra mutatva:

— Mégis csak ez a mi birodalmunk fővárosa!

XV. FEJEZET.

Segíts magyar az osztráknak.

Másnap első dolgom volt, hogy letettem a mandátumot és beléptem a hadseregbe. Még aznap megkaptam régi rangomat, a tábornoki kinevezést és gróf Abafi diktátor óhajására Bécsbe siettem. Családomnak csak onnan irtam Mostarba, hogy tudomásukra hozzam a nagy változásokat. Sajnálom szegényeket, alig eshettek túl az egyik aggodalmon, most már érettem kell aggódnik.

A másik vonattal már a diktátor is Bécsbe érkezett, hol ovációval várták. Az újságírók megrohanták, hogy mondja meg, mit fog cselekedni? Abafi gróf diplomatikusan azt válaszolta, hogy nem dobbal fogják a verebet.

— Ha önöknek most mindent elmondok és önök kiírják, akkor a lapjuk aligha fog egy hét múlva megjelenni. Gondolják meg, hogy itt az

ország megmentéséről van szó és nem a hirszolgalat becsületéről.

Abafi gróf először is Párisba küldte egy bizalmas emberét és tíz millió frankot ajánlott fel annak a részvénytársaságnak, mely *Wright* repülőgépeinek tulajdonjogát megvette. Ezzel a repülőgéppel ugyanis tökéletesített formájában bármilyen magasságra fel lehetett emelkedni és erről bármely léghajót meg lehet semmisíteni, ha közelébe férkőzik. Ennek a gépnek pedig nem árt, ha hajtószárnyait át is lövöldözik. Abafi gróf arra gondolt, hogy ezzel sikerülni fog Németország léghajó-hadát ártalmatlanná tenni.

Mig a diktátor lázas tevékenységgel intézkedett, a Budapest—Bécs közötti vasútak napokon át nem vittek utasokat, csak katonákat szállítottak. Ezek voltak az első önálló magyar seregek, melyeket a hadseregtől elkülönítettek. Még csak egy évvel ezelőtt is lehetetlennek tartották, hogy ez megvalósítható legyen s ime, most hihetetlen gyorsan ment a magyar seregek elkülönítése. A seregek nem sokat időztek Bécsben, megindultak St. Pölten felé, mert a német sereg Pöchlarn felől közeledett.

Ezalatt a volt honvédség huszárcsapatái is

megérkeztek Bécsbe s a Duna balpartján nyomultak előre, Tulln mellett átjöttek a Duna hidján és ott foglaltak állást. Sopronból újabb seregek jöttek és Bécsujhelyen át igyekeztek St. Pölten felé. A német hadsereg mind e mozgosításokról nem vehetett tudomást, mert Abafi gróf diktátori rendeletben tudatta a lapokkal, hogy csak útközetekről szabad hirt adni; azon lapok szerkesztői, kik előkészületekről adnak hirt, azonnal elfogatnak, sőt árulás címén halálbüntetést is kaphatnak.

A német sereg teljes biztonsággal nyomult előre, nem is gondolva nagyobb ellenállásra. Ezt rosszul számították. Alig kezdődött meg az útközet, mi színből visszafelé húzódtunk, a mit a németek gyöngeségnek gondoltak. Nem sokáig élvezték e hiedelmüket, mert a huszárság hátba támadta őket. Ez oly váratlan volt, hogy nem tudtak tájékozódni, délfelé vonultak vissza, de ott már szemben találták magukat a Bécsujhelyről jövő sereggel. A német sereg útja minden oldalról el volt zárva. A vereség oly nagy volt, hogy a német seregnek csak egy kis töredéke tudott Linz irányában menekülni. Nagy része halva vagy sebesülten maradt a csatatéren, vagy foglyul esett.

A győzelem hire egész mámort idézett elő Bécsben. Ugyanaznap érkezett az a hír is, hogy a Selzthalon át küldött magyar sereg Schladmingnál találkozott a német sereggel, megverte és a menekülőket Bischofshofenig üldözte.

A lapok külön kiadásokban jelentek meg, hálás magasztalásban részesítve a magyar sereget. A polgárság tüntető éljenzéssel a diktátor lakása elé vonult, a ki azonban nem volt ott. A Csehországból érkező lázadások hírére Prágába utazott, hogy a cseh politikusokkal tárgyaljon. A radikális cseh politikusokkal folytatott hosszú és beható tárgyalás után sikerült azon ígéretet kapnia, hogy a vezetők meg fogják győzni a népet a lázadás káros voltáról, mikor az ország veszélyben forog. Mert ha a német betörne Csehországba, a hadsereg mitsem tenne egy lázadó népért. Óva intette a cseheket, nehogy Németország kezére kerüljenek, mert akkor sorsuk semmivel sem volna kedvezőbb a lengyelekénél. Abafi gróf fellépése nagyon jó hatást tett a cseh vezető politikusokra s a prágai lapok ezikkeiből már látni lehetett a kedvező hatást, a mit országszerte keltett.

A diktátornak nem volt ideje a hálanyilatkozatok fogadására. Az olaszok már Bozen előtt

állottak s Abafi gróf a hadvezetőségtől sürgősen kért tiszta erdélyi seregeket Tirolba, hogy az olaszok Innsbruck felé való előnyomulását megakadályozza. A magyar hadsereg főparancsnoka Gyulafehérvárról, Nagyszebenből és Brassóból mozgósította az ottlevő ezredek nagy részét.

E közben a diktátor megbízottja siffrirozott sürgőnyt küldött Párisból. A Wright-féle repülőgép birtokosai hajlandók tíz millióért használatba adni új gépeiket. Még aznap megkapták a választ. A Wright-gép részvénytársaság pedig azonnal utnak indította gépeit, műszereit embe-reivel Svájcban és Tirolon keresztül Bécs felé.

E hirre magam is fellélegzettem, mikor Abafi gróf közölte, mert a léghajó flotta előkészületeket tett a német sereg vesztesége után, hogy seregeinket felülről veszélyeztesse. Ha ez sikerül, úgy hiába minden kísérlet, Bécs elpusztulhat s akkor mi következünk. Mi védné meg Budapestet hasonló csapástól, ha a németek a levegő urai lesznek. De vajjon alkalmas-e Wright gépe arra, a mire használni akarják? Seregeink győztek és mégis nyugtalanul szám-láljuk a perczeket, mert hátha a levegő urai fogják eldönteni a háboru sorsát s a vitézség csak lomtárba való fogalom-má válik.

XVI. FEJEZET.

Bombázzák Triesztet.

Mióta a hadseregbe visszaléptem, ez alatt a pár lázas nap alatt alig volt időm egy lapot is kezembe venni. Csak annyit tudtam, a megnyit mások beszéltek el.

Koháry diktátor elutazott Fiuméba, hogy onnan intézze a tengerpart védelmét. Zágrábban kiszállott, hogy észre térítse a horvátokat. Magához kérette a vezetőket s hosszasan értekezett velök. A diktátor megjelenése Zágrábban nagy feltűnést keltett. A jobbérzelmű horvátok különös szerencsének tartották, mert remélték, hogy a zavargásoknak elejét veszi. A hazafias lelkek nagy aggodalommal látták az olaszok előrenyomulását délről s az újabb hírekből attól is félttek, hogy az olasz beveszi Triesztet s akkor Fiume is veszélyben van. Koháry tanácskozásaiiban nagyon élénken rajzolta meg azt a

veszedelmet, mely a horvátokat fenyegeti, ha az olaszok horvát területre teszik lábukat. Ehhez a legradikálisabb horvátnak sem volt sok kedve. A harci kedvből nagyon kijózanította az a gondolat, hogy az olasz azért szeretné kikötőinket, hogy hajózási vonalainkat elvegye és iparával, kereskedelmével az egész tengerparton uralkodjék.

Koháry cikkekben világosította fel a népet és kiáltványt bocsátott ki, hogy minden hazafi fogjon kezet a veszély elhárítására, mely Horvátország jövőendő fejlődését fenyegeti. A kiáltvány hatott s Koháry három napi ottlétével teljesen új fordulatot adott a dolgoknak. A horvátok hálás óvációval búcsuztatták el, mikor a vonat elrobogott Zágrábból Boszna-Bród felé.

Mindezt Bécsben tudtam meg a magyar lapok részletes tudósításából. De miért utazott Koháry Boszniába? Erre is meg volt a felelet. Egy másik távirat szerint Sarajevóban teljes fejtelenség uralkodik, mióta a szerbek Zvornikot elfoglalták és hire ment, hogy Sarajevo felé nyomulnak. Az olaszok gyors előnyomulásáról pedig mindennap érkeztek a tudósítások. Bár úgy Dolnja-Tuzla, mint Sarajevo felé meg vannak erősítve a csapatok új ezre-

dekkal, a sok veszteség, melyet Boszniában és Hercegovinában szenvedtek, elvette önbizalmukat. A diktátor megjelenése s az a biztatása, hogy még néhány horvát ezreddel is megerősítik őket, reménynyel töltötte el a sereg vezetését.

De még aznap, mikor a diktátor Sarajevóba érkezett, néhány óra múlva táviratot kapott Zágrábon át Triesztből, hogy az olasz sereg S.-Giorgio mellett átlépte az osztrák határt s most Aquileia mellett táboroz. A sereg még tovább vonul Trieszt felé. A kikötő városban minden forgalom szünetel, mert Grado és Pirano körül olasz hadihajók czirkálnak. Egy Lloyd-hajó ki akart menni a kikötőből, de az olasz hadihajó néhány lövéssel visszatérítette.

A diktátor fáradságtól kimerülten még este elhagyta Sarajevot. Minden nagyobb állomáson kikérdezte a főnököket, de azok nem sokat tudtak. Boszna-Bródon egy Fiuméből érkezett utas azt beszélte, hogy Triesztet az olaszok el is foglalták. Zágrábban megczáfolták a hirt, de ott még kellemetlenebb hírt közöltek, hogy Dolnja-Tuzla a szerbek kezében van. Egy zágrábi lap tudósítója felkereste Koháryt az állomáson s közölte vele, hogy legújabb értesü-

lésük szerint az olaszok Polát elkezdték bombázni, hogy a haditengerészet kikötőjét elfoglalják s hogy az ott tartózkodó hadihajókat ne küldhessék Trieszt védelmére. Koháry most már maga sem hitte, hogy Trieszten segíteni lehetne. Azzal az előérzettel ült be kocsijába, hogy mire Fiuméba érkezik, Trieszt elestéről fogják tudósítani.

Junius 5-én éjjel érkezett Fiuméba. Az állomáson a fiumei kormányzó, a polgármester és a hatóság több kiküldöttje várta. Az üdvözlés után a kormányzó megkérdezte, hogy diktátori helyiségül a kormányzósági palotát alkalmasnak tartja-e? Koháry igenlőleg válaszolt s nyomban a legujabb hírek felől tudakozódott:

— És Trieszt?

— Trieszt már olasz kézben van. Este nyolcz órakor vettük a hirt, hogy az olasz sereg bevonult a városba és birtokába vette. Részletes tudósításaink még nincsenek. Attól lehet tartani, hogy az olasz hadsereg igyekezni fog szárazföldi uton Fiuméba.

— Annak nem szabad megtörténnie! — felelte Koháry.

Az állomás környékén feltűnt Kohárynak az a nagy zshivaj, tolongás, dulakodás, a mi ilyen

esti órában szokatlan Fiumében. Az utczákon rendkívül sok ember járt. Csupa úri, előkelő ember, nem bámészkodó tömeg. A kormányzó megmagyarázta, hogy Abbaziában nagy ijedelmet keltett Trieszt elestének hire. A közönség tömegesen hagyta el a fürdőhelyet. A szállodák, pensók egyszerre megüresedtek és mindenki megrohanta a Fiuméba közlekedő hajókat és villamos kocsikat. Trieszt felé senki sem megy vasuton, mert ott veszély van; az Ungarokroata csak a Quarneron közlekedik már, olaszországi járatai szünetelnek. Mindenki Magyarországon át igyekszik menekülni, különben is fele budapesti.

A kormányzósági palotában első dolga volt Kohárynak, hogy sürgönyt küldött a hadvezetőségnek Budapestre, hogy az olasz Trieszt felől szárazföldön fogja megpróbálni Fiume elfoglalását. Grázból, Laibachból csapatokat kér, hogy az istriai félszigeten elzárja az olaszok útját. Egy másik sürgönyt Bécsbe küldött Abafi grófnak, hogy két magyar ezredet küldjön ki próbált vezetővel, hogy a grázi és laibachi ezredekkel egyesülve, idejekorán megakadályozzák az olaszok előnyomulását s a Szent Péter és Fiume közötti vasut elfoglalását.

Azután meghallgatta a különböző jelentéseket, rendeleteket adott, sürgős dolgokat intézett el. E közben táviratot kapott, mely megerősítette azt a hirt, hogy Dolnja-Tuzlát a szerbek elfoglalták. Egy másik sürgöny jelentette hogy a szerbek levegőbe röpítették a zimonyi hidat. Alig olvasta el a hirt, nyomban siffrizott sürgönyt adott fel Zimonyba, a dunai flottilla parancsnokának, hogy kémleltesse ki Belgrádot és kezdje meg a város bombázását, a Péterváradnál összevont magyar csapatok pedig vonuljanak be a szerb fővárosba.

Éjfél után három óra volt, mire a diktátor nyugalomra tért, lelkében mélységes aggodalommal, hogy vajjon mi lesz a sorsa ennek a szerencsétlen országnak?

XVII. FEJEZET.

Monitor-szerenád Belgrádnak.

Késő éjjel volt, mikor a diktátor sürgönye Zimonyba érkezett. Az éjszaka sötét volt, a Dunára köd ereszkedett, a partok elmosódtak a homályban. A városban minden csöndes volt már. Csak a Duna partján, ott, a hol a monitorok állomásoztak, lehetett valami mozgást venni észre.

Mi készül? Nem lehetett tudni. Az emberek nem is gondolkoztak rajta. Már néhány hónapja ott áll mozdulatlanul a négy monitor, a nélkül, hogy valamit tett volna.

De most egyszerre megélénkültek a hajók. A villamos lámpák kigyúltak és kísérteties fényt árasztottak a ködös éjszakában. Matrózok jártak ide-oda a fedélzeten. A gépek tompán búgtak, a kürtökből füst szállott fel s összevegyült a köddel, mely az egész tájéket beburkolta.

Éjfél után két órakor egy motoros csónak indult el a monitorok mellől lassan, óvatosan. Előbb a magyar part mentében haladt, aztán átvágott a folyón és a belgrádi part mentén czirkált lassu tempóban. Egy elhagyatott helyen kikötött s két ember szállt ki belőle. A monitor két legénye volt, szerb ruhába öltözve.

Mint a kik jól ismerik a helyet, bekanyarodtak a városba. Egy kocsi ablakából nagy zaj, lárma hallatszott. Éljenzés, ordítózás, lábdobogtatás, pohárcsengés vegyült össze a hangzavarban. A két ember belépett, helyet foglalt egy népes asztalnál s italt rendelt. A szomszéd asztalon egy részeg szerb képviselő szónokolt s magasztalta a szerb hadsereg hősiességét. A tömeg ujjongott, orditozott. Mikor a szónok beszéde végére ért, felemelte poharát s így kiáltott.

— A zborniki győzők egészségére! Éljen Nagyszerbia!

— Éljen Nagyszerbia! — orditozták a vendégek.

— Éljen! Éljen! — orditozott a két magyar s közben erősen figyelt minden beszélgetésre.

Az asztalnál három ember ült. Egy izmos ember, vastag óralánczczal és feltűnő gyűrűkkel,

egy katonatiszt és egy vezna öreg úr, ki alig szólt egy-egy szót.

— Mennyire vagyunk? — kérdezte az óralánczos ember.

— Ha így haladunk, egy hét alatt bevonulunk Sarajevóba és kikiáltjuk Bosznia bekebelezését. Dolnja-Tuzla már megadta magát s a sereg tovább halad Dobojsz felé.

A vezna ember lapot huzott elő zsebéből s odabökött ujjával a legújabb táviratokra. Az óralánczos ember hangosan kezdte olvasni: «A montenegrói fejedelem bevonult Trebinjébe és onnan tovább megy Mostar felé, hogy az olasz sereggel egyesüljön.»

— Ez jó hír! — mondta a katona. — Magyarország markába fújhat, ha egyszer kikaparta nekünk a gesztenyét.

— Mi lesz holnap? — kérdezte a vezna ember.

— A zborniki osztrák lobogót megégetik este hét órakor a palota előtt. A radikális párt elnöke beszédet tart.

— Úgy hát ott leszünk — szólt a nagylánczu ember és kihörpintette borát.

A két magyar kihallgatta a híreket, egy kávéházban kézrekerítette a lapokat és visszatért

a Duna-partra. Óvatosan, a part mentén haladt, újra átvágott a túlsó partra és Zimony mellett a monitorok közelében állott meg.

Alig telt bele egy félóra, a motoros csónak elindult észak felé s nemsokára gyors tempóban hasította a vizet. Egy darabig látni lehetett jelző lámpájának fénycsikját a vizen, aztán eltűnt észak felé a sejtelmes messzeségben.

Reggelre kelve megélnékült a part. Kíváncsi emberek tolakodtak a monitorok közelébe. A kürtök ontották a füstöt, mindenki sejtette, hogy valami készül. Néhány parti lakos látta a motoros csónakot észak felé haladni. Több újvidéki kereskedő, ki a reggeli vonattal érkezett, hírül hozta, hogy Péterváradnál tíz személyszállító hajó zsúfolásig meg van rakva katonasággal és útra készen áll. Az emberek összefüggésbe hozták a híreket és arra következtettek, hogy a magyar sereg bevonul Szerbiába.

A parti őroket megkettőztették, nehogy vagy egy szerb átkelhessen a Száván vagy a Dunán és hírül vihesse az előkészületeket.

A szerb főváros szép, derült napra ébredt. A lakosság gondtalanul járt-kelt az utcákon egész nap. A győzelmi mámor fejükbe kergette a vért. Senki sem gondolt veszedelemre. Este

fél hét óraker fáklyásmenet érkezett a Mihály szobor elé. A tér tele volt emberrel. A későn érkezők dulakodva csináltak helyet, hogy jobban hallhassák a beszédet, melyet a zborniki osztrák zászló elégetésekor fognak mondani. Hét óraker megjelent a királyi család is. Nehány fáklyát gyujtottak meg, fölébe tartották a zászlót s a láng magasra lobbant föl a könnyü szövettől. A hivatalos szónok beszédjébe kezdett:

— A mint ez a gyűlölt zászló hamuvá égett, épen úgy fog a gyűlölt szomszéd hatalma porrá omlani Boszniában a győzelmes szerb fegyverek előtt. Vesszen Ausztria és vesszen Magyarország, mely elkobozta a szerb nemzet jogait! De mi résen vagyunk. A szerb nemzet fölénye előtt gyáván hunyászkodik meg . . .

Ötven ágyu süketítő dörgése vágta el a szót. A dörrenést ablakok csörömpölése, falpárkányok zuhanása követte. Ujabb dördülés és zuhanás egymást érte. A király család tagjai rémülten oldottak kereket. A tömeg szétszaladt. Az emberek egymás hátán csináltak maguknak utat. Senki sem tudta, hogy mihez kezdjen. A nőket fellökdösték, a gyermekeket letaposták, mindenki menekülni igyekezett, pedig azt sem tudta: miért és hova?

A Duna partján egy lélek nem volt látható. Mindenki elmenekült. A part előtt ott állottak a fehér monitorok, ágyuik torkából állandóan tüzet szórva a városra. A házak összedőltek, a fedelek lángra lobbantak, este kilencz óraker már romlás és pusztulás képét mutatta a Duna felőli városrész.

Ekkor megszűnt a bombázás. A lakosság magához tért a rémületből. A király tanácsot tartott. Az őrség és a készenlétben levő csapatok körülvették a palotát. Mig a város egyik felén ezek történtek, a dunai hajók megközelítették a várost és partra szállították az ezredeket. Az erőd ágyuit, melyeket senki sem őrzött, elfoglalták. Nemsokára trombita-hang és dobpergés hangzott a Duna felől és mind közelebb hatolt, mig egyszerre csak a királyi palota elé ért a magyar sereg.

A magyar ezredek vezetője felszólította szerbeket, hogy békésen adják fel a várost. Sortűz felelt a felszólításra, mire a magyar seregben többen elestek. Ekkor a magyar ezred sortűzet adott, majd rohamot vezényelt. Irtózatos dula-kodás támadt. Minden fegyverfogható szerb előkerült és gyilkos harc dühöngött a palota körül. Omlott a vér az utcákon, halottak hever-

tek szanaszét, de a dunai hajók folyton ontották a katonát s a harcz kevéssel éjféel előtt teljesen befejezett volt. Belgrád magyar kézbe került. A nők átkozódva járták be az utcákat, átkozták a királyt, az egész királyi családot, a kormányt, mely a nagy veszedelmet földízte.

A magyar sereg behatolt a királyi palotába, hogy a királyt és a család többi tagjait kézrekerítse és parancs szerint egy dunai monitorra vigye. Nem találták. Kutatták a palota minden zugát, mindhiába. Végre megtudták, hogy a mikor a harc leghevesebb volt, a királyi család vonaton elmenekült Nis felé.

A nap mindenképen be volt fejezve. Szomoru éjszaka borult rá a szerb fővárosra. A tegnap még víg, örvendező, mámoros Belgrád ma gyászoló város lett. Gyászoló város, mely siratta halottait, siratta fővárosát és siratta megcsontított országát. A lelkek mélyén az a vigasztalan tudat vert gyökeret, hogy Szerbia sohasem nyeri azt vissza, a mit most gyermekes könnyelműségével játszott a szomszédos nagyhatalom kezébe.

XVIII. FEJEZET.

Segítséget Fiuménak.

Alig terjedt el Belgrád elfoglalásának hire, riasztó hírek keltek szárnyra a külföldi lapokban, hogy Oroszország három hadtestet fog mozgósítani Magyarország ellen; sőt egyes külföldi lapok tudni vélték, hogy az orosz diplomácia befolyásának engedve, Bulgária segítségére siet Szerbiának. Alig terjedt el a hírnomban követte a másik, hogy Románia, bár nem vesz aktív részt a háboruban, átengedi az orosz seregeket országán keresztül Szerbia és Magyarország határára.

A hir nem sokáig tartotta magát, mert a román király bécsi követe útján biztosította királyunkat Románia semlegességéről. Két nap mulva Bulgária királya is ugyanezt a nyilatkozatot tette. Alig vettek tudomást a lapok e hírekről, a bécsi orosz nagykövet Budapestre

érkezett, hogy a czár nevében biztosítsa a monarchiát Oroszország semlegességéről: Németország semmi esetre sem számíthat Oroszország segítségére. A «Berliner Tageblatt» jól beavatott forrásból azt közölte erre, hogy Oroszország ezen nyilatkozatot Anglia interventiójára tette meg.

Épen a fontos diplomáciai híreket olvastam a bécsi lapokban, mikor Abafi gróf sürgősen magához hivatott. Felszólított, hogy vállaljam el az Isztriába küldendő ezredek parancsnokságát.

Bár épen szerettem volna utánanézni a hivatalos tudósításoknak, hátha fiamról is megtudok valamit, erről most le kellett mondanom. Pedig nagyon aggódtam, mert egy híradás szerint az olaszok egy Quarnerón czirkáló hajót elsüllyesztettek.

Sietve kellett intézkedni, hogy három magyar ezred készüljön s a délután 3 órai vonattal induljon Gráz felé. Magam is ezzel a vonattal indultam, Isztria térképét tanulmányozva s fejemben ezer tervet forgatva. De semmivel sem tudtam tisztába jönni, folyton a fiamra tértek vissza gondolataim s szinte vádoltam magamat, hogy a háboru kitörése óta olyan keveset foglalkoztam vele gondolatban, mintha semmi baj

nem érhetné. De hát úgy is szokott lenni, az ember akkor gondol legkevésbé veszélyre, mikor olyan közel van.

Grázban kiszálltam, hogy szemlét tartsak. A kirendelt ezredek jelen voltak a déli vasút állomásán s egy készen álló vonaton most helyezték el. A végtelen kocsisort egymásután tömték meg katonával. Mig ez tartott, bementem a vasúti étterembe vacsorázni. Elkértem a lapokat s egymásután olvastam el Trieszt elfoglalásáról a legújabb híreket.

Egyik távirat azt mondja, hogy a támadás készületlenül érte Triesztet. Az olaszok Polát kezdték ostromolni, de ez csak csel fogás volt. Nemsokára megérkezett Velenczéből négy hadihajó s a kikötő előtt levő kisebb czirkáló hajókat lövetni kezdte. Nehezen tudtak ellentállani. Sortüzet adtak a mi hajóink legénységére s irtózatossá pusztítást vittek véghez. Egyik hajó immdenestül elsüllyedt, a többit elfoglalták és még a hajón is valóságos mészárlás folyt.

Ezalatt az olasz sereg is megérkezett Trieszthez, mert a Görzből jött kis sereg nem tudta feltartóztatni. Az olaszok elkezdtek bombázni a várost, mire nagy pánik keletkezett. Ez alatt a szárazföldi sereg bevonult a városba, ellenállás

nem volt. Az olasz lakosság egy része örömmel fogadta az olasz inváziót.

Ennyit tudtak a lapok. Egy másik lapban elolvastam a Quarnerón elsüllyedt hajóról szóló tudósítást, aztán végignéztem az elesett tisztek névsorát. Gyorsan végigfutottam, egyszerre csak megakad a szemem egy néven, szívem megdobban: a fiam! A mellettem ülő ezredes megkérdi, hogy rosszul vagyok-e? Nem, nem: a fiam. A lapban az van, hogy elesett. Részvétellel nézett rám s kezébe vette a lapot. Egyszerre csak figyelmeztet, hogy több név csillaggal van megjelölve. A közlemény végén az áll, hogy a csillaggal jelöltek súlyos sebet kaptak s többet nem látták őket. Ezért vannak az elesettek között.

Ez gyöngé reménység volt, de mégis reménység volt s kezdett növekedni. Mert a reménység az a természete. Elmentem hát a táviróhivatalba és megsürgönyöztem Mostárba feleségemnek, hogy fiunk a Quarnerón megsebesült. Jó volna, ha fölkeresné, mert nem lehet tudni, hogy hol fekszik és hogy van. Fiumében tudakozódjék utána, ott bizonyosan tudni fogják. Alig végeztem el ezt, vonatunk indult s az ezredek robogtak Laibach felé.

Laibachba éjjel érkeztünk s a csapatok még nem voltak vonaton. Késlekednünk kellett. Izgatótt lettem. A fiam sorsa is aggasztott, a késedelem is. Félttem, hogy el találunk késni. Délre mégis St. Péternél voltunk. Nem volt semmi baj. A magyar ezredeket letettük. Elmentem a vonaton Divacáig. Ott sem késtünk el. Ott hagytuk a grázi ezredet. A laibachi ezredet Cosinába vittem. Még nem mutatkozott ott sem olasz sereg. Mindent legjobb állásban hagyva visszatértem St. Péterre.

Megtettem minden intézkedést. Estefelé sürgönyt vettem, hogy a hadügyminiszter maga is útban van. Épen Koháryhoz akartam utazni, mert nem hagyhattam őt bizonytalanságban. Előbb azonban bevártam a hadügyminiszter érkezését s mindenről jelentést tettem neki. Aztán vonatra ültem és elrobogtam Fiume felé.

XIX. FEJEZET.

Kalandos terv.

Késő éjjel volt, mikor Fiuméba érkeztem. Az állomáson egyetlen kocsi, egyetlen ember. Ugy látszik, itt már senkit sem vártak. Rossz sejtelveim támadtak. Hátha már Fiume is el van veszve. Meggyorsítottam lépteimet, hogy mielőbb meggyőződjem a valóról.

Nagy meglepetésemre mindenütt élénkséget találtam. A korzón hullámozott a nép. Az Adamic-molón nagy tolongás volt. A tömeg közé furakodtam s megkérdeztem : mi az oka ? Semmi. Az embereket csak a kíváncsiság hozta ide. Új híreket szeretnének hallani Triesztről. A lapokban semmi sincs, mert az olaszok elválták a sürgönydrótokat. A kávéházak előtt minden asztal el van foglalva. Nők, férfiak vegyesen. Izgatottan vitatkoznak, beszélgetnek, találgatnak.

Megkönyebbülten lélegzettem fel. Fiumében

nincs tehát baj. Siettem a kormányzóság palotájába, hogy Kohárynak jelentést tegyek. Az ajtó előtt katona-őr állott. Megmondtam nevemet. Szótlanul nyitott ajtót. Valósággal futva mentem fel a lépcsőn s egyenesen benyitottam.

Koháry egy karosszékekben ült fáradtan, kimerülve. Napok óta alig aludt valamit. Trieszt elfoglalása óta attól tartott, hogy az olaszok elfoglalják a Trieszt-Fiume közti vasutvonalat s szárazföldön vonulnak be Fiuméba. Eddig ez látszott a legbiztosabb dolognak. A szárazföld felől, a Karszton át ellenség nem jöhetett. A tenger felől három út volt, de mindenik el volt látva védelemmel. A magyar tengerpart és Veglia közötti szorosban most sülyesztettek el egy hajót, pedig ebbe a szűk csatornába nem szivesen megy bele az ellenség. De többször mégsem tesznek kísérletet. Istria és Cherso között torpedóhajók czirkálnak. Cherso és Veglia között szintén czirkáló hajók zárják el az utat.

A veszély tehát csak Trieszt felől, a szárazföldön jöhetett. Koháry azért kért csapatokat a veszélyeztetett pontok megszállására. Nagy volt tehát öröme, mikor engem pillantott meg, kire az olaszok útjának elzárása volt bizva.

— Isten hozott! — kiáltotta. Jó hirt hozol ugy-e?

— Igen. A csapatok ma délután megérkeztek.

Erre részletesen elbeszéltem, hogy a hadügy-miniszter maga is eljött. Az ezredeket három felé osztottuk. Egy része St. Péternél maradt, másik része Divacába ment, a harmadik rész Cosinába vonult. A csapatok kisebb részekre osztva czirkálják be a vidéket. Mind a három állomáson a mozdonyok állandóan fütve vannak, hogy szükség esetén gyorsan lehessen mozgó-sítani. Biztos tehát, hogy Fiumét nem éri baj.

A diktátor gondolataiba mélyedt, mintha valami nehéz dolgon törné a fejét. Ugy látszik, nem bizott egészen a dologban s ezt nyíltan meg is mondta:

— A veszély mégis nagy. Trieszt elveszett. Gravosa meg van szállva. A Hum-Gabela közti vasutat az olaszok kerítették hatalmukba. Mostar az olaszoké. Most már Fiume az egyetlen pont, honnan vasutunk van az ország belsejébe. Ha ez elvész, a háboru el van döntve: a tengerpартnak az olasz lesz az ura. Belgrádot elfoglaltuk, igaz; de meg tudjuk-e tartani, ha az olasz sereg egyesül Szerbia seregével?

A helyzet csakugyan kétségbeejtő volt. Csak most láttam, hogy tapasztalt katona-ember létemre mennyire optimista vagyok. Koháry nem volt az, jól átgondolta a helyzetet és csak a szerencsétől várta már ügyünk jobbra fordulását. A veszély nagysága gondolkozásra serkentett. Az ember gyakran kétségbeesésében jut olyan ötletekre, minők máskor nem jutnának eszébe. Így voltam én is. Százféle terv villant meg agyamban, egyik kergette a másikat. Hirtelen mindenik nagyszerűnek tűnt fel, aztán magam mosolyogtam rajta. Egyszerre örült gondolatom támadt. Mi lenne, ha mi azalatt, a míg az olaszok Trieszttel vannak elfoglalva s összes hadihajóikkal a mi tengerpartunkat tartják megszállva, bevonulnánk Velenczébe és a meglepett várost minden vérontás nélkül elfoglalnók. Velence, Velence! Velence az ellenség kezében! Micsoda vészkiáltás volna ez Olaszországban, minő más fordulatot adna az egész háborunak!

Ezt gondoltam el egy pillanat alatt, de nem mertem szólani. Mondjam, ne mondjam? Vajjon mit szólna Koháry, ha előállnék vele. Lemosolyogna, hogy ilyen kalandos tervvel foglalkozom komoly ember létemre. Vagy ő is

oly örömmel fogadná, mint a mennyire én fogadtam, mikor ez a gondolat végigcizkázott agyvelőmön? Vagy talán nem is vagyok beszámítható, hogy ilyen délibábos bohóságokat forgatok fejemben?

Mégis összeszedtem magamat és kirukkoltam a tervvel, hogy a míg az olaszok minket szorongatnak, foglaljuk el Velenczét. A mint kiejtettem a szót, Koháry görnyedt üléséből egyenesre húzta magát és tágra nyitott szemekkel nézett rám.

— Igen, foglaljuk el Velenczét! — ismételtem.

— Mivel? Hogyan? Mikor?

— Jövő éjjel. Velence teljesen el van hagyatva. Senki sem védi, mert senki sem sejtí, hogy veszély fenyegeti. Az olaszok minden hadihajójukat elküldték Velenczéből.

— Jó, fenyegetni lehet, de megszállani nem, mert az olaszok szárazföldről eláraszthatják katonasággal s akkor az egész kísérlet hiábavaló.

— Felrobbantjuk a vasuti töltést, hogy a közlekedés megakadjon s akkor néhány ezer emberrel elfoglalhatjuk a várost.

— A gondolat bizarr, de ütőkártyának jó, ha békekötésre kerül a sor.

Ez volt az én gondolatom is, Koháry megértette. Haditanácsot hívott össze azonnal, mely egy órai tanácskozás után a tervet elfogadta. Zárába és Pólába sürgöny ment, hogy mindkét kikötőből egy-egy hadihajót indítsanak két ezreddel s a tenger közepén Fiume és Ancona közötti vonalban egyesüljenek a Fiuméből induló *Hunyadi* és *Rákóczi* pánczélos hajókkal.

A két hajó a kikötő előtt horgonyzott, kürtöiből sűrűn ontotta a füstöt, állandóan készen állott az indulásra. A készülődés nem sokáig tartott. Két velencei születésű biztos embert vettem magamhoz s egy motoros csónakra ültem.

A kikötőben még mindig tolongott a közönség s kíváncsian nézte az előkészületeket, melyeknek célját nem is sejtette. A motoros csónak gyorsan hagyta el a kikötőt, nemsokára a Hunyadi fedélzetén voltunk. A hajók fölszedték a horgonyt, a gőzgép zakatolt, a kerekek megkezdték munkájukat s hajónk lassan, méltósággal haladt az öböl vizén, hosszú hullámbarázdát hagyva maga után . . .

XX. FEJEZET.

Velenceze felé.

A hajó orrára mentem és belebámultam a messzeségbe. A hold kibontakozott a felhők közül s ezüst fénnel öntötte végig az öböl nyugtalan vizét. Finom ködpára burkolta be a láthatár hegyeit, Abbazia beleveszett a homályba, Istria partjai álomszerű bizonytalanságban húzódtak el mellettünk, csak a Monte Maggiore emelkedett fel a tiszta levegőbe, tetején haragos fellegekkel.

Visszatekintettem. A magyar parton eltűnt az utolsó világ is. Fiume egészen vízbe hanyatlott. Búcsut intettem. Ki tudja, talán utoljára láttam a magyar földet.

Gyorsan suhantunk el Cherso sziget mellett. Farasina tájékán egy czirkáló hajó világított ránk éles fényszóróval. Megismerte a hajót s a fénycsóva kialudt. Lassankint elvesztek a par-

tok s kiértünk a nyílt tengerre. A szél oldalba kapta hajónkat, de nem birt vele, a tenger haragosan csapkodott s a hullámok ezernyi vizcseppben hullottak szét a hajó orrán.

Különös érzések ragadtak meg. Csodálatosan érzékeny lettem, szemeim könnyekkel teltek meg. Kábultan néztem a messzeségbe. Minden összefolyt előttem. Hová megyünk? Miért megyünk? Mi a célja? Semmit sem értettem, semmit sem tudtam megmagyarázni.

Régi emlékek ébredtek lelkemben. Valamikor, régen, több mint húsz évvel ezelőtt ezen a tájon néztem a holdfényes tengert, a tarajos hullámokat egy kajüt ablakából. De nem egyedül. Egy szőke, nyúlánk teremtés dereka köré fontam karomat és nagyon boldog voltam. Ekkor vittem fiatal, gyermek-feleségemet nászútra a hullámokon ringó tündérvárosba. Azóta sok-sok év mult el, s most azért megyek, hogy gyilkos ágyuk torkát szegezzem a hullámvárosra, hol gyanutlan nászútazók alusszák boldog álmukat.

Igen, sok év mult el. A szőke, nyúlánk teremtés hol van most? Elment a csatatérre, hogy megkeresse a fiát. Él-e? Vagy talán el is temették? Igen, egy lánya is van. Az meg elment, hogy megkeresse vőlegényét. Hogy fogom

vajjon viszontlátni? Sántán, bénán, nyomorultan? Igen, a duzzadó reményű fiatal férj, az itt van, többet ért el, semmint nagyravágyó álmaiban hitte. Mit ért el? Mi az élet, hova megyünk, miért rohanunk bele a bizonyos halálba? Meg kell védenünk egy uralkodót, a ki most jött rá, hogy egy nemzet van, mely hűséges hozzá s ez a nemzet mi vagyunk. Ezért megyünk? Nem. A haza van veszélyben. A leányom sebesült vőlegényét ápolja, a fiam haladoklik valahol, szívem vérzik, de a haza veszélyben van, megyünk, megyünk . . .

Egy kéz érintette vállamat. A tengernagy volt. Hirtelen megdörzsöltem szememet.

— Mit néz oly figyelmesen?

— A hajót, a Zára felől jövő hajót, melylyel találkozunk kell.

— Az még messze lehet. Régibb típusu hajó. Két óra múlva, ha megjöhet. Most már ideje volna a teendőket megbeszelnünk, a diktátor önre bizta a haditerv elkészítését.

A tengernagy kajütjébe mentünk s ott megmagyaráztam a teendőket.

— Reggel Rimini táján két velencei emberrel partra szállok, lehetőleg úgy, hogy ne keltsek gyanut. Két angolbőr utazótáskában di-

namitot viszünk magunkkal. Ugy öltözünk, hogy utazó angoloknak nézzenek. Két emberemmel vonatra ülök, délután öt órára Velenczében leszek. Meggyőződöm, hogy csakugyan minden hadihajó távol van-e? Ha igen, éjjél után felrobbantjuk a vasuti töltést és a távirósodronyt, hogy Velenczét elszakítsuk a szárazföldtől.

— És a flotta?

— A flotta addig nyílt tengeren marad, hogy sem az olasz partról, sem Istriából ne lehessen észrevenni. Este tíz óra után a flotta Chioggia irányában közeledik a szárazföldhöz. Azután a Pelestrina és a Lido-sziget partja mentén megfelelő távolságban közeledik. A robbanás lesz a jel. A robbanás után a hajók bevonulnak a Lido csatornán s a Guideccán állapotodnak meg, a Piazzetta előtt. Én addig gondolán visszajutok a városba s a Giudeccán várom be, míg a hajóra juthatok.

A tengernagy pontos jegyzetet készített magának, én pedig hátradőltem a karosszékben s lehunytam szemeimet. Az izgalom annyira kimerített, hogy elnyomott az álom. Mikor fölébredtem, egészen föl voltam frissülve. Fölmentem a fedélzetre. A nap már kibújt a tengerből és széthintette sugarait a hullámokon. A szél

elállt, tükörsima volt a víz, csak egy-egy hullám-fodor rezgett végig a felületen. A zárai hajó is megérkezett időközben, Pólából is a másik. Így a négy hajóból álló flotta már együtt volt.

A napfelkeltével vitorlás halászbárkák vonultak fel az olasz part felől, mely alig-alig látszott meg a messzeségben. Odakiáltottam a legközelebbinek:

— Hé, emberek, melyik vinne be Riminibe?

A halászok vállat vontak. Egy száz lírás bankjegyet mutattam fel. Az öregnek földerült az arca és közelebb kormányozta rozoga alkotmányát. Reáraktuk a két dinamittal telt utazótáskát, azután magam is beszálltam két emberrel. A vitorlás lassan haladt, mert alig volt szél. Végre mégis közeledtek a partok. Rimini fürdőháza lassankint kiemelkedtek a vízből. Öreg vitorlásunk partraszállított feltűnés nélkül. Korán volt még, sehol egy lélek sem mutatkozott. Az állomáshoz siettünk, hol épen két vonat pőfékelt. Egyik Bologna, a másik Ancona felé indult. Mire a perronra értünk, zaj ütötte meg a fülemet. Kerestek. Vajjon mivel kelthettünk gyant? Talán a vén vitorlásnak járt el a szája. Felültünk és behúztuk az ablak függönyeit. A rendőrök ide-oda szaladtak kiáltozva:

— Egy angol két emberrel és két táskával!

A rendőrök a vonat felé szaladtak. Minden el van veszve. Nehány aranyat vettem ki táskámból és a kalauz markába nyomtam. Hidegvérrel vágta zsebre s mikor a rendőrök a kocsilépcsőjére akartak ugrani, rámutatott az Ancona felé induló vonatra.

A rendőrök lélegzetvesztve ugrottak fel a másik vonatra, mely épen jelt adott az indulásra. A mi vonatunk is füttyentett s most már biztonságban repültünk Velence felé. Faensa táján már szorongást kezdtem érezni. Hátha sürgönyöznek valamelyik állomásra? De hátha nincs annyi eszük? Csak nem annyira együgyűek, hogy ne sürgönyözzenek? Mégis, hátha nincs alapos gyanujok s abban hagyják. Lehetetlen, Bolognában letartóztatnak. Így tépelődtem, míg csak be nem értünk Bolognára. Át kellett szállani. Félénken néztem szét a pályaudvaron. Sehol semmi gyanus. De a Firenzéből Velenczébe menő vonat még nem robogott be. Kinos negyedóra telik el, a firenzei vonat hatalmas zakatolással berobog, felülünk, minden rendben.

Mégis csak sikerül. Szivem ujjongani kezdett. Ugy tetszett, mintha a vonat megbokrosodott volna és vadul rohanna mezőkön, falukon, kerteken, folyókon, patakokon, csatornákon, hida-

kon, viaduktokon keresztül. Hol vagyunk, merre járunk, sohasem tudtam. Ha egy percznél tovább állottunk valahol, izgatottan ugrottam le. Mi az? Mi történt? Késünk? Mennyit késünk? Órámat minden perczben kirángattam zsebemből. Ferrava, Rovigno, Monselice, Pádua különös épületeikkel, tornyaikkal nem érdekelték. Csak hadd rohanjunk, vágtsunk mindeneken keresztül eszeveszetten. Páduánál szerettem volna megveregetni a mozdony vállát. Tovább, tovább! Gázoljunk végig mindeneken, csak legyünk idején ott. A tenger levegője csap be az ablakon. Ah! Közeledünk! Mi az ott? Miféle állomásra érünk? Mestre! Meddig állunk? Sokat állunk? Indul. Hogy tüszköl, vágat a gőzparipa, mintha megittasodott volna a tenger levegőjétől. Rohanunk lejjebb, lejjebb, be a tengerbe, sietve, lázasan. Miért siet úgy ez a vonat? Nem érzi veszét? A föld eltűnik lábaink alól, rajta vagyunk a hídon, kiszáradt árkok, gödrök, pocsolyák egymás után tűnnek el, a laguna sekély vize himbálózik alattunk, tovább, tovább, a vasló nyihogva, prüszkölve, füstölve rohan be az állomásra.

— Venezia! — kiáltják.

— Venezia! ismétlem, mintha álomból ráztak volna fel. Itt vagyunk!

XXI. FEJEZET.

Sakk az olasz királynak.

Négyet ütött az óra, mikor a Szent Márk-térre értem. Az árkádok alatt, a kirakatok előtt zsi-bongott a sokaság. Egy elkésett pár galambot akart etetni, de már valamennyi galamb jól volt lakva. Borotvált bajuszu angolok vegyes érzel-mekkel nézegették a Szent Márk-templom hom-lokzatát s igyekeztek elhitetni magukkal, hogy ennél szebbet sohasem láttak. Komoly néme-tek rossz szabásu ruháikban jártak föl és alá s erősen töprengtek, hogy miért nincsenek meg-hatva eléggé? Csak a nászutazók suttogtak, cse-vegtek, járkáltak s meg voltak elégedve. Ők legalább biztosan tudták, hogy miért.

Velence, a Szent Márk-tér, a Florián és Ca-nale Grande mind régi volt, csak én nem vol-tam a régi. A szívem lázasan dobogott, mert éreztem, hogy a mai nap egy háboru sorsát

dönti el. Gondolába ültem és bejártam valamennyi helyet, a melyet fontos volt szemügyre vennem. Kimentem a Lidóra, megnéztem az erődítés környékét. Sehol egy hadihajó nem volt. Elmentem az arzenál felé, sehol semmi fenyegető. Senki sem sejtette, mi vár Velenczére az éjjel! A vonatok egyre ontották az idegeneket, a vaporettek vígan túlköltek végig a Canale Granden, a gondolák puhán siklottak a vizen, a kávéházak előtt vígan folyt a terefere, a sétálók zajongva, zszibongva tolongtak a szűk utcákon, míg lassan-lassan ráborult az alkony homálya a hullámvárosra, kigyúltak a lángok s a gondolákban fölcsendültek a szerenádok.

Velence, a gondtalan, költekező emberek városa visszanyerte varázsát. De engem más varázs tartott hatalmában. Ez a Velence holnap már más Velence lesz. A büszke, az önérzetes Olaszország holnap arra ébred, hogy az oly sok áldozattal visszaszerzett Velence már megint nem az övé.

Az idő gyorsan telt, nem lehetett késlekedni. Két emberemet elküldtem, hogy gondolát és egy kis villámos battériát szerezzenek, mely a robbantáshoz szükséges. Magam befutottam a Floriánba, megnéztem a lapokat, hogy minden-

ről tájékozva legyenek. Az egyik lap jelenti, hogy az olasz király ma családjával együtt ideérkezett. A király maga nyomban Udineba utazott, hogy jelentést tétessen magának Trieszt elfoglalásáról. Egy másik hír szerint most érkezett szikra-távirat jelenti, hogy Olaszország földközi-tengeri flottája a napokban érkezik Velenczébe. A hír egészen felvillanyozott. Győzelem, győzelem! Hajóink bevonulása biztosítva van. A Lidó erődívényeinek nem fogják tudni, hogy ellenséges hajók vonulnak be Velenczébe.

Nem volt nyugtóm. Belevegyltem a járókelők közé s igyekeztem egyébre gondolni. Vártam az órák kondulását. Este tíz órakor még mindig hullámozott a közönség a téren. Mi az? Hát már sohasem csöndesül le a város. Megyünk-e már? Mikor kezdjük neki? Hol várjuk be az időt? Vagy talán előbb induljunk el, s a vizen maradjunk, míg végrehajthatjuk tervünket?

Tizenegy órakor szállodánk előtt gondolára ültünk. Két emberem vezetett. Alig távolodtunk el a parttól, valaki harsány hangon kiáltott felénk.

Összerezzenem. Nem tudtam kivenni, hogy mit kiált, de azonnal gondoltam, hogy föl vagyunk fedezve. Mitévők legyünk? Osztönszerü-

leg oldalbalökdöstem embereimet, hogy feszítsék meg minden erejüket. A partról újra kiáltás hallatszott, s egy ember hevesen gesztikulált.

Még nagyobb erőt fejtettünk ki, csak hogy sikerüljön eltűnnünk valamelyik szűk kanálison.

— Megállj! — kiáltja ugyanaz a hang.

Erre már meg is állottunk. Az intésekre part-hoz eveztünk. Középtermetű, szemüveges ember állott a parton, sűrű felöltőben.

— Még most sem ismeresz? — kérdezte, mikor egészen közel értünk.

— De most már ismerlek — szóltam, kiszállva a gondolából.

Egy jóbarátom volt, ki épen haza igyekezett Olaszországból, hogy a háboruban szolgálatot tehessen hazájának. Kérdezősködött, hogy mi járatban vagyok? Egy pillanatig haboztam, hogy közöljem-e vele? De nem volt idő. Sietni kellett, ha azt akartam, hogy a terv sikerüljön.

— Most a vasúthoz sietek. De holnap találkozhatunk. Délelőtt a Márkus-téren leszek.

Ismét beültem a gondolába és sietve evez-tünk el a partról. Gyorsan vágtunk át kis esatornákon a vasuti állomás felé! Ott megtudtam, hogy mikor indul az utolsó vonat. Ekkor vissza-felé evez-tünk a Canale Granden, a Geremia

templomnál befordultunk a Canareggioba s nemsokára kiértünk a nyílt lagunára. A több mint három kilométer hosszú széles vasúti híd hatalmas, sötét barázdaként húzódott végig előttünk a sekély vizen. Óvatosan haladtunk előre, figyeltük óránkat s a híd pislákoló lámpáit. Köd ereszkedett a lagunára s így észrevétlenül közelebb evezhettünk.

Időnként dübörögve vágatott egy-egy vonat a hídon, majd újra csend lett. Egy óra. Az utolsó vonat beérkezett. Hosszu nagy kocsik, tömve utassal, kik kíváncsián bámulnak a vizre, melyen a vonat keresztülvágtat. Figyelünk. Az állomás felől semmi zaj. A hídhöz akarunk evezni. Egyszerre csak léptek zaja hallatszik: topp, topp. Közelebb, közelebb. A vasúti ór lámpával kezében végig megy a töltésen. Helyenkint megáll. Ujra megindul. Távolabb evezünk, nehogy gyanut keltsünk. Az ór léptei elhangzanak. Mig a három és fél kilométert bejárja és visszajön, végezhetünk. Ismét odaevezünk s nekilátunk a munkának.

Óvatosan evezünk az építmény hosszában s lerakjuk a dinamitot. A munka nem megy nehezen, egy-két csákányvágás a hídalapozásba megcsinálja a helyet. Valamennyi dinamitot sod-

ronynyal veszük körül. Így haladunk tovább, 2—300 méternyi hosszúságban. Ujra léptek zaja hangzik. Az őr jön visszafelé. Nem jól számítottunk. Az őr, úgy látszik, csak fél utat tett meg, fele útjára a mestrei őr jön. Mit tegyünk? Elvezünk a parttól s óvatosan csavarjuk le a sodronyt, hogy biztos távolságról robbantsunk. Az őr észrevesz, szeme fölé teszi kezét, hogy jobban belenézzen a homályba. Gyorsabban evezünk s bonyolítjuk le a sodronyt. Tanakodunk, vajjon elég távol vagyunk? Lövés hangzik, az őr észreveszi a sodronyt és gyanusnak találja. Ujabb lövés. Egy golyó vállamat horzsolja. Gyorsan, gyorsan. Az őr le akar szállni a híd alapjához, hogy megvizsgálja, mi az? Nem lehet késni. A sodrony végét bekapcsolom a battériába és megindítom az áramot . . .

Irtóztató csattanás rázza meg a levegőt. A híd ezernyi pilotája, kövei, sínjei mint egy tűzhányó torkából röpködnek a levegőbe. Vakító fény világítja meg a félelmes látványt, a víz magasra csap, aztán hirtelen vaksötét lesz. Nem tudom, hogyan történt, csak arra emlékszem, hogy nem voltunk a csónakban. A nagy robbanás felkavarta a vizet s mi nem voltunk elég távol a hídtól. Szerencse, hogy a víz csak vállig ért s

mihelyt öntudatunk visszatért, menekülésre gondoltunk. Gázolni próbáltunk, de messze voltunk a parttól. Uszni kezdtünk, de ez is kész veszedelem volt. Murano világi messze pislákolnak, az állomás irányában nem volt tanácsos menni. Az állomásról egész tömeg haladt előre a híd megmaradt testén. Fáklyás emberek nézegették a szakadás helyét. A robbanás a híd jókora darabját elszakította.

Minket aligha meglátnak. A mint így fogva-czogva gázolunk a vízben, hol mélyebbre, hol magasabbra lépve, a még nyugtalan laguna felénk dobja a gondolánkat. A rozoga faalkotmányt megfordítottuk, belesegítettük egymást s egyik kihalászott evezőnkkel gyorsan hajtottuk gondolánkat. Ujra beveztünk a Canareggion, átvágunk a Canale Granden, be a Correr palota mellett s lázas gyorsasággal evezünk, hogy a Guideccára érjünk. Szorongó szívvél figyeltem minden neszre. Vajjon bejöttek-e hajóink? Vajjon sikerült-e kijátszani az erődök őrségét?

Már aggódni kezdtem. A csatornák néptelemek voltak, embert sehol sem lehetett látni. Egyetlen gondolással sem találkoztunk. Velence jóízűen nyújtózott langyos laguna ágyában s gyanútlanul aludta az igazak álmát.

De egyszerre csak, mintha legalább néhány száz ágyu torka szólalt volna meg, süketítő dörögés rázta fel a város csendjét. Az ablakok fölnyiltak és ijedt arcok tekintettek ki rajtuk. Az utcák, terek kezdtek megnépesedni. Az emberek ide-oda futkostak. Eszeveszett zűrzavar keletkezett. Senki sem tudta, mi történt? Ez általános pánik közepette, gondolánk elérte a Giudeccát, hol nyugodt fönségben állott két magyar pánczélos hajó s bömbölő ágyuinak torzával fenyegetően meredt a halálraremült emberekkel telt Márkus-térre . . .

XXII. FEJEZET.

Sakk és matt.

Pompázó fényben emelkedett fel a nap a tenger hullámaiból. Az új Campanile tetője szikrázott a napfényben, a templomok kupolái ragyogtak, az égbolton egyetlen felhő nem volt.

Az éjszaka izgalmas volt. A nagy robbanás, a vasúti híd pusztulásának híre, az ágyuzás félelemmel töltötte el a lelkeket. Kinos bizonytalanságban várták a reggelt. Hat óra volt s még egyetlen gondola, egyetlen vaporetta nem mutatkozott a kanálison. Az emberek a Piazzetán és a Márkus-téren várták, hogy valami biztosat tudjanak.

A király családja ébren töltötte az éjszakát. A híd felrobbantásának és a magyar hajók bevonulásának hírért már éjjel meghozták nekik. Tisztában voltak vele, hogy a menekülés lehetetlen, Velence az ellenség kezébe került.

A katonai parancsnokság semmit sem tudott megmagyarázni. A St. Nicolo és S. Andrea erőd őrsége a Lidó bejáratánál a földközi tengeri olasz hajókat, *Umberto*-t és *Victor Emánuel*-t bocsátotta be s most mégis *Hunyadi* és *Rákóczi* nevű idegen hajók horgonyoznak a csatornán. Szemfényvesztésnek látszott az egész. Arra senki sem gondolt, hogy cselből alkalmazták az éjjeli bejövetelkor az olasz feliratokat. A mi hadihajóink fölfogták a földközi tengeri flotta Velenczébe szánt szikratávíratát, s onnan tudták meg, milyen nevű hajók jönnek.

A hatóság emberei a Piazzetán futkoztak, tanácskoztak és lesték hajóink minden mozdulását. Tudták, hogy az éjszakai vak lövöldözésnek, mely semmiben nem tett kárt, komoly folytatása lesz.

Reggelre megszövegeztük a kiáltványt, pontban 8 órakor lebocsátottuk a csónakokat, meg raktuk szuronyos és fegyveres katonasággal s partnak indítottuk. A csónakok kikötöttek a Piazzetán, az egyik vezénylő tiszt kardot rántott, két sorba vezényelte őket, a másik fölmutatta a magyar lobogót és elővette a kiáltványt. A hadihajók összes ágyui 20—20 lövést

tettek s az utána következő csöndben a tiszt harsány hangon a következő kiáltványt olvasta fel olasz nyelven:

«A magyar király nevében, az általa kinevezett diktátor hatalmánál fogva, ezennel *birtokunkba vesszük Veneziát* és a következőket rendeljük el:

1. A S. Nicolo és S. Andrea erődítmények haladéktalanul kiürítetnek és magyar őrséggel láttatnak el.

2. A katonai parancsnokság mindennemű fegyvert, ágyut, robbantószeret és hadifőlszerelést kiszolgáltat.

3. A vasuti állomást magyar őrség szállja meg, melynek szigorú parancsa van, hogy mindenkit, ki a hid felrobbantott részén átkelni, a városból távozni vagy a városba bejönni próbál, háromszori sikertelen felszólítás után agyonlőjjen.

4. A városból bárkinek távozni vagy bárkinek a városba jönni fejvesztés terhe alatt tilos. Kivételes esetekben a város magyar parancsnoka adhat engedélyt.

5. A város területén a gondolák szabadon közlekedhetnek. Lido és Murano szigetek

között minden közlekedés fejvesztés terhe alatt tiltva van.

6. A Velenczében időző összes kereskedelmi hajók távozása tiltva van.

7. Az összes vaporetták katonai őrzéjratok számára foglaltatnak le.

8. A város köteles a magyar flotta összes legénységét, s a rajtuk levő három szárazföldi ezredet élelmezni.

9. A városnak szükséges élelmiczikkek beszállítása katonai felügyelettel és ellenőrzéssel csak a Lido felőli bejárásnál történhetik.

10. A város összes középületeire, a Campanile ormára és a Piazzetta oszlopaira föl-tüzetik a magyar lobogó.

11. A kik a magyar lobogót vagy czimert megsértik, azonnal bőrtönbe vettetnek, a ki a városban levő magyar őrséget tetteleg bán-talmazza, agyonlövetik.

Ha a város ezen kiáltványnak ellenszegül, a magyar flotta 12 órai gondolkozási idő le-telte után háladéktalanul megkezdí a város bombázását és kiméletlenül kivégeztet minden-ki, a ki az ellenállásban résztvesz.

Venezia, június 10.»

Néma csend fogadta a kiáltványt. A felolvasó átadta a kiáltványt a hatóság fejének és figyelmeztette a 12 órai határidőre. A katonák újra helyet foglaltak a csónakokban. A tömeg zaj nélkül oszlott el. Az olaszokat lesújtotta a hír, mert csak tegnapelőtt örömmámorban úsztak Trieszt megszállása miatt. Az idegenek mulatságosnak találták és megfizethetlen izgalomnak tartották, hogy a sors épen most hozta őket Velenczébe.

Az ottrekedt királyi család mindent megtudott. Két óra nem telt bele, a Piazzetta két oszlopán megjelent a magyar lobogó. E jelre partra szállott a legénység nagy része. A kiáltványt a város minden részén kihirdették és végre is hajtották.

Ráborult az este a városra, a vendéglőkben víg poharazás folyt, a hol csak magyar magyarral találkozott. Milyen különös is a sors! Negyvennyolcz órával ezelőtt melyikünk hitte volna, hogy Velence még magyar birtok lesz!

XXIII. FEJEZET.

Búsul a talián.

A ki nem olvasta az akkori lapokat, annak fogalma sem lehet, hogy minő hatást gyakorolt a város megszállásának híre. Világszenzáció volt. És hogyis ne lett volna az! A szép Velence, az olasz nemzet büszkesége vér és ellenállás nélkül a magyarok kezébe került. Velence magyar birtok!

Megnéztem minden valamirevaló világlapot. Egyetlen egy sem volt, mely vezető cikkében ne ezzel foglalkozott volna. Szerbia elfoglalását el is felejtették már, pedig az is csak most történt. Örületes cikkáradat volt, az embernek beleszédült a feje. Mintha mindenkinek Velence feje fájna. A *Times* ironikusan mondja, hogy Velence elveszett ugyan, de az olasz bőven kárpótolva van egy pár apró dalmát kikötővel, ha ugyan onnan is ki nem verik.

De volt is fogcsikorgatás Olaszországban. Az olaszoknak nem hiába van kitűnő zenei érzéke, mert a lapjaik mindenféle hangnemből jajveszékelték. Kinek milyen volt a hangulata. Az egyik melankolikusan panaszkodott, a másik sírt, a harmadik obéogatott, a negyedik a fogát csikorgatta, az ötödik átkozódott. De azt el kell ismerni, hogy velünk, győzelmes nemzettel szemben nobilesen viselkedtek. Nem bántottak egy szóval sem. Összes szidalmaikat hadvezetőségük ellen zúditották. Valósággal lázítottak ellene, könnyelműséggel vádolták, mely példás büntetést követel. Olyan nagy volt az elégtelenség Rómában, hogy a nép tüntetést rendezett a hadügyminiszter ellen és beverte az ablakait.

Még a király sem mert nyilvánosan mutatkozni. Udinéből lefüggönyözött vasuti kocsiban utazott Rómáig, mert miniszterei nélkül nem tudta, mihez kezdjen. Legnagyobb nyugtalanságot az okozott neki, hogy családja a válságos napon Velenczében rekedt. Azzal valószínűleg tisztában volt, hogy míg a háborúnak nincs vége, nem kerülhet ki onnan.

Magyarország felől pedig megindult a sürgönyök végére mehetetlen sora. Soha ennyi

üdvözlöt egy halomban nem láttam. A király legfelsőbb elismerését és háláját fejezte ki. Az összes miniszterek üdvözlő sürgönyt küldtek. A magyar lapok dicsőítő cikkeket írtak. Különösen érdekes volt egy lelkes hangú cikk, mely ebben a fogásban a magyar imperializmus jövőjének első jelentékeny jelét látta. A képes lapok tele voltak velencei képekkel. A magyar költők mind a velencei győzelmet énekelték mindenféle formában. A bécsi lapok még a magyarokat is tulszárnyalták a magasztalásban. Egyik lap engem az újabb kor legnagyobb hadvezérének nevezett, ki a monarchia régi fényét kölesönöztem vissza. A *Neue Freie Presse* a magyart a legvitézebb nemzetnek nevezte, melyet a föld hátán hord. «Ennek a nemzetnek fegyverei előtt minden hadseregnek remegnie kell.»

Lehettek is hálával, mert a mióta a magyar diktátorok vették kezükbe a háboru ügyét, minden ütközet győzelemmel járt. Igaz, hogy Salzburg és Linz ellenség kezében vannak még, de ezen hadállásaiból egy lépéssel sem mehetett előre, minden újabb kísérlet meggyúsult.

De az olasz hadsereg szerencséje is kezdett hanyatlani. Velence elfoglalása után harmad-

napra azt a hirt hozták a lapok, hogy a Sarajevo felé előnyomuló olasz sereg megütközött a magyar sereggel Konjica közelében. A harc hevesen folyt egy egész nap és egy egész éjjel. A magyar sereg egy lépést sem engedett hadállásából. Az éj folyamán horvát segélycsapatok érkeztek, melyek más oldalról intéztek támadást. Az olaszok veresége teljes volt. Valószínű, hogy az olasz nem tesz több kísérletet az előnyomulásra.

Fokozta a levertséget az is, hogy a magyar sereg kiverte a szerbeket Dolnja-Tuzlából és Zvornikból, aztán behatolt Szerbiába. A Szávamenti szerb helységeket egymásután megszállotta Belgrádig. A szerb sereg teljesen elvesztette reményét s attól tart, hogy a magyar sereg Szerbia egész Dunamenti partját meg fogja szállani.

Ugyazon nap érkezett Fiuméből is tudósítás. Az olaszok Triesztből St. Péter irányában nyomultak előre. Divacánál már ellenállásra találtak. Az ütközet rövid volt s az olaszok visszavonulásával végződött. Valószínűnek tartják, hogy kémeik meghozták a Cosinánál állomásozó sereg hírét, mire jobbnak látták kevesebb veszteséggel kereket oldani.

A hírek nagy elkedvetlenedést idéztek elő Olaszországban s mind jobban lohasztották a harci kedvet. Egész Olaszország izgalomban volt, de leginkább az a seb fájt, a mit Velence ütött rajta.

Csak épen Velenczében nem volt izgalom. Belenyugodott sorsába. Az élet visszatért régi kerékvágásába. Még tekintettel is volt a magyarokra. Egyik színházban magyar operát is adtak. Egyébként Velence épp oly mulatságos volt, mint valaha. A Márkus-téren épp úgy henyéltek az emberek, mint eddig, a galambokat épp úgy nyakig etették s a lagunák hintáló hajjain suhanó gondoláról épp oly varázsosnak találta mindenki a velencei estét, mint a mikor nem magyar lobogó lengett a büszkén égbe nyuló új Campanile tetején . . .

XXIV. FEJEZET.

Wright contra Zeppelin.

Alig mult el néhány nap, türelmem elapadt. Nem volt itt semmi teendőm s e miatt folyton fiam sorsán gondolkoztam. Szegény jó fiam! Vajjon mi történt vele? Él-e? Megtalálta-e anyja, hogy enyhítse fájdalmait gyöngéd szeretetével és ápolásával?

Szerencse, hogy volt alkalmam elhagyni Velenczét. Épen kapóra jött tehát a hadvezetőség rendelete. Tudták, hogy szakértő vagyok a léghajózásban, melynek problémájával sokat foglalkoztam s most, a mikor a léghajó-flotta fenyeget, jó volna, ha segítségükre sietnék. Hát hiszen igaz, hogy én magam kísérleteztem is, sőt Zeppelin rendszerét is jóformán ismerem. Koháry tehát visszahívott és mást bizott meg Velence ideiglenes kormányzásával mindaddig, mig a béke helyreáll.

Egy torpadónaszádon tettem meg az utat Fiuméba. Érkezésemet tudták. A kikötő lobogódiszben volt s a mikor a hajó bevonult a kikötőbe, ágyulövések üdvözöltek. Koháry maga várt a kikötőben s a fiumei polgárság zajos tüntetésben részesített. Csak most tudtam meg, hogy a fiumeiek valóságos mámorban usznak s legnagyobb dicsőségnek tartják Velenceze elfoglalását. Mégis hazafiasabb Fiume polgársága, mint a Trieszté.

Másnap Budapesten voltam. Hosszas volna elbeszélni, hogy mi minden történt a fővárosban létem alatt. A király kihallgatáson fogadott. Az országgyűlésre hurezoltak, hogy ott óvációt rendezzenek, a függetlenségi pártkör bankettet adott, a lapok sorban meginterjuvoltak, úgy, hogy alig tudtam egy nap alatt elutazni. Érsekujváron táviratot kézbesítettek, hogy Pozonyban szálljak le.

Abafi diktátor várt rám egy igénytelen emberrel, a ki a Wright-féle repülőgép részvénytársaság megbízottja volt. Ezért kellett ide jönnöm. Pozsonyban egész műhely volt felállítva; magas fakerítés vette körül, hogy senki se tudja, mi készül? El kellett magyaráznom Zeppelin hajóinak czellás szerkezetét, hogy ártalmatlanná

tétele könnyebben menjen. Magam sem ismerem egészen, de nagyjában tisztában voltam a Zeppelin-féle léghajók szerkezetével s azzal épen tisztában voltam, hogyan lehet mozgásukban megbénítani.

Szerencse, hogy azóta a léghajó-flottának nem volt semmi sikere. Két ízben próbát tett, hogy Bécs fölé vonuljon, de a nagy szél eltérítette utjáról s a kísérlet meghiúsult. Egy ízben pedig akkora vihar tört ki, hogy az egész léghajó-flottát északra sodorta. Nem lehetett azonban kételkedni, hogy tiszta időben teljes sikerrel fogja pusztító műveletét végrehajtani.

Három Wright-féle repülő gépet állítottunk fel s mindeniken három ember foglalhatott helyet. Nagy széles síkjaival, melyeknek átlövése nem sokat számított, egész biztosan emelkedett a magasba; az a körülmény, hogy villamos akkumulátor szolgáltatotta a hajtó erőt, biztosította a kitartást. A kísérletek a pozsonyi hegy mögött meglepően sikerültek. Mindenik ember tizenkétlövetű revolverekkel látta el magát, melyekben olyan golyók voltak, hogy a léghajóba löve felrobbanjanak és a gázt felrobbantsák. A gépek vezetője az én magyarázataimból kiszámította, hogy két-három gázczella felrobbantása meg-

béníthatja a Zeppelin-féle léghajót szabad mozgásában.

Mihelyt gépeinket kipróbáltuk, hajón Bécsbe vittük s a környék egyik magaslatán helyeztük el, teljesen védett helyen. Magunk is Bécsbe mentünk s ott vártuk a történendőket. A német hadsereg veszteségének hire kétszeresen sarkalta a német császárt, hogy a léghajó-flottával kijátszák azt a kártyát, mely a háboru sorsát az ő számukra kedvezően dönti el. Biztak is benne. A német lapok óva intették a monarchiát, ne bizza el magát, mert ugyis romlás a sorsa, ha Németország megmutatja erejét, mely léghajó-flottájában rejlik. Egy pár helység felbombázása fejükbe kergette a vért s biztosak voltak, hogy ennek a hatalomnak senki sem tud ellentállani.

A bécsi polgárság visszatért ugyan otthonába, mert a magyar fegyverek oltalma reménységet öntött szívébe és ez a veszedelem, a léghajó-flotta, mégis ott lebegett feje fölött, mint a Damokles kardja, mely minden perczen lesújthat.

Junius 23-án, egy szép, ragyogó, napfényes reggel egyszerre csak megjelentek a távolban Zeppelin aluminium szörnyetegei. St. Pölten

felől közeledtek méltóságos lassusággal, mind jobban-jobban nagyobbodva. Reggel 9 órakor Hütteldorf fölött lebegtek körülbelül ezer méter magasságban s a mint Penzing fölött elvonultak, néhány száz méterrel alább bocsátkoztak. A lakosság mindenütt az utcán volt, s rémülettel eltelve várta a régen fenyegető veszedelmet.

Egyszerre csak dél felől különös látvány vonta magára az emberek figyelmét. Valami ismeretlen dolog jelent meg a magasban s hatalmas lendüléssel mind magasabbra emelkedett. Nem olyan volt mint egy madár és mégis épen olyan tempóban emelkedett, mint mikor egy madár emelkedik fel a magasba.

Senki sem tudta, hogy mi az. De mi izgalommal néztük, mint valami érdekesítő színjátékot, minőben még sohasem volt részünk. A gép mind magasabbra ment, s mikor néhány száz méterrel magasabban járt, mint a léghajók: egyszerre vízszintes irányban föléjük lebegett. Semmit sem tudunk kivenni, csak egy villanás látszott, tompa bugás kíséretében s az egyik léghajó vége lehanyatlott, még két-három villanás ugyanazon hang kíséretében s az első léghajó elkezd hanyatlani lassan, míg Floridsdorf irányában lezuhan a földre.

A különös alkotmány a másik léghajó fölé száll. Ujra ismétlődik az előbbi jelenet, a léghajó hanyatlani kezd s a Praterquai közelében belezuhan a Dunába. A léghajósok nem értik a dolgot, de látják a pusztulást, irányt változtatnak és teljes gyorsasággal libegnek St. Pölten irányában. A különös kis gép pedig lassan ereszkedett alá, mind nagyobb-nagyobb lett. A Szent István templom tornyánál kissé megállapodott, egy ember kinyújtotta a karját és megveregette a keresztet. Aztán mind alább szállt, körben lebegve el a körútak fölött, míg végre szép csendesen leereszkedett a parlament előtti téren. Egy igénytelen ember szállott le, a gépek vezetője, mire az összezséződült nép harsogó éljenzésben tört ki.

A hír gyorsan terjedt el az egész országban. A németországi lapokon nagy lehangoltság mutatkozott. A német császár kétségbe volt esve s olyan nyilatkozatot tett, mely teljes mértékben igazolta, hogy a háboru egész sikerét erre a flottára alapította.

Akárhány lap akadt, mely Zeppelin találmányát ostoba gyermekjátéknak nevezte, melylyel becsapta az országot. Milyen igazságtalan dolog! Zeppelin neve tiszteletre érdemes az utókor

előtt s azok a hibásak, kik a békés idő hasznos közlekedési eszközének szánt találmányt az emberiség romlására akarták felhasználni. De ha a német lapok el is dobták a sulykot, a világsajtó másként vélekedett. Milyen szívesen védelmezte meg most a találmányt, mikor arról volt szó, hogy az emberiség egy nagy lidércnyomástól szabadult meg. S mikor Wright találmányát is magasztalták, a miért ettől a lidércnyomástól megszabadította a világot, elfelejtették, hogy az ő találmánya ép oly veszedelmessé lehet a hatalomért küzködő emberiség kezében.

A háboru mintha egyszerre holt pontra ért volna. Csend volt mindenütt. A mióta az olasz bevonult Bozenbe, Tirolban is minden csendes. Az olaszok nem is próbáltak tovább vonulni, mert Brixen körül már ott villogtak az erdélyi seregek előőrseinek szuronyai.

Vajjon mi készül? Béke vagy új háboru? Vajjon mit főznek a hatalomra éhes országok boszorkányüstjében? Mért van egyszerre olyan nagy nyugalom, olyan nyugtalanító csend? Nem, nem csend ez, a vihar előjele ez, mely újra ki fog törni, hogy elégtételt vegyen rajtunk. Talán a vérért és pénzáldozatért, a mibe a háboru került? Nem. A vért, a pénzt elfelejtik

az emberek. De nehezen viselik el, ha nevetségessé tesszük, vagy ha valami illuziótól fosztjuk meg őket. Olaszország bosszút szomjuzik épen azért, mert vér nélkül elvettünk tőle olyan valamit, a miért semmi véráldozat nem elég nagy s ezzel nevetségessé tettük a világ előtt; Németország pedig bosszút szomjuzik azért a szappanbuborékért, a mely ott pattant szét az ellenség gyűlölt fővárosa fölött. S ki tud egy szép, színes, ragyogó, ezer fényben játszó szappanbuborékot összefoldozni, ha egyszer szét-pattant?

XXV. FEJEZET.

Levél Cirkvenicából.

Következő napon levelet kaptam a feleségemtől. Velenczébe volt ezimezve s onnan küldték utánam.

Cirkvenica, június 20.

Édes Öregem!

Nem képzeled, milyen nagy ijedelmet okozott sürgönyöd, mikor még fel sem bontottuk. Azonnal tisztában voltam, hogy csak rossz hír lehet, mert neked nem szokásod a sürgönyözés.

Szegény Pista, még alig ápoltuk rövid ideig, már is el kellett őt hagynunk, mert Margitot csak nem hagyhattam egy idegen országban. Szerencse, hogy már túl van a veszélyen s így reményünk lehet, hogy ebben a háboruban több veszély nem éri, mert

annyira elgyöngült, hogy egy-két év alatt jöhet csak helyre.

Még aznap elindultunk, hogy szegény fiamat fölkeressem. Tízszer is elolvastam útközben sürgönyödet, mert ki akartam venni belőle: vajjon nem akartad-e elhallgatni kiméletből a legszomorubb valót? Egész útunk e fölötti töprengésben telt el. Még megnyugtattott az, hogy te magad sem tudtad biztosan Béla hollétét s így magad sem tudtál többet, mint a mennyit velem közöltél.

Boszna-Bródon felültettem Margitot vonatra és elküldtem nagynénjéhez Szabadkára. Minek legyen velem, fiatal létére miért álljon ki olyan izgalmakat? Így aztán egyedül folytattam útamat Fiume felé. Istenem, de hosszú is volt ez az út. Csak az tudja ezt megérteni, kinek gyereke volt s közel állott ahhoz, hogy elveszítse. Hát ha már nagy, meglett ember az, a kinek életéért aggódunk.

Fiumében egy szállodába mentem és ott kérdezőzködtem, hogy kihez fordulhatnék. A kormányzósági palotába küldtek. Egy irnok elővette a *Frangepán* czirkáló hajó elesettjeinek névsorát és keresgélgni kezdte a nevet. «Itt van a neve az elesettek közt» mondta.

Lábaim alatt inogni kezdett föld. «Nyugodjék meg nagysád, ez nem bizonyos, sőt valószínű, hogy él. Neve után egy csillag van és az a megjegyzés, hogy súlyos sebet kapott s aztán többet nem látták.»

— Mit érek én veled, ha többet nem látták! kiáltottam fel zokogva. Hiszen akkor bizonyos, hogy a tengerbe veszett, vagy meghalt.

A hivatalnok részvétellel nézett rám és tanácsolta, hogy üljek hajóra és menjek el Cirkvenicába, mert a S. Jakovnál sebesültek egy részét oda vitték, Hátha sikerül kérdezősködni útján valamit megtudnom.

Tíz óra tájban fel is ültem egy kis hajóra az Adamich-mólón. Az út elég sokáig tartott, mert hajónk meglehetősen lassu volt. A delet már elharangozták, mikor a hajó a cirkvenicai móló mellett kikötött. Siettem a kijárat felé, pedig igazán nem tudtam, mihez is kezdjek. Elmentem a nagy szállóhoz és ott kérdezősködtem. Semmit sem tudtak. A községi hatósághoz utasítottak. Ott volt tudomásuk róla, hogy egy jómodu horvát paraszt házában egy magyar fiut ápolnak.

Szívem hevesen dobogott. Elkezdtem kérdezetni: hogy néz ki, milyen idős, szöke

vagy barna? Szerettem volna gyorsan valamit megtudni, de semmit sem tudtak. Egy lézengő embert szólítottak oda az útról s megmagyarázták, hova vezessen. Nem tudtam beszélni vele, mert csak horvátul értett, én pedig horvátul semmit sem tudok.

Felvezetett a hegyoldalra s egy csinos ház elé vezetett, egyszerű, de tiszta fatornáccsal. Beléptem a házba és kérdezősködtem, valami keveset értettek olaszul, de beszélni mégsem tudtak. Annyit megértettek, hogy egy sebészt keresek. Egy idős asszony kinyitotta a tenger felé néző szoba ajtaját és egy ágyra mutatott. Felsikoltottam örömben és oda futottam. A fiam volt.

Elhalmoztam csókjaimmal s nem tudtam, mit kérdezzek előbb. Bélának pedig megeredtek a könnyei és nem tudott szólni. Gyenge lehetett és láza volt, mert halántéka forró volt. A jobbkeze pedig hiányzott. «Oh, szegény fiam, fiam, hát így kell viszontlássalak! De hála Istennek, hogy így is viszontláthatlak.»

A fiam halk hangon a szoba másik felére mutatott. Egy fiatal, egészséges arcú lány állott ott, még csaknem kurta ruhában. «Ha ő nem lett volna, most nem látna viszont.»

Hozzámentem, két kezem közé fogtam fejét s megcsókoltam. Kérdezősködni kezdtem tőle, de nem tudott felelni. Bejött az anya is s olyan nagyon megörült, mikor megtudta, hogy én vagyok a sebesült édes anyja.

Fiam azután elbeszélte, hogyan sebesült meg.

Trieszt szorongattatása miatt az összes hajók kivonultak Fiume környékéről, csak három hajó védte a városhoz vezető csatornákat. Az olasz megpróbálta a Maltempo-csatornán át eljutni Fiuméba és két hajóval be is nyomult oda. A mi *Frangepán*-unk, melyen én is voltam, S. Jakov előtt czirkált. Az olaszok ágyulóvésekkel igyekeztek minket lehetetlenné tenni. Minden erőnkől küzdötünk, de nem sikerült a hajót megmentenünk. Az én karomat egy ágyugolyó vitte el. Bármily borzasztó volt is fájdalmam, nem adtam meg magamat. A mi hajónkat magukhoz csáklázták, a legénységet lekötözték. Mikor meglátták sebesült jobbkaromat, az egyik részeg olasz matróz belökött a tengerbe, ezzel az indokolással: «Nem használható semmire.»

A hajók ekkor Fiume felé vonultak, de nemsokára vissza is tértek, mert a csatornát

időközben új hajóval erősítették meg. Én pedig kétségbeesett küzdelmet folytattam a nyugtalan hullámokkal, fél kézzel úszva, hogy el ne merüljek. Szerencsére egy elszabadult czőlöpdarabot dobott felém a víz. Ezt vérző jobb karom meglévő részével szoritottam s a másukkal úsztam. Micsoda perczek voltak ezek, Isten a megmondhatója!

A nagy vérzés elgyöngített s már belenyugodtam, hogy nincs menekvés. Ekkor már Cirkvenicától nem voltam messze, de éreztem, hogy nincs erőm föntartani magamat. Épen a tengerparton sétált ez a kis lány anyjával és meglátta, hogy egy ember küzd a hullámokkal. Nem sokat gondolkozott, letette felső ruháit, beleúszott a tengerbe és megragadott. A tenger nyugtalan lévén, majdnem belefúladtunk mindaketten. Végre mégis sikerült partra jutnunk.

Azóta itt ápolnak. Karomat amputálni kellett, s nyomorék vagyok, de nem vagyok szerencsétlen, mert olyan szivet nyertem meg, a minőt sohasem találtam volna, ha ez a csapás nem ér. Édes jó anyám, ez a kis lány a feleségem lesz, mi soha el nem válunk.

Mikor fiam befejezte elbeszélését, odamen-

tem a kis lányhoz és szívemhez öleltem. Oh, milyen boldog volt, hogy örömmel fogadtam őt! Pedig hogy is ne fogadtam volna őt örömmel!

Alig telt el két nap, azt a hírt vettük, hogy Velenceze magyar kézbe került és hogy ezt a hihetetlen csodát te hajtottad végre! Olyan boldogok voltunk mindannyian. Én, hogy a te feleséged vagyok! A leány, hogy ilyen nagy ember fiát mentette meg! Az anyó, hogy ilyen ember fiát ápolhatja házában! És főképp a fiad! Mikor megtudta a hírt, magánkívül volt örömében, föluggott ágyából s így kiáltott: «Apám, te elégtételt vettél a fiadért!»

Most nem irhatok többet. Az ég vezérelje lépteidet s vezessen vissza hozzánk szerencsével. Fiaddal s leendő menyeddel együtt csókol szerető hitvesed

Vilma.

Egy könycsepp gördült végig arczomon, egy meleg, égő könycsepp. Szegény fiam! Nyomórékan is tudtál örülni az én győzelmemnek!

XXVI. FEJEZET.

A Balkán diktátora működik.

Fiume felé robog velem a vonat. Julius elseje van. Vad eső csapkodja a kupé ablakait. Bömbölő szélvihar vágat le a Karszt szakadékein, nekifeszíti erejét a vonatnak, keresztül-száguld rajta, megrecsegteti a pályát védő deszkakerítéseket, aztán tovairamlík. Zuhog utána az eső, mintha öntenék. Vágtat a víz lefelé a hegyeken tajtékzó patakokban, rombolva, pusztítva mindenütt, a hol keresztül vonul.

Mi ez? Ki látott ilyen időt itt, juliusban? Talán a végítélet jött el, hogy lerombolja azt is, a mit a háboru még meghagyott? A háboru! Ez a gondolat eltereli figyelmemet. A háboru épen most fordult javunkra. Néhány nap óta semmi mozgalom nincs. Talán egyetlen puskalövés nem hangzott egy hét óta. Mintha minden csöndes volna, mintha békén aludná álmát a vén Európa

és semmi sincs, a mi felrázza szendergéséből. Pedig, hogy tombolt a háboru réme körülötünk csak egy-két héttel ezelőtt is.

Ujabb szélroham rázza meg a vonatot, az eső csapkodja az ablaktáblákat s ez újra eltérít gondolataimtól. Kinézek. Besötétült már. A hegyek, erdők imbolygó árnyakként suhanak el. A vihar nem szűnik. Egy-egy villám világítja meg a vidéket. Hosszan dörög utána, hangja lassanként belevész a kerekek dübörgő zakatolásába. A vonat füttyent.

— Plase!

Közeledünk hát. Most már folyton az ablaknál ülök. Az öböl kitárul s én belebámulok a homályba, mintha látni akarnám, vajjon mi új történt, mióta kevéssel ezelőtt velencei győzelmünk után hazautaztam. De homályban van minden. Lejjebb, lejjebb fut vonatunk a Karszt meredekjén, közeledünk a városhoz, de csak homályba burkolt világok jelzik, hogy lenn a magyar kikötővárosban élet van még.

Zuhogó esőben érkezünk meg. Egy vendéglőbe hajtatok s nyomban le is akarok feküdni. Oh, milyen jól fog esni most a pihenés, mikor mindenfelé derül a mi egünk s a háboru úgyszólva befejezést nyert! Egy karosszékben el-

gondolkozva ülök s pihentetem fáradt testemet. De jó volna így aludni s föl nem ébredni holnap reggelig! Vajjon mégis ne látogassam meg Koháryt? Érdekelni fogja őt, ha magam beszélem el a bécsi eseményeket. De lehetséges-e, hogy őt föl ne keressem?

Kocsit hozattam és a kormányzósági palotához hajtottam. Szokatlan élénkség uralkodott. Jöttek-mentek az emberek. Sok idegennel találkoztam a lépcsőkön, a kiket nem ismertem. Valami fontos esemény történhetett itt. Készül valami.

Bevezettettem magamat hozzá. Aggodalmasan összevont szemöldökkel ült ott és valami sürgönyöket írt. Asztala előtt állottam már, mikor fölpillantott. Meg volt lepetve, de örülni látszott jöttömön.

— Hozott Isten! Jókor érkezel. Neked mindig vannak jó eszméid! Most mutasd meg, hogy van-e valami mentő gondolatod!

Csodálkozva néztem rá.

— Történt valami? Semmit sem tudok.

— Igen, hiszen ezt senki sem tudja még. De nekem eszembe sem jutott. Te pedig csak most érkeztél ide. Hát győztetek a Zeppelin-flottán! De itt baj van. Cattarót elfoglalták.

— Hogyan, az olaszok?

— Nem, Montenegro!

Egy sürgönyt adott kezembe, hogy olvas-
sam el.

«*Spalato*, július 1. Egy ideérkezett magyar-horvát gőzös délben menekülteket hozott Cattaroból. A menekültek beszélnek, hogy június 29-én este teljes békében és nyugalomban tért pihenni a város lakossága s éjfél felé vad ordítózás zavarta fel álmából. Montenegro hadserege az éj folyamán teljes erővel támadta meg a várost. Az őrség készületlen volt s nem is volt elegendő a védelemre. Pár órai vérontás után a várost elfoglalták. A lakosság egy része a kikötőben levő bárkákon és kereskedelmi hajókon menekült. Egy épen ott időző magyar-horvát gőzös nyomban fölvette a menekülőket s elindult. A menekülők egy része Spalatóban leszállott.»

Tétován állottam ott s nem tudtam, mit is feleljek reá. Tudtam, hogy Cattaroban kevés őrség maradt, mert Hercegovinában minden szál katonára szükségünk volt. De ki hitte volna, hogy Montenegro még egy kísérletet tesz Cattaronál.

Nem sokáig gondolkoztam rajta, mert Koháry beszélni kezdett.

— Nem érted, úgy-e? De meg fogod érteni. Azóta egész sereg tudósítás érkezett. A magyar-horvát hajó is bejött s több szemtanu is jelentkezett nálam. A montenegrói fejedelem lázadást szított Albániában és sikerült ott néhány ezerre menő csőcseléket összetoborzani azzal a föltétellel, hogy Albániából független királyságot alakítanak.

— De hát a porta elnézte ezt s nem mozgósította üszkübi hadtestét? — kérdeztem.

— Az üszkübi hadtestet Anatoliába vitték, a hol lázadás ütött ki s így alig maradt hátra ott katonaság.

— S mi újabb részlet van Cattaro elfoglalásáról?

— Épen azt akarom elmondani. Az albánok egyesültek a montenegrói sereggel s a fejedelem vezérletével rontottak Cattarora. A dolog oly jól sikerült, hogy a fejedelem már teljes biztonságban érzi ott magát. Kiáltványt bocsátott ki a néphez, melyben Cattaro fejedelmének nevezi magát és felszólítja a Boche di Cattaro körüli helységeket, hogy egy hét leforgása alatt hódoljanak meg neki és minden erődöt adjanak át.

— Ejha! — kiáltottam fel.

— A magam részéről már határoztam — szólt Koháry — és meg is tettem minden intézkedést. Tervem az, hogy élet vagy halál, Montenegróba be kell hatolnunk. Oly szegényfolt ez, melyet csak teljes diadallal moshatunk le. A budapesti hadvezetőségtől tizenöt tiszta magyar ezredet kértem. Az összes Adria és Ungaro-Kroata hajóknak megrendeltem, hogy csapatszállításra készen álljanak. A *Hunyadi* csatahajót Velenczéből visszahívtam, ott elég a másik három. Pólából két pánczélost kértem, két czirkálót pedig Fiume elől viszek el. A csapatokat holnapra várom s indulunk Montenegro ellen.

— Veled megyek! — kiáltottam, égve a tettvágytól, hogy valami nagyszerű dolgot miveljünk a Balkánon, a mit az unokák is emleghessenek.

— Ezt vártam tőled! — felelte s öröm ragyogott szemeiben.

Egész éjjel a tervet készítettük s készültünk a másnapi indulásra. A vonatok egyre-másra ontották a katonákat, minden kirendelt ezred megérkezett. Ragyogó szép idő volt. A hajók ott sorakoztak a mólók körül, hogy befogadják

valamennyit. A katonaságot előbb szép sorjában állították fel, mindenik saját ezredének zászlója alatt sorakozott és vonult fel az Adamich-móló előtti téren. A katonazenekar belekezdett a Himnuszba, mire az egész sereg harsogva énekelte: «Isten áldd meg a magyart.» Túlharsogta ez a trombitákat, a kikötő zaját s mintha egy torokból szállott volna fel az ének a magyarok istenéhez.

Ekkor megjelent Koháry tábornoki egyenruhában s az emelvényre állott, hogy mindenki láthassa őt. Harsány hangon, melyet a távollevők is hallottak, néhány buzdító szót intézett a katonasághoz:

— Magyarok, testvéreim! Mikor még bölcsőben ringattak benneteket, már akkor hallottatok egy nótát, mely azóta végig kísért titeket az ifjúságon. Emlékeztek-e reá?

Kossuth Lajos azt izente,
Elfogyott a regimentje,
Ha még egyszer azt izeni,
Mindnyájunknak el kell menni!

Kossuth apánk régen eltűnt közülünk s a temető csendjében alussza örök álmát, de még a sírból is mindig izen, valahányszor a

haza becsülete veszélyben van. Most is izent, hogy mentsétek meg azt, a mi legdrágább kincsünk, mely nélkül sehonnai, bitang emberek volnánk: a haza becsületét.

Alig néhány hete, hogy a magyar anyák, magyar asszonyok elsiratták gyermekeiket, férjeiket, kik ott estek el Hercegovina szívében, csak azért, mert egy maroknyi ország és fejedelme nem fér meg helyében. Most újra támadott s új keserőséget, bánatot hozott annyi magyar családnak. De nem hagyjuk ezt mi megtorlatlanul. A ki a háborút kezdte, a ki a gyászt, keserőséget felidézte, annak lakolni kell. Bátorság! A mi ügyünk győzni fog! Ugy menjünk most, mint a kiknek Isten kezébe adta a hatalmat s az ő boszuló mennyköveit, hogy igazságot szolgáltatassanak! És ennek meg kell lennie! Élve nem jövünk onnan vissza, csak ha győzelmet arattunk!

Szeme szikrázott a lelkesedéstől s mintha a múlt idők büszke magyar nemzetének minden önérzete kiült volna arczára, folytatta:

— Eltűrjük-e, hogy kecskepásztorok ivadékból álló néhány ezernyi nép szemünkbe

köpjön, megrugdajlon s folytassa tovább is paczkázásait? Elnézzük-e, hogy csőcselék hadakat reánk uszítva meggyalázzák a magyar vitézség hírét? Nem! Mi meg fogjuk mutatni, hogy a magyar még mindig a régi s jaj annak, ki kezét emel reá! S kétszere-sen jaj annak, ki hírét meg akarja gyalázn!

A fájdalom könyeit láttam szemetekben csillogni, mikor ide sorakoztatok, mert szü-leitekre, testvéreitekre, gyermekeitekre gondoltatok, kik zokogva bucsuztak el tőletek s talán akárhánynak ideje sem volt arra, hogy búcsut mondjon. Vérzik a szívetek ezért, mint az enyém is vérzik értetek s azokért, kik titeket szeretnek. És mégis azt mondom: el az érzékenységgel! Villanjon szemetekben a bátorság tüze, aczél legyen karotok s vigyük a bosszuló egek ostorát azokra, kik fel-dulták hazánk békéjét, annyi testvérünk sir-ját megásták s gyászt, siralmat vittek annyi boldog, megelégedett magyar család szívébe. Ne féljete, velünk van az igazság s velünk van a magyarok Istene!

Most pedig vegyétek ajkatokra a szent nótát, mely szabadságharczunk imádsága volt, hadd hallja a dalt a magyar tenger és vissz-

hangozzák a magyar tengerpart bércei:
Kossuth Lajos azt izente!

Ezer meg ezer torokból tört fel a nóta és visszhangozták a hegyek. Megkezdődött a katonák beszállítása. Eltartott egész nap, este hat óra tájban már útnak indult a népes hajóraj a hadihajókkal együtt Montenegro tengerpartja felé.

Jól kifőzött terv volt, a mit Koháry közölt velem. Első intézkedése volt, hogy a hajók ne a dalmát part mentén haladjanak. Kimentünk tehát a nyílt tengerre, olyan távolba, hogy a dalmát partról szemügyre ne vehessenek. Szükséges volt ez az óvintézkedés, mert Ragusa olasz kézben volt s eddig az egész Cattaroi öböl is ellenséges kézben lehet. Másnap délben már Cattaro vonalában voltunk a nyílt tengeren s Koháry két pánczélos hajót az öböl bejárata elé küldött, hogy a montenegrói fejedelem el legyen ezzel foglalva s azt higgye, hogy mi a várost az öböl bejáratán át vissza akarjuk foglalni. A két hadihajónak az öböl bejárata körül kell czirkálni, mi pedig tovább hajóztunk a montenegrói vizek felé.

Két felé osztottuk a sereget. Az egyik részt leküldtük a Bojana-folyó torkolatához, hogy ott a folyó mentén hatoljon Scutari városáig s vágja

el Montenegro elől azt az utat, mely a tavon át vezet az ország belsejébe. Ezt a részt Kovács tábornok vezette, ki jól ismerte a Balkán ezen részét és Scutariban több ideig is tartózkodott. A sereg másik részének Antivarinál kellett partra szállani és előnyomulni Cetinje felé. Ezt a részét a diktátor maga vezényelte az én segítségemmel.

Nyílt tengeren töltöttük az éjszakát s mikor már pitymallani kezdett, közeledtünk a part felé Antivari irányában. A kikötő nemrég épített mólói messziről feltűnedeztek, a mint arra felé tartottunk. Meg volt virradva, mikor közelbe értünk. A kikötőben csak három hajó volt. Az egyik a montenegrói fejedelem hajója, a másik egy olasz kereskedelmi hajó volt s a harmadik egy régi fajtájú hadihajó, a mit a fejedelem régebben kapott ajándékba. A kikötőben meglehetősen csendesség uralkodott. Csak az olasz hajón lehetett látni valami mozgást. Úgy látszik, az áruk kirakásához akartak fogni. Nehány teherhordó jött a hosszabb molóra, mely mellett az olasz hajó állt. Később a parton egy vonatot állítottak épen össze, melynek Virpazárba kellett indulnia. A fűtőházból két befűtött mozdony jött ki pőfékelve. Kezdett lassankint megélnkülni a kikötő.

Mikor közelebb jöttünk, a hadihajón észrevették, hogy ellenséges magyar hajó tart a kikötő felé. Rövid idő múlva egy-két ágyulövést tettek felénk, jelentve, hogy nem szabad a kikötőbe bemennünk. Koháry erre a *Hunyadi* összes ágyuiból tüzet vezényeltetett az öreg hadihajóra. A kikötőben nagy fejtelenség támadt. Futkosás, szaladgálás, tanakodás. Mi gyors tempóban közeledtünk és tüzeltünk. Az öreg hadihajó megsérült és süllyedni kezdett, legénysége partra menekült. Az összes lakóházak ablakai kinyitak. A «Hotel Marina» vendégei kijöttek a szálló elé.

Mi habozás nélkül bevonultunk hadihajóinkal a kikötőbe. Abbahagytuk az ágyuzást és felszólítottuk a parancsnokot, hogy adja át a kikötőt. Az ellenállás hiábavalónak látszott. Koháry teljes sértetlenséget biztosított mindenkinek, ha teljesítik követeléseit. Első követelése volt, hogy a táviróhivatalt és a szikratávíróállomást átadják. A második, hogy az összes mozdonyokat befűtsék és készenléthe helyezték, mert a katonákat Virpazár felé kell szállítani.

Lehetett-e ellenállani? Nem. A *Hunyadi* és más két hadihajó ágyuinak toroka rámeredt a kikötőre s mindent elpusztítással fenyegetett.

Nem volt más választás, mint teljesíteni a követelést és türelemmel várni a történendőket.

Gyorsan ment minden, mint a parancsolat. Az összes személyszállító hajók sorban bevonultak a mólók elé és ontották a sok katonaságot. Egymásután mintegy varázsütésre népesült meg a kikötő az Adria és Ungaro-Kroata hajóival. Soha ilyen nagy forgalom nem uralkodott a nagyreményű új kikötőben. A boltok kinyíltak s a katonák elkezdtek vásárolni, ki ételt, ki italt. A mozdonyok egymásután jöttek ki a fűtőházból s a vasúti kocsik egészen a kikötő mólójáig kezdtek sorakozni.

Nem tagadom, rendkívül izgalmas órákat élünk át. Vajjon sikerül-e a terv? Mert azt akaruk, hogy behatoljunk Montenegróba, még mielőtt ellenünk készülődhetnének. El kell foglalnunk Cetinjét, mielőtt a fejedelem megsejtené, hogy mi történik. Aztán, ha már elvégeztük dolgunkat az ország belsejében, felülről be kell hatolnunk Cattaroba, hogy a fejedelmet ne engedjük ki a csapdából, melyet maga állított fel. Milyen nagyszerű dolog lesz, ha fogságba ejtjük őt abban a városban, melyet most foglalt el! De vajjon nem késünk-e el?

Lassan pőfékeltek a mozdonyok a Sutorman-

hágó magaslatain Montenegro belsejébe. Csak negyvenkét kilométer ez az út s mégis mennyi gyötrelmes várakozással telt el. A mozdonyok nagy terhet vittek s csigamódra vontatták fel a vonatot a kanyargókon a magaslatra. Egészen fellélegzettünk, mikor már a Sutorman hegység hosszú alagútjához értünk. Nehány perc a vak-sötétben, azután kijutott vonatunk a szabadba s a magashól elénkbe tárult a Scutari-tó nagy-szerű panorámája. Gyorsan haladtunk lefelé a szerpentinákon, mialatt új és új szépségek tárultak bámuló szemünk elé. Az idő már rö-pült s mi egyszerre csak ott találtuk magunkat a Scutari-tó partján, a kis Virpazár állomáson, hol két gőzhajó is füstölt a hajóállomáson.

Tágrameredt szemekkel bámultak a vasúti állomás hivatalnokai, mikor a vonat ontani kezdte a magyar bakákat. Mi történik? Talán valami rossz álmot látnak? Nem volt idejük sokat gondolkozni rajta. Hamar fölébresztettük őket ká-p-rázatukból s nyomban elfoglaltuk a hajókat. Cselekedni kellett. Egy csapatot hajóra tettünk, hogy Podgoricába menjen és szállja meg. A másakra mi ültünk fel, hogy Rijekába vigyen ezredünk legjavával. A többit útnak indítottuk, hogy szárazon hatoljon a főváros felé.

Épen szürkület volt, mikor a Cetinjébe értünk. Itt már előre értesültek a dologról. Cetinje őrsége ellenállott. Heves golyózapor fogadta a közeledő csapatokat, mikor feltűnt a város felé vezető úton. Mi csak hatoltunk előre. Minden ettől függött. Sokan buktak le holtan, mások meg sebesülten. De a harc soká nem tarthatott. Az egész sereg Cattaróba volt koncentrálni, senki sem álmodta, hogy itt lesz valami. Még egy elkeseredett utcai harcot kellett kiállni s aztán Cetinje meg volt fékezve. A fejedelem családja is mind Cattaróban volt, hogy élvezze a győzelmet, mely Montenegro hatalmát van hivatva biztosítani. Szegény győzelem! Ha tudnátok, mi történik otthon, míg ti lidérczfény után szaladgáltok!

Az előnyomulás gyorsan történt. Ezentul is találtunk ugyan még ellenállásra, de mi volt az a néhány katona, a mely előőrsként a helységeken fel volt állítva. Pihenőt nem mertünk tartani, nehogy elkéssünk; tovább haladtunk, hogy pitymallatkor, mikor legédesebben szenderedik a győzelmes fejedelmi család, akkor zavarjuk fel boldog álmukból.

Minek részletezzem az útát. Éjjel Nyegusig mentünk, hogy az ottani előőrsekkel végezhes-

sünk s fölmenve a magaslatok aljáig, tanyát vertünk. Mikor az ég először kezdett derengeni kelet felől, fölmentünk a magaslatra, honnan már át lehet pillantani dalmát földre. Mélyen alattunk feküdt a cattarói öböl. Vize nem látszott, mert köd borított mindent. Csak fönn volt tiszta a levegő, messze el lehetett látni, a legtávolibb pontokig. Lassan haladtunk lefelé, az ágyu ütegeket előre bocsátottuk, hogy alkalmas perczen hasznát vehessük. Alig tehattünk néhány száz méternyi utat lefelé, lenn a mélyben megkondították a harangot a fejedelem örei. Egy negyedóra mulva talpon volt a város, pedig épen azelőtt este örömmünnepet ültek s a fejedelem az egész katonaságot megvendégelte, úgy, hogy sokan holtrészegen döltek álomra.

Eldördült az első puska lövés s a mi ezután következett, azt lehetetlen leírni. Valaha a keresztények viaskodtak a vadállatokkal! Ilyen volt ez a küzdelem, a mibe a magyar sereget belevezettük. Mint a farkascorda, úgy rohantak fel a hegyoldalra a czernagoreczok, hogy megakadályozzák előnyomulásunkat. Ágyutüzet adtunk nekik, mindhiába. Nekünk rohantak késsel, bárdal, fejszével s patakként folyt a magyar vér a kospasz sziklákon. Irtózatos dulakodás támadt, mely a

skalpoló indiánusokat juttatta eszembe. Vér-fagyasztó orditás, jajkiáltás, halálhörgés töltötte be a levegőt. Fékevesztett részeg albánok, kik mámorukat ki sem aludták, rettentő mézszárlást vittek véghez. Szivem összefacsarodott a látványra, de büszkeséggel is töltött el, mikor láttam, hogy az erdélyi, különösen a székely bakák milyen haláltmegvető bátorsággal küzdenek. Egy öles székely, kinek egy montenegrói fejszével lecsapta jobb karját, balkézbe ragadta a fejszét, megforgatta feje fölött és fölkiáltott:

— Utánam, székelyek!

Egy czeplédi magyar fiu, kit mellbe szúrtak, összeesett s tüdejének utolsó erejével elkezdte hörögve énekelni: «Kossuth Lajos azt üzente...»

Ezzel összeesett. A katonák, kik ezt hallották, felkapták a hangot és tovább énekelték. Mámorként ragadt egyikről a másikra, harsogott az ének, hogy visszazengtek belé az öböl sziklái s a dal új erőt öntött a katonákba. Mint a lava, úgy nőtt a lelkesedés, mind lejjebb hatoltunk, útunkat halottak borították, de mind több-több volt az idegen halott. Mire a város főterén a torony órája tizenkettőt mutatott, Caltaro a mienk volt. De a mienk volt a teljes győzelem

is. A montenegrói sereg hova lett? Csak egy töredéke volt még s arra is a fogság nézett. S az albánok? Elestek, egy része megfutamodott s most alig van belőlük egy csapat mutatóba.

És a fejedelem? Most vezetik elé a magyar katonák. Menekülni akart családjával, de a Porta Marina táján elfogták. Koháry diktátor épen beszédet tart a katonákhoz az óratorony előtt, mikor a fejedelmet odavezetik. Koháry így szól hozzá.

— Fejedelem! Montenegro a mai napon megszűnt. Önnek tehát nincsen hazája. Addig is, míg a magyar király önnek tartózkodási helyet jelöl ki, diktátori hatalmammal élve fogva tartom. Délután egy hadihajó fogja önt és családját fölvenni!

Ez meg is történt s ezzel mi is megpihenhettünk a győzelem után. Másnap korán reggel talpon voltunk és a sereg zömével visszatértünk Cetinjébe. Koháry teljhatalmu kormányzót nevezett ki s a lakossággal közölte a történeteket. Kétségbeesés uralkodott mindenütt, mikor megtudták, hogy az ország önállósága megszűnt és a fejedelem nem tér többé vissza.

Mikor Montenegroban helyreállott a rend, Koháry sifferes táviratot küldött a portához,

hogy hajlandó-e a határokat fegyveres erővel megvédeni a szerbek, montenegróiak és albánok betörései ellen. A porta biztosította a kormányzót semlegességéről. E kitérő felelet oka az olasz kormány nyomásában rejlik, mely Konstantinápoly bombázását helyezte kilátásba, ha a török hadsereg bármiben segítségére lesz az osztrák-magyar seregeknek. A kormányzó elégtelennek találván a porta nyilatkozatát, újabb felszólítást küldött, hogy Törökország mozgósítson egy hadtestet a monarchia határára. A porta Olaszországtól való félelmében újból csak semlegességről biztosította a kormányzót.

További habozásnak helye nem volt. A kormányzó értesítette a portát, hogy vonakodása folytán kénytelen bevonulni a novibazári szandzsákba és megszállani Albániát, hogy minden további zavarnak elejét vegye. A porta ez értesítésre mit sem válaszolt. Koháry 24 óráig várta a választ s mikor az nem érkezett meg, a seregeket utnak indította Scutari felé. A város ellenállás nélkül megadta magát, sőt még örülni látszott, mert így békésebb időt remélt a magyar fenhatóság alatt. Ez jó jel volt, most tehát csak az ország belsejébe kellett behatolnunk, hogy Albániát megfékezzük és el-

vegyük kedvét a további betörésektől. Jól megfontolt terv szerint haladtunk előre. Én néhány ezreddel a Drin folyó mentén az Ochrida és Preszba tavak felé, a többi ezreddel Koháry nyomult Üszküb irányában. Ez a menetelés napokig tartott.

Az én útam elég sok dolgot adott. Kisebb-nagyobb bandákat vertünk szét. Ochridánál szervezett fölkelő csapat volt, igazi csőcselék, melyet hosszú küzdelem után megsemmisítettünk s a vezetőket elfogtuk. Kisült, hogy részben olasz, részben montenegrói alattvalók a fővezérek. Tovább hatoltunk a sereggel egész Monasztirig, mely előtt egy másik szervezett bandát vertünk szét, bevonultunk a városba s ott megállapodtunk.

Mig én dél felé hatoltam, Koháry kelet felé ment és Prizren mellett verte meg a fölkelőknek több ezer főre menő csapatát. Innen már akadálytalanul nyomult előre és Üszkübig meg sem állott. A városban teljes nyugtalanság uralkodott, mert mióta a török katonaságot Kis-Ázsiába vitték, a bandák többször betörték. A lakosság hálásan fogadta, hogy Koháry egy ezredet a város biztonságának megőrzésére hagyott hátra.

Üszkűbben egész sereg kiáltványt mutattak fel Kohárynak, melyek mind a szerb királytól származnak, ki a lakosságot felszólítja a szerbekhez való csatlakozásra. Ugyanekkor híre ment, hogy a szerbek betörték a török kormány által elhanyagolt novi-bazári szandzsákba s ott igyekeznek a lakosságot csatlakozásra megnyerni. Koháry haladéktalanul elfoglalta az Üszkűb-Mitrovica közötti vasutvonalat és oly gyorsan, a mint lehetett, a szandzsákban temett három magyar ezreddel. Elég volt egy ütközet, a rongyos szerb seregek megfutottak s a novibazári szandzsák lakossága mint megváltót fogadta a magyar sereget, mely visszaállítja azt a nyugalmas állapotot, mikor a mi katonaságunk biztosította a városok békés fejlődését.

— Istenem, hát ez is Európa! kiáltott fel Koháry, mikor e fárasztó hadjáratok után ismét együtt voltunk a *Hunyadi* pánczélos hajó fedélzetén s a hadjárat részleteit elbeszéltük.

Annai idő után nyugodtan hajthattuk fejünket álomra a himbáló hajó fedélzetén, mely gyorsan szelte a kék Adria vizét s álmunkat nem zavarta az sem, hogy a hajó egy távolabbi kajütjében egy fejedelem hánykódik ágyán,

ki nem tudott megférfni otthonában, felzavarta Európa nyugalját, mindent elvesztett a háboruban s most magunkkal visszük a szomorú fogságba.

Másnap nyugodtan szüresöltük délutáni teáinkat a hajó fedélzetén, mikor föltünedeztek a Quarnero jól ismert szigetei. Bealkonyult, mire a fiumei öbölbe értünk. Csodálkozással láttuk, hogy fényárban úszik a város s nagyszerű röppentyük szállnak fel a levegőbe. Miféle tüzijáték ez? Mi történik? A város ki van világítva s mikor a hajó befut a kikötőbe, egetverő éljenzés fogad.

Minket ünnepelnek. Fiume örömmámorban úszik, mert az új térfoglalás a Balkánon az ő növekvő gazdagságának előjele. Magyarország sajtója ünnepelte a győzelmet, az európai sajtó egy része azonban olyan képet vágott hozzá, mintha vaczkorba harapott volna. Akadt mégis néhány független világlap, mely őszintén szerencsét kívánt a győzelemhez, mely hivatva van békésebb életet teremteni Európa gyanus viharfészkeiben, a Balkánon.

XXVII. FEJEZET.

Háboru és béke.

Bámulsz vén Európa?

Ez a nemzet, melyről azt hitted, hogy csak paprikával él, most ugyancsak civilizált lett és most borsot tör elbizakodott nagy és kis nemzetek orra alá.

Ugy-e különös?

Ez a nép, mely eddig villogó fokosáról és lobogó gatyájáról volt nevezetes, most ugyancsak diadalmasan villogtatja félelmes fegyvereit és lobogtatja győzelmes háromszínű lobogóját.

Ugy-e ez is különös?

Ez a néptörzs, mely oly műveletlen volt, hogy eddig nyereg alatt puhította a húst a kultura nagy gyalázatára, most a balkáni népeket kezdi puhítani, hogy végre kulturnépek legyenek.

Ugy-e, ez még különösebb?

Mit szólsz ehhez vén Európa?

Mit szóltok ehhez Olaszország és Németország, kik ránkrohantatok, hogy egyet kanyarintsatok belőlünk azért, mert megakartunk tartani egy balkáni országot, melyben kulturát és békét csináltunk?

Mit akartok még? Több vér kell nektek? Folytassuk tovább is a háborút? Mi legyen inkább: háboru vagy béke?

De Európa hallgat. Még jobban hallgat Olaszország. És legjobban hallgat Németország.

Rossz jel ez a hallgatás. A bosszuálló ember szokott hallgatni, de jaj, ha aztán beszélni kezd. Olaszország és Németország is haragudott és hallgatott. A sértett önérzet dolgozott benne. Egy ilyen barbár nép, mint a magyar, tanít minket becsületre! No várj!

És mi vártunk türelmesen. De nem sokáig kellett várunk.

A nagy események után beállott csönd csak újabb támadás előjele volt. Rövid idő alatt kezdődött a színvallás.

Innsbruckból távirat érkezett, mely elég megbízható forrásból arról értesült, hogy a német és olasz közös akcióra készül, melynek célja volt Tirolt teljesen elszakítani Ausztriától.

A hirt eleinte kételkedéssel fogadták, s a bécsi lapok most már biztonságuk érzetében pengetni kezdték, hogy a hadsereg tegyen lépéseket Salzburg és Linz visszafoglalására. Abafi gróf tudta, miért nem lehet erre kísérletet tenni. A német hadsereg csak erre várt, hogy aztán az Elba völgyén behatoljon Csehországba vagy pedig Sziléziába. A támadó fellépés tehát még jobban veszélyeztette volna a monarchiát.

Ezen nem is lehetett sokat gondolkozni, mert az innsbrucki távirat valónak bizonyult. A háboru újra kitört és pedig sokkal nagyobb hevességgel. Az olasz hadsereg Brixennél megkezdte a támadást. Három napon át folyton dühöngött a csata, iszonyu vérontással és nagy veszteséggel mindkét részről, a nélkül, hogy bármelyik fél magát vesztesnek, vagy győztesnek mondhatta volna.

Ugyanekkor a német hadsereg is átlépte a határt Kufsteinnál és azonnal megkezdte a támadást. A sereg, melyet Kufstein elé vezettek, oly nagy volt, hogy a várost megtartani nem lehetett. Két napi véres harc után a német bevonult Kufsteinba s az osztrák sereg Langkampfenig vonult vissza.

Most már sem az olasz, sem a német lapok nem tagadták a szövetséget. Nyíltan hirdették is, hogy Tirol már csak ideig-óráig tarthatja magát. A német már csak 7 kilométernyire van Wörgltől, s ha azt is elfoglalják, el van vágva az útja, hogy Ausztria seregeket mozgósítson Innsbruck felé. Az olaszok csak 10 kilométernyire vannak Franzensfest-től, csak azt kell elfoglalniok, hogy a másik vasútvonal is el legyen zárva s akkor Vorarlberg és Tirol nyugati része, fővárosával együtt el lesz vágva a monarchiától.

Jól tudtuk ezt mi is s éppen azért minden erőnket felhasználtuk, hogy be ne következzenek. Szükséges volt tehát, hogy Innsbruckba küldjenek néhány kipróbált ezredet. Ha be is következnek az, hogy Tirolt elszakítsák, a végéig tarthatjuk magunkat az elszigetelt ország-részen, míg egy szerencsés fordulat valamelyik vasúti vonalat újra megnyitja a segélycsapatoknak.

Hogy mennyire égető szükség volt néhány ezredre Tirol belsejében, az nemsokára bebizonyult. Három napig sem voltak az ezredek Innsbruckban, mikor Bregenzből német támadás híre érkezett. Azonnal indulni kellett a veszélyeztetett hely védelmére. Innsbruck jóformán

védelem nélkül maradt, mert teljes erővel kellett a német sereg ellen fellépni. Az ütközet közvetlenül Bregenz előtt történt. A német, úgy látszik, nem számított nagyobb ellenállásra, mert a félnapig tartó ütközet után meglehetősen vereséggel visszavonult.

Még meg sem érkezhezhetett a győzelem híre Innsbruckba, mikor azt a hírt vettük Bregenzben, hogy a német sereg újabb haderővel mért támadást Langkampfen mellett seregeinkre s a túlnyomó erővel szemben ellenállani nem sikerült. A német hadsereg Wörglig hatolt s így az innsbrucki vonalat teljesen elvágta. A mi seregeink óvatosságból Zillertal felé vonultak vissza Innsbruck irányában, hogy az elvágott országrész haderejét gyarapítsák.

Ezek a hírek még nem kedvetlenítettek el. Egy pár kisebb vereséget kiheverhetünk még annyi győzelem után.

Nagyobb baj volt az, hogy a balkáni hadműveletekhez hadihajókra volt szükség. Ezek a hajók most Cattaro, Spizza, Antivari, Dulcigno, Alesso és Durazzo előtt czirkálnak, hogy fenyegető ágyúik toroka elvegye a parti városok kedvét minden mozgalomtól és lehetetlenné tegye idegen katonák partraszállítását.

Más hadihajóink nem lévén, mint a melyek Polát és a fiumei öböl bejáratát őrzik, meg Velenczét sakkban tartják, mindenik helyről a hadihajók java részét kellett elvonni. Az olaszoknak tehát könnyű dolguk van, ha Velenczét vissza akarják foglalni s a fiumei öblöt hatalmukba akarják keríteni. Koháry megérezte ennek veszélyét s ezért meg sem állapodott Fiumében, hanem a másik diktátort, Abafi grófot, Bécsből találkozásra hívta Budapestre. Másnap már ott voltak mind a ketten s abban állapodtak meg, hogy ha a király beleegyezik, Anglia közbelépését kérik.

Nem segítséget akartak, csak annyit, hogy Anglia néhány hadihajót küldjön az Adriára és tegye lehetetlenné az olaszok minden újabb kísérletét a tengeren.

A király beleegyezett s erre egyik legkiválóbb politikusunk vállalta el, hogy Angliába megy s az angol királyt felkéri ezen passzív szerep elvállalására. A küldött érintkezésbe lépett a bécsi angol nagykövettel, ki kedvezően fogadta a dolgot s azon tanácsot adta, hogy a küldött a monarchia részéről ajánlja fel támogatását Egyiptom Anglia által való végleges annexiója ügyében. A küldött erre Angliába utazott.

Az angol király kedvezően fogadta az ajánlatot, de azt kívánta, hogy ha a háboru után konferencia lesz, Egyiptom annexiója már ott tárgyalható legyen. Ennek ellenében hajlandó a földközi tengeri flottát az Adriára küldeni, bár semmiféle tetteges beavatkozásra nem ad a flotta parancsnokának engedélyt. A monarchiát azonban a háboru után tartandó konferencián hajlandó óhajaiban támogatni ezen kölcsönös egyezés értelmében.

A szerencsés megegyezés új reményt öntött szívünkbe. Először, hogy nem következhetik be a mitől féltünk. Másodszor, hogy Anglia támogatni fog egy esetleges konferencián. Nagy szó ez, mert tudtuk, hogy akkor Oroszország és Franciaország is velünk lesz.

Szerencsére Olaszország csak napok mulva vette észre, hogy Velencét majdnem fedezet nélkül hagytuk és hogy kevés küzdelemmel vissza is foglalhatná. Okosan kiszámított tervvel szedte össze hadi erejét, hogy meglepetés-szerűleg vonuljon Velence elé, s esetleg áldozza fel a Lido bejáratát őrző erődöket is, ha csak azok árán juthat be a városba. A terv jó volt és valószínűleg sikerül is, ha egy kis tévedés nem kerül bele a számításba. Az olasz

flotta július 26-án az olaszországi part mentén vonult Velenceze felé, a biztos győzelem reményével. Chioggián túl azonban nagy meglepetéssel vette észre, hogy a Lido előtt több hadihajó horgonyoz. Az olasz tengernagy kezébe vette a látcsövet és vizsgálni kezdte. Ugy tetstett neki, hogy ezek szokatlanul nagy hadihajók. Mikor közelebb értek, azt is ki lehetett venni, hogy angol lobogót lenget rajtuk a szél s a legközelebbi hajó orrán ez a szó áll: *Dreadnought*.

A mesebeli szörnyeteg, a világ legnagyobb hadihajója, beszélni ugyan nem tudott, de az olaszok annyit megértettek, hogy itt nincs mit próbálni. Irányt változtattak tehát, hogy parancs szerint most meg Fiume ellen vonuljanak. Öt órai út után elhagyták Istria déli hegyfokát és befordultak a Quarneróba. Egyszerre, a távolban fényes hadihajókon verődött vissza a nap fénye s az angol lobogó vígan lengett az árboczokon. Ezek a hajók sem tudtak beszélni; de azért az olaszok itt is megértették, hogy nincsen már tennivalójuk. Egyetlen ágyulövés nem volt és a flotta mégis meg volt verve.

Érdekkal vártuk a fejleményeket. Előérzetünk volt, hogy ez a passzív beavatkozás is nagy

szenzációt fog okozni és hogy a háboru nem fog sokáig tartani. Nehány nap mulva egy jól sikerült kacsát röpitettünk szélnek. Az összes budapesti és bécsi lapokban világot látott az a hír, hogy az angolok északtengeri flottája útban van Cuxhaven felé. Egy szó sem volt igaz belőle s a berlini lapok ellenőrzés nélkül közölték. Senkinek sem jutott eszébe meggyőződni a hír valódiságáról.

Engem visszarendeltek Velenczébe, hogy átvegyem a város kormányzását és hogy magyarokból szervezzem az új hivatali kart. Mindez megjelent Európa összes lapjaiban. Semmi jelentősége nem volt, de ebben is valami titkos kéz működését olvasták ki. Attól félték, a mitől nem lehetett félni, hogy Anglia aktív részt fog venni a háboruban. De Anglia titokzatos maradt a maga passzivitásában és semmiféle nyilatkozatot nem tett. A németek pedig félve várták az angol flottát Cuxhaven előtt.

A német lapok egyszerre szelid hangon kezdtek cikkezni és kívánatosnak látták a békét. Feleslegesnek tartották, hogy két testvérnép ontsa egymás vérét. Most egyszerre mi magyarok is testvérek lettünk. A Jenbachban táborozó magyar seregek egyszerre csak azt vették észre,

hogy a Zillertalon levő német sereg visszavonult Wörglbe. Nemsokára a két fél küldöttei tárgyalásba bocsátkoztak Innsbruckban, melynek eredménye az lett, hogy fegyverszünetet kötöttek.

E hírre az olasz seregek is Brixenből Bozenig huzódtak vissza s két napi tárgyalás után Brixenben szintén megkötötték a fegyverszünetet. Míg ezek a szárazföldön történtek, addig az Adrián egy magyar és egy olasz hajó találkozott a Quarneró bejáratánál s megkötötte a fegyverszünetet augusztus 3-án.

Valamennyi egyezés csak ideiglenes volt. Mindkét fél abban állapodott meg, hogy a nagyhatalmak gyűljenek össze s csak az egyes országok kötelezettségeinek megállapítása, határainak rendezése után mondják ki a végleges békét. A maga részéről mindenik fél alávetette magát a hatalmak határozatának.

A háboru véget ért. Most csak az izgatta a világot: vajjon mit határoznak a hatalmak? Kinek lesz a háboruból haszna? És minő változást szenved majd Európa térképe?

XXVIII. FEJEZET.

A fiumei konferencia.

A hatalmak Fiumét jelölték ki a tanácskozás színhelyéül. A magyar kikötőváros talán sohasem volt ilyen nevezetes világesemény színhelye. Szeptember 1-re volt kitűzve a tanácskozás ideje s már napokkal előre megtelt a város kíváncsi idegenekkel. A szállodák zsúfolva voltak, minden kis zug le volt foglalva. A kik Fiumében nem kaptak lakást, azok Abbáziában biztosítottak maguknak szállást. De már ott annyi magyar volt, hogy idegeneknek hely nem jutott. Egy öreg német hirlapíró tréfásan jegyezte meg:

— Ha Budapest megtenné azt a szivességet, hogy visszavonuljon Abbáziából erre a pár napra, üres volna az egész s mi jó szálláshoz jutnánk.

Augusztus 31-én az újságírók özönlötték el Fiumét. Azt mondják, hogy olyan sokan voltak, hogy a kávéházakba más ember nem juthatott

be, mert csupa újságfróval volt tömve. Ugyanaz nap érkeztek meg a kiküldött követek, részint vasúton, részint hajón. Koháry táviratilag rendelt Fiuméba, mert valószínűleg szükség lesz reám.

Másnap délelőtt 9 órakor gyültek össze a követek. Minden nagyhatalom két emberrel képviseltette magát. A monarkiát Koháry és Abafi gróf, a két diktátor képviselte. Tíz órára megalakult a tanácskozás. Elnöknek Abafi gróft választották meg, minek folytán a királyt sürgőnyileg szólították fel, hogy Abafi gróf elnökké választása miatt még egy kiküldöttet delegáljon. A tanácskozást ennek következtében el kellett halasztani.

A király engemet delegált, Koháry egyenes kivánságára, mint a kinek a háboruban egyik legnevezetesebb szerep jutott. Így aztán a tanácskozások nemsokára megkezdődtek.

Az első két nap csak arról folyt a tanácskozás, vajjon hadi kárpótlással tartozik-e valamelyik fél a másiknak? Sok érdekes vélemény hangzott el. A háborus felek valamennyien a maguk érdekét védték. A vélemény mégis olyképen alakult ki, hogy a szavazás a hadi kárpótlás megállapításának elejtését mondta ki.

Harmadik napon az országhatár megállapítása következett. Abafi gróf azt a kérdést vetette fel, hogy a határok megállapításánál vajjon csak a háboru színhelyét képező területek veendő-e tekintetbe, vagy pedig a bizottság egyeztető álláspontra helyezkedik.

Anglia képviselője helyesnek tartaná, hogy egyeztető álláspont szerint történjék a megállapítás és pedig olyanformán, hogy a háborus terület színhelye tekintetbe vétetnék ugyan, de a természeti alakulás s lehetőleg hegyek és vizek által alkotott határok jelöltessenek ki.

Franciaország képviselője nyomban felállott s a következő ajánlatot tette:

— Magam is osztom Anglia képviselőjének nézetét s ezen módszer alapján ajánlom, hogy a Németország és Ausztria közötti határ következőleg állapittassék meg. Mondjuk ki, hogy a háborus területen a határt képezze mindenütt az Inn folyó; attól kezdve, hogy a folyó Nanders táján Tirol területére lép, mindaddig mig a Dunába ömlik. Vagyis az Inn balpartján legyen Németország, az Inn jobb partján pedig Ausztria. Természetes azonban, hogy miután ezen osztás alapján Németország Vorarlberget egészen megkapja s Tirolból is többet, mint a mennyihez a háboru-

ban elért eredménye folytán joga van: Ausztria az Inn jobbpartjára eső azon németországi területtel kárpótolja magát, mely Salzburg-Rosenheim és Simbach-Berchtesgeden között terül el. Olaszország határára nézve javaslom, hogy az Ecs balpartjához tartozó területek tartozzanak Olaszországhoz, a jobbpartiak pedig Ausztriához. E szerint a Garda-tó egészen Olaszországban volna, Ala pedig Ausztriában maradna.

A francia követ javaslata derűtséget keltett. Volt ugyan egy kis észszerűség a dologban, de természetesen nem volt egészében elfogadható. A német kiküldöttek tiltakoztak. Abafi, Koháry és magam szintén, csak az olasz követek nem emeltek szót. Hosszu vita indult meg, mely után Anglia képviselője következő javaslatot nyújtotta be:

1. Németország visszavonja csapatait Wörglből és Kufsteinből és Tirolra nézve minden további igényről lemond.

2. Németország kivonja csapatait Salzburgból és Linzből s az ország határa Linztől Salzburgig egyenes vonalban állapíttatik meg, úgy azonban, hogy ezen két város egyike sem tartozik Németországhoz.

Németország képviselője óvást emelt ez ellen és mindkét várost követelte. Ez ellen meg mi tiltakoztunk. Végül szavazás állapította meg, hogy Németország a kettő közül egyik várost megkapja. Németország Salzburgot választotta. Vita után abban állapodtak meg, hogy Ausztria válasszon a két város között s erre 30 napi határidő adatik.

Az olasz határ megállapítása kevesebb bajjal ment, Olaszország megkapta ugyan az Ecs jobbpartjára eső területet, Rivával és a Garda-tóval, de nem Bozenig, mert ez ellen tiltakoztunk, hanem csak a Trienttől északra fekvő Lavisig, úgy, hogy az Ecs mellékfolyója mentén fekvő Cles, Male és Dimaro lettek a határvárosok. Ebbe nekünk is bele kellett nyugodnunk, mert végtére Bozen mégis olasz kézben volt s ez mégis a mienk maradt.

Ötödik napja folyt a tanácskozás, mire a tengerpart rendezéséhez értünk. Azalatt az eddigi eredményeket szétvitte a táviró s a lapokban megkezdődött a cikkírást. A németek elégedetlenek voltak az eredménnyel. Linz és Salzburg izgalommal várta, hogy melyikre esik a döntés; valóságos versengés indult meg, hogy melyik maradjon Ausztriában.

A tengerpart ügye hosszú vitákra adott alkalmat. Nagy szerencse, hogy az olaszok minden szimpátiát elvesztettek s így a végeredmény mégis nekünk hozott hasznot. A vitából mégis általános vélemény alakult ki a Fiumétól délre eső háborus területekről. Igaz, hogy Hercegovina olasz kézben volt, de Gravosát és minden parti foglalását visszavettük s így elszigetelten áll. Ott tehát nincsen keresni valója. Montenegro önállóságának elvesztése ellen csak Olaszország tiltakozott.

Nekünk már kész előterjesztésünk volt erre nézve, melyet Abafi, Koháry és én közösen fogalmaztunk meg. A pontokat Abafi gróf terjesztette elő a konferenciának.

1. *Bosénia* és *Hercegovina* Magyarországhoz való csatolása a hatalmak által elismertetik.

2. *Dalmácia* a partmenti szigetekkel együtt Magyarországhoz visszacsatoltatik.

3. *Veglia*, *Cherso* és *Lussin* szigetek Fiuméhoz csatoltatnak.

4. *Montenegro* elveszti függetlenségét s mint külön tartomány Magyarországhoz csatoltatik. Fővárosa Podgorica lesz. A tartomány a magyar országgyűlésbe küld képviselőket.

5. *A novibazári szandzsák* Boszniához csatoltatik s mint Bosznia egy kerülete küld megfelelő számú képviselőt a magyar országgyűlésbe.

6. *Szerbia* északi része a Száva és Duna mentén Magyarországhoz csatoltatik, úgy azonban, hogy Szerbiának a szandzsákkal határos része az Ibar folyóig Magyarországhoz tartozik. Szerbia határvárosai e szerint következők: Raska, Kraljevo, Kragujevac, Zvilajnac, Negotin. Szerbia határa egyetlen pontban érinti a Dunát, egy kilométernyi távolságban, ott a hol Románia és Bulgária határával találkozik. E tartomány a magyar országgyűlésbe képviselőket küld, fővárosa Belgrád lesz.

7. *Albánia* magyar-osztrák seregek által elfoglalt részét a monarchia megszállva tartja mindaddig, míg a hatalmak másként intézkednek. E megszállott tartomány a tengerparton a Devoli folyó torkolatáig terjed, honnan a határt a Preszpa tóig ugyane folyó képezi. Innen a határ egyenes vonalat képez Üszkübig, mely török terület marad. A határ Üszkübtől egyenes vonalat képez addig, a hol Szerbia és Bulgária határai érintkeznek. A megszállott tartomány fővárosa Scutari lesz, hol a monarchia által ki nevezendő kormányzó fog székelni. A hatal-

mak e tartomány felett protektorságot gyakorolnak.

8. *A régi Szerbia* megmaradt része Nis fővárossal megtartja önállóságát, de megszűnik királysággal lenni s csak mint fejedelemség marad fenn.

9. S. Giovanni di Meduát a monarchiának jogában áll hadi kikötőnek kiépíteni.

10. A mennyiben ez megtörténik, Magyarország-Ausztria kötelezi magát arra, hogy Belgrád, Novibazár, Podgorica, Scutari és S. Giovanni di Medua városok közt öt év alatt vasutat épít s e vonalon Budapest—S. Giovanni di Medua közt közvetlen összeköttetést tart fenn.

11. A Scutari-tavon való hajózás ügye a monarchia hatáskörébe tartozik.

12. Magyarország-Ausztria Albánia megszállott részein vasutakat építhet ugyan, de ebbeli szándékát a protektorátust gyakorló hatalmaknak előre be kell jelentenie. Ha a megszállott tartományok békéje Törökország részéről hadierővel megzavartatnék, a monarchiának jogában áll Szalonikiig előnyomulni és mindaddig ott maradni, míg a békés állapot helyreáll.

Olaszország képviselője beleegyezett ezen pontozatokba, azon föltétellel, hogy ennek ellenében a monarchia lemond Velenczéről.

Abafi elnök: Itt nincs szó ellenszolgálmányokról, ez nem üzleti adás vevés, vagy csereszerződés, tessék az ügghöz szólani!

Az olasz képviselő tiltakozik a határozat ellen. A német képviselő az Albániát illető pontba nem egyezik bele, továbbá kérdést intéz, hogy mi lesz a montenegrói fejedelemmel?

Abafi elnök: Azt tessék Magyarországra bízni!

Hosszu vita után a határozatot szótöbbséggel elfogadják.

Másnap az ülést el kellett halasztani néhány napra egyik angol képviselő rosszulléte miatt. Öt nap múlva lehetett csak folytatni. Ezalatt megtudtuk a lapokból, hogyan fogadták a hirt Budapesten és Bécsben? Az öröm teljes volt. Csak a bécsi lapok nem helyeselték, hogy az összes tartományokat Magyarországhoz csatolták. Ezt a nézetüket azonban hamar megváltoztatták, mert a király az osztrák miniszterelnök előtt így nyilatkozott:

— A monarchiát Magyarország mentette meg, tehát igazságtalanság nem történt. Ausztria csak halálával lehet a magyar nemzet iránt!

XXIX. FEJEZET.

A bomba.

Öt nap mulva zajos tárgyalás vette kezdetét. A városban izgalom uralkodott. Hogyan döntenek vajjon Velence és Trieszt ügyében. Az olaszok megsejtették, hogy minő javaslat vár reájuk és hogy a tengerparti harc mi hasznot sem hoz nekik. Talán utasítást kaptak az olasz királytól. Ülés kezdetén tehát felállt az olasz követ és így szólt:

— Az első határozatra nézve megjegyezzük, hogy Olaszország Bosznia és Hercegovinából a csapatokat nem vonja ki és új háborút kezd, ha a pontok revízió alá nem vétetnek.

Abafi elnök: Olaszországnak joga van ezt megtenni, de Magyarországnak is joga az olasz csapatokat erőszakkal kiűriteni Hercegovinából.

A mi az új háborut illeti, az Olaszország dolga, ide nem tartozik. Most pedig előterjesztem javaslatomat Velence és Triesztre nézve.

Az olasz követ szót kért.

— Meg kívánom jegyezni, hogy itt nemcsak magáról Triesztről van szó, hanem az egész tartományról Aquilejától Piranoig, az összes szárazföldi megszállott és elfoglalt tartományokkal egyetemben.

Abafi elnök (csenget): Méltóztassék előbb előterjesztésemet meghallgatni. Anglia a konferencia elé terjeszti azon szándékát, hogy ez alkalommal Egyiptom ügyét is rendezni szeretné. Javaslatom az: mondja ki mindenekelőtt a konferencia, hogy beleegyezik Egyiptomnak Anglia által való végleges annectálásába.

Nyugtalanság, zaj keletkezett, de senki sem állott fel. Németország nem mert ellenkezni. Olaszország Velence miatt volt nyugtalan, szűksége volt Anglia jóindulatára. Franciaország nem kellemetlenkedett, mert marokkói érdekeinél számított Angliára. Oroszország a japánok ellen számított Angliára, ezért menetére hagyta a dolgot.

Csak épen a látszat kedvéért szólalt fel az orosz képviselő:

— A Dardanellák kérdésében szeretnék pótló javaslatot adni be.

Abafi elnök: Méltóztassék előbb a tárgyhoz szólni!

Senki sem szólt. Erre Abafi kihirdette, hogy a hatalmak beleegyeztek Egyiptom annexiójába. Kijelentette továbbá, hogy a jelen konferenciát nem tartja alkalmasnak a Dardanellák kérdésének tárgyalására.

— Miért? — kérdi az orosz követ.

— Mert az érdekelt államok nincsenek képviselve.

Oroszország követe belenyugodott. Ekkor Koháry állott fel szólásra.

— Van szerencsém a következő javaslatot terjeszteni a konferencia elé.

— Halljuk!

— *Első pont*: Olaszország megkapja Triesztet, de minden egyéb igényről az Aquilejától Piranoig terjedő partot illetőleg lemond.

— Elfogadjuk!

— Elfogadom! — szólt az olasz követ is, elégedetten dörzsölve kezét.

— Helyes! — szólnak a többi követek.

— *Második pont*: Velence Magyarországhoz csatoltatik.

Olaszország követe indulatosan pattan fel:

— Tiltakozom a javaslat ellen, ezt csak magyar ember gondolhatta ki.

Anglia követe csillapítólag szólt közbe:

— A dolog komoly megfontolást igényel. Tehetünk némi engedményeket. Például az első pontot ki lehetne egészíteni azzal, hogy a part Aquilejától Triesztig is Olaszországhoz csatolandó.

Olaszország követe újra feláll és beszélni akar.

Abafi elnök: Megvonom a szót. Méltóztassék az egyes követek véleményét meghallgatni.

Hosszu vita indult meg. Tudtuk, hogy a végén átengedjük Velenczét, de azért szónokoltunk és fejtegettük a kérdést. Magam, mint Velenceze elfoglalója, ragaszkodtam a javaslat-hoz s kibeszéltem az egész délutánt. Kéjelegtem abban a gondolatban, hogy az olaszok egy egész napig fognak még remegni Velenczéért. Kértem, hogy az ülést halaszszuk el, mert késő az idő. Ez meg is történt.

Este nagy izgalom volt a városban. Mindenki Velenceze ügyét tárgyalta. Az Európa kávéházban egy milánói újságíró pofonütött egy bécsi németet, mert az azt mondta, hogy mit hetven-

kedik Olaszország, ha Velenczét nem tudta megvédeni. Azt is beszélték, hogy néhány velencei bombát rejteget s ha a tanácskozás Velenczét Magyarországnak ítéli, felbombázzák a kormányzói palotát az egész testülettel együtt. Több gyanus egyént az éj folyamán letartóztattak.

Másnap valóságos félelemmel mentünk a tanácskozásra. A kormányzósági palota környékén tolongott a sokaság. A kíváncsiakat katonai kordonnal kellett távoltartani. Fél tizkor nyitotta meg az elnök az ülést.

Első felszólaló az olasz képviselő volt. Beszéde végén kijelentette, hogy Olaszország Velenczéről semmi szín alatt sem mond le s az egész fumei kongresszust semmisnek fogja tekinteni.

Koháry: Olaszország alávetette magát a hatalmak határozatának. Ennek értelmében minden határozat negligálása következményekkel jár.

Erre elővette új javaslatát, mely meg volt szövegezve és olvasni kezdte.

1. Olaszország visszavonja csapatait Triesztből és lemond minden igényről az Aquileja és Pirano közötti partot illetőleg.

2. Magyarország pedig Velenczét illetőleg . . .

Nem olvashatta tovább, mert irtóztató zaj hallatszott az utcáról, melyet néhány revolverdurránás követett. Kinéztem az ablakon s láttam, hogy a rendőrök három gyanus alakot tartóztatnak le. Az egyik gyanus alak kiszabadította a kezét s kabátja mögül bombát véve ki, hatalmas dobással a tanácskozási terem ablaka felé hajította. Az ablaküvegek csörömpölve hullottak darabokra, a bomba a terem padlójára esett és szétrobbant. Engem az erős légnyomás odavágott a falhoz, éles fájdalmakat éreztem koponyám hátsó felén s aztán elvesztettem eszméletemet . . .

XXX. FEJEZET.

Robbanás után.

Mikor magamhoz tértem és fölnyitottam szememet, budapesti lakásomon találtam magamat. Hanyatt feküdtem a földön, a dolgozószobám divánja előtt. Mi ez? Káprázik a szemem? Vagy még mindig eszméleten kívül vagyok?

Megtapogattam kezeimet, lábaimat: vajjon nem tett bennem kárt a bomba? Nem. Csak a fejemben érzem még egy kissé az ütés fájdalmát. Egyéb baj nincs. De hát miért fekszem én itt a földön? És miért feszegetik az ajtót?

Nem sokat gondolkozhattam, mert az ajtó egyszerre csak leszakadt sarkából és egy pillanatra szobámban termett a feleségem, a leányom, meg a vőlegénye. Kicsibe mult, hogy újra el nem veszítettem eszméletemet. Vagy talán még nem is tértem magamhoz?

— Hát téged mi lelt, édes öregem, hogy a földön fekszel? — mondja a feleségem.

— Papa, mi a baj, talán rosszul lett, míg mi a színházban voltunk?

Tétova néztem rájuk s nem értettem a dolgot.

Ekkor odajött Pista és fölemelt. Ránéztem.

— Hát te már jobban vagy? Nem látszik meg rajtad, hogy annyit feküdtél.

Most meg ők bámultak rám s nem értettek. Ekkor összeszedtem magam és kérdezősködni kezdtem.

— Hogyan hoztatok haza Fiuméből. Mióta vagyok itthon? Adjátok ide a lapokat, kíváncsi vagyok a lapok cikkeire.

— Hát öregem, téged mi lelt? Mit beszélsz Fiuméről, hiszen hét órákor, mikor színházba mentünk, itt hagyunk a szobában s most érkeztünk haza. Azóta csak nem jártad meg Fiumét?

— De hát a fiumei béke? — kérdeztem megbotránkozva.

— Mi az?

— Velence . . . Zeppelin . . . Szerbia . . . da-dogtam hüledezve.

Csodálkozással néztek rám.

Ekkor lépett be Béla fiam. Nem volt semmi

baja, a jobb karja sem hiányzott. Eszmélni kezdtem. Valami különös dolog történt velem.

A leányom szólalt meg.

— Papa, úgy látszik, nehéz álma lehetett, míg mi a színházban voltunk. Mikor haza jöttünk, hiába zörgettük ajtaját, nem ébredt fel. Elkezdtük döngötni, hiába. Ekkor megrémültünk, azt hittük, hogy rosszul lett a szívével, míg mi a színházban voltunk. Ekkor Pista fölfeszítette az ajtót s most itt vagyunk. De hát, hála Istennek, papának semmi baja sincs!

Most már érteni kezdtem a dolgot. Nagyszerű álmot álmodtam végig az este. Csalódással kiáltottam fel:

— Hát csak álmom volt az egész?!

— Ha papa jót álmodott, az csak álmom volt. De most itt van Pista. Azért kísért minket olyan későn haza, hogy papától is elbucsuzzék. Holnap indul Boszniába. Oh, papa, de kegyetlen, hogy áthelyeztette őt, csak azért, mert én még csak tizenöt éves vagyok s nem akarnak még hozzáadni!

— Az már igaz — szól a feleségem — hogy nem sok értelme van a dolognak, ha hogy év múlva úgylis hozzáadjuk.

— No hát, egy tapodtat sem mégy — szól-

tam Pistához, kezemet vállára téve. — Az este különös álmom volt s neked rossz sorsod volt ebben az álomban. Az áthelyezésedet visszavonatom, még mielőtt ez a sors érne. Egy pár hónap múlva meglesz az esküvő!

A leányom nyakamba ugrott, összecsókoltt és így szólt:

— Oh, papa, be jó is, hogy az este olyan rosszat álmodott!

TARTALOM.

	Lap
I. A hármass szövetség	3
II. Montenegró készül	13
III. Mi hír a pártkörben	34
IV. A hadüzenet	41
V. A cattarói ütközet	45
VI. Olaszok Dalmáciában	54
VII. Németország haragszik	59
VIII. Mozgósítás mindenfelé	67
IX. Jajgat Ausztria	73
X. Vészirek	79
XI. A Zeppelin-flotta	84
XII. Levél Mostárból	89
XIII. A király az országgyűlésen	95
XIV. A diktátorok	100
XV. Segítség Magyarország	108
XVI. Bombázzák Triesztet	113
XVII. Monitor-Szerenád Belgrádnak	119
XVIII. Segítséget Fiuménak	126
XIX. Kalandos terv	131
XX. Velenceze felé	137
XXI. Sakk az olasz királynak	144
XXII. Sakk és matt	152
XXIII. Búsul a talián	157
XXIV. Wright contra Zeppelin	162
XXV. Levél Cirkvenicából	170
XXVI. A Balkán diktátora működik	177
XXVII. Háboru és béke	199
XXVIII. A fumei konferencia	209
XXIX. A bomba	218
XXX. A robbanás után	224

Franklin-Társulat kiadásában **Budapesten** (IV., Egyetem-u. 4. sz.)
megjelent és minden könyvkereskedésben kapható:

Kab Ödön. Pihenő. Elbeszélések. <i>Neogrády</i> Antal rajzaival ...	K 4.—
Diszes kötésben	« 5.60
Komédiák. Elbeszélések. Több szövegképpel	« 4.—
Diszes kötésben	« 5.60
Emény Zsigmond báró. Gyulai Pál. Regény öt részben. Két kötet ...	« 9.—
Vászonkötésben	« 12.—
Férj és nő. Regény két részben K 4.—, vászonkötésben	« 6.—
Beszélyek és regénytörödékek. Két kötet	« 9.—
Vászonkötésben	« 12.—
Özvegy és leánya. Regény három részben K 5.—, vászonköt. ...	« 7.—
A rajongók. Regény négy részben K 6.—, vászonkötésben ...	« 8.—
Zord idő. Regény három részben K 6.—, vászonkötésben ...	« 8.—
Óbor Tamás. Munka. Elbeszélések	« 4.—
Órányi Frigyes ifj. Aranyfűst. Regény. <i>Goró</i> Lajos eredeti rajzaival ...	« 2.40
Órúdy Gyula. A bővös erszény és egyéb elbeszélések	« 3.60
Óthy Lajos munkái I—II. Hazai rejtelmek. Második kiadás. A szerző életrajzával ellátta dr. <i>Weszeley</i> Ödön. Két kötet ...	« 8.—
Ógerlőf Zelma. Az antikrisztus csodái. Regény. 2 kötetben ...	« 6.—
Óriaffi Dávid. Vásárolt szívek. Regény. <i>Goró</i> Lajos 27 eredeti rajzával	« 2.50
Ókszáth Kálmán. Besztercze ostroma. (Egy különöz ember története.) Vászonkötésben	K 2.40
A Noszty fiu esete Tóth Marival. Regény. 3 kötetben	« 12.—
kötve	« 18.—
A jó palócok. Elbeszélések és rajzok róluk, vászonkötésben ...	« 1.20
A tót atyafiak. Elbeszélések, vászonkötésben	« 1.20
Prakovszky a siket kovács. Elbeszélés, vászonkötésben ...	« 1.20
Szent Péter esernyője. Regény, vászonkötésben	« 2.80
Az új Zrinyiász. Társadalmi satirikus rajz. Vászonkötésben ...	« 2.40
Egy választás Magyarországon, vagy a körtvélyesi csiny és A demokraták. Vászonkötésben	« 2.40
A gavallérok és Ne okoskodj Pista! Vászonkötésben ...	« 2.—
Elbeszélések. Tartalma: A németke. — Homályos ügy. — A tábornagyalála. Vászonkötésben	« 1.50
Kisértet Lublón. Vászonkötésben	« 1.20

A **Franklin-Társulat** kiadásában **Budapesten** (IV., Egyetem-u. 4. sz.)
megjelent és minden könyvkereskedésben kapható:

Molnár Ferencz. Rabok. Regény	K 4.—
— Muzsika. Elbeszélések	« 4.—
— Ketten beszélnek. (Tárczák, rajzok).	« 4.—
Mosdóssy Imre. Az Ullősiek végnapjai. Regény két kötetben	« 4.—
Murai Károly. Eljegyzés menyasszony nélkül	« 4.—
Nagy Endre. A birsai vándorforrás. Regény képekkel	« 3.—
— Apostol a Hódságon. Regény	« 3.—
— A misokai földkirály és egyéb elbeszélések	« 4.—
Nógrádi László. Történetek K 3.—, diszkötésben	« 5.—
— Elbeszélések	« 3.—
Pap Mariska. A rög. Elbeszélések	« 3.20
Pekár Gyula. A szultána árnyéka és egyéb elbeszélések	« 4.—
— Atalanta csókja. Regény	« 4.—
— Tatárabság. Regény. Két kötet	« 8.—
Petelei István. Felhők. Elbeszélések	« 4.—
— Az élet. Elbeszélések. Két kötet	« 5.—
Sas Ede. Desdemona leánya. Regény	« 4.—
Sebők Zsigmond. Bajcsányi de Hadem. és egyéb elbeszélések	« 4.—
Szabóné Nogáll Janka. Bűnök. Tizennyolcz elbeszélés	« 2.40
Szemere György. Doktor Mefistofeles. Elbeszélés	« 2.50
Szőllősi Zsigmond. Palma di Palma. Elbeszélések	« 4.—
Tömörkény István. Jegenyék alatt. Elbeszélések. II. kiadás	« 3.60
Tormay Cécile. Apró bűnök. Elbeszélések	« 3.—
Vadnai Károly. Elbeszélések. Kiadja a Kisfaludy-Társaság	« 4.—
Vászonkötésben	« 5.60
Vértesi Arnold. Istenért és a szabadságért. Képekkel	« 2.40
— A szerencse fia. Regény	« 2.40
— Varga Imre. Regény. <i>Goró Lajos</i> 14 rajzával	« 2.40
— Kadocsa Akos. Regény. <i>Neogrády Antal</i> eredeti rajzaival	« 2.—
Vértessy Gyula. Rabszolgák. Elbeszélések	« 4.—
Viharos-Gerő Ödön. Két világban. Regény. Két kötet	« 6.—

z.)

20

40

50

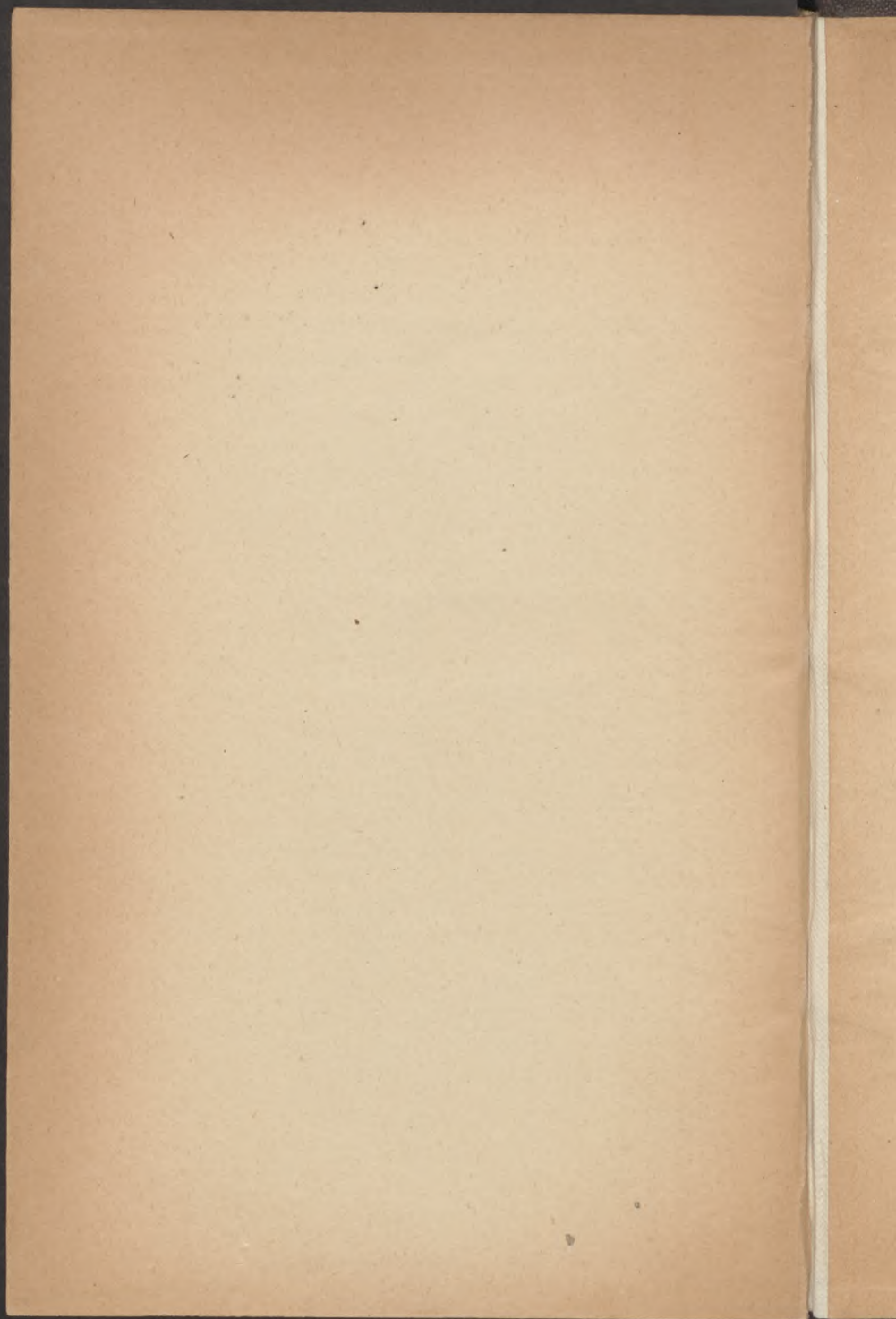
60

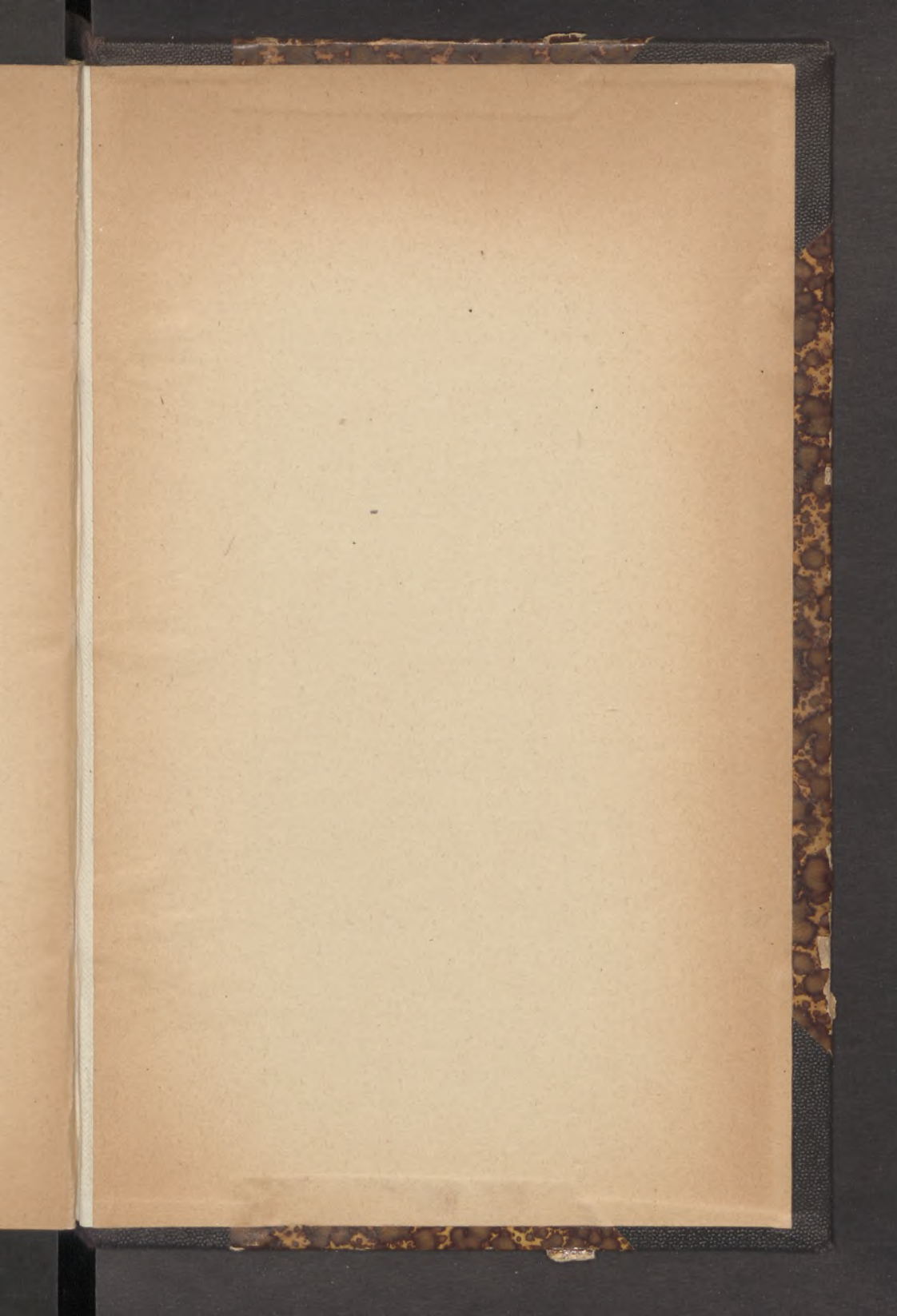
70

80

90

100

186097

BARABÁS

A jövő évtized
regénye

N. M.